

Resningsförfarandet i brottmål

*– återupptagande av förundersökning
och rätt till biträde*

Delbetänkande av Förundersökningsutredningen

Stockholm 2009

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2009:98

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-598 191 91
Ordertel: 08-598 191 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen (SB PM 2003:2, reviderad 2009-05-02)
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som ska svara på remiss.
Broschyren är gratis och kan laddas ner eller beställas på
<http://www.regeringen.se/remiss>

Textbearbetning och layout har utförts av Regeringskansliet, FA/kommittéservice

Tryckt av Edita Sverige AB
Stockholm 2009

ISBN 978-91-38-23328-3
ISSN 0375-250X

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 7 maj 2009 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utreda hur förundersökningarnas kvalitet bäst kan säkerställas och överväga hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål bör vara utformat.

Samma dag förordnades hovrättslagmannen Staffan Levén som särskild utredare.

Som experter förordnades från och med den 13 juli 2009 överåklagaren Jörgen Almlad, advokaten Johan Eriksson, f.d. lagmannen Sigurd Heuman, polisintendenten Rickard Johansson, chefsåklagaren Agneta Isborn Lind, rättssakkunniga Susanne Södersten samt professorn Per Ole Träskman.

Som sekreterare anställdes från och med den 15 juni 2009 kammaråklagaren Niklas Högdén samt från och med den 16 juni 2009 hovrättsassessorn Marie Wettersten.

Utredningen har antagit namnet Förundersökningsutredningen (Ju 2009:07).

Härmed överlämnas delbetänkandet *Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande av förundersökning och rätt till biträde* (SOU 2009:98).

Arbetet fortsätter i enlighet med direktiven.

Göteborg i januari 2010

Staffan Levén

/Niklas Högdén

Marie Wettersten

Innehåll

Sammanfattning	9
Författningsförslag	19
1. Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	19
2. Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare	22
3. Förslag till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde	23
4. Förslag till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn.....	25
1 Utredningens uppdrag och arbete	27
1.1 Utredningsuppdraget.....	27
1.2 Utredningens arbete	29
2 Resningsförfarandet i brottmål	31
2.1 Inledning.....	31
2.2 Rättslig reglering av resningsinstitutet avseende brottmål	32
2.2.1 Allmänt om resningsgrunderna	33
2.2.2 Närmare om resning till förmån för den tilltalade	34
2.2.3 Närmare om resning till men för den tilltalade	36
2.2.4 Förfarandebestämmelser	37

2.3	Rättslig reglering av utredningsförfarandet i brottmål	38
2.3.1	Allmänt om brottsutredande verksamhet	38
2.3.2	Bestämmelser om förundersökning m.m.	40
2.4	Praxis avseende utredningsåtgärder i resningssyfte	43
2.4.1	Inledning.....	43
2.4.2	Riksåklagarens och Högsta domstolens praxis	45
2.4.3	JO-uttalanden.....	47
3	Resningsförfarandet i Norge.....	61
3.1	Inledning.....	61
3.2	Den norska regleringen av resningsförfarandet	61
3.3	Statistik avseende det norska resningsförfarandet	63
4	Överväganden och förslag avseende resningsförfarandet	65
4.1	Allmänna utgångspunkter.....	65
4.1.1	Utredningens uppdrag.....	65
4.1.2	Närmare om utgångspunkterna för utredningens arbete.....	66
4.1.3	Europakonventionen	67
4.2	Utredningsåtgärder	67
4.2.1	Utredningsåtgärder i det ordinära förfarandet.....	67
4.2.2	Utredningsåtgärder i resningssyfte.....	69
4.2.3	Lagreglering av utredningsåtgärder i resningssyfte.....	70
4.2.4	Hur ska regleringen av utredningsförfarandet i samband med resning utformas?.....	71
4.2.5	Utredningsåtgärder utanför förundersökningsinstitutet.....	73
4.3	Allmänt om förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte.....	78
4.3.1	Justitieombudsmannens uttalanden.....	78
4.3.2	Riksåklagarens och Högsta domstolens praxis	81
4.3.3	Utredningens slutsatser	83

4.4	Närmare om återupptagande av en förundersökning i resningssyfte.....	86
4.4.1	Regleringens omfattning.....	86
4.4.2	Närmare om förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte	91
4.4.3	Förfarandet vid en återupptagen förundersökning	97
5	Rättsligt biträde i samband med resningsförfarandet....	101
5.1	Offentlig försvarare	101
5.2	Målsägandebiträde.....	103
5.3	Särskild företrädare för barn	105
5.4	Rättshjälpsbiträde	106
6	Överväganden och förslag i biträdesfrågan	109
6.1	Utredningens uppdrag.....	109
6.2	Bör det finnas en författningsreglerad rätt till rättsligt biträde i ärenden om resning?	109
6.3	Närmare om formerna för rättsligt biträde	112
6.3.1	Målsäganden.....	112
6.3.2	Den tilltalade.....	113
6.4	Förutsättningarna för rätt till biträde	114
6.4.1	Målsägandebiträde och särskild företrädare för barn.....	114
6.4.2	Offentlig försvarare.....	115
6.5	Förfarandet i samband med en framställan om rättsligt biträde	121
7	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	123
8	Konsekvensbedömning	125
9	Författningskommentar	127
9.1	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken	127

9.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.....	135
9.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde	135
9.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn	137
	Bilagor	139
	Bilaga 1 Kommittédirektiv	139

Sammanfattning

Utredningens uppdrag

Utredningen har som uppdrag att utreda dels hur förundersökningarnas kvalitet bäst kan säkerställas, dels hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål kan förbättras. I detta delbetänkande behandlas den sistnämnda frågeställningen, som innefattar två delar.

I den första delen ska utredningen enligt direktiven överväga hur åklagares och domstolars förfarande med anledning av ansökan om resning i brottmål bör vara utformat så att det blir mer förutsebart och tydligt för de enskilda parterna. I uppdraget ingår även att redovisa riksåklagarens och Högsta domstolens praxis gällande förutsättningarna för att utredningsåtgärder i resnings-syfte ska vidtas. Utredningen ska i denna del vidare överväga om en åklagare bör ges möjlighet att utanför förundersökningsinstitutet vidta vissa begränsade utredningsåtgärder med anledning av att en ansökan om resning i brottmål förbereds eller har getts in till domstol.

Den andra delen rör frågan om rätt till rättsligt biträde i resningsförfarandet. Utredningen ska överväga om och i så fall under vilka förutsättningar den tilltalade eller andra personer som har varit parter i det tidigare brottmålet bör ha rätt till rättsligt biträde när en fråga om resning kommit upp.

Det ingår däremot inte i utredningens uppdrag att behandla reglerna om vad som krävs för att resning ska beviljas i brottmål.

Resningsförfarandet

Bakgrund

Den som ansöker om resning har bevisbördan för att resningsförutsättningarna är uppfyllda. I de flesta fall är det dock staten genom åklagaren som förfogar över utredningsresurserna. Det saknas lagreglering som uttryckligen tar sikte på utredningsåtgärder i samband med ett ärende om resning. Det är dock klart att en förutsättning för att åklagaren lagligen ska kunna vidta faktiska utredningsåtgärder är att förundersökningen återupptas, se t.ex. JO 2000/01 s. 69. Eftersom det inte finns rättsligt stöd för sådana åtgärder har 23 kap. 23 § rättegångsbalken (RB) om komplettering av förundersökning i det ordinära brottmålsförfarandet tillämpats analogt.

Det saknas också uttrycklig reglering av vad som krävs i form av nya omständigheter och bevis för att en förundersökning ska få återupptas i resningssyfte. I bl.a. det nyss nämnda ärendet har Justitieombudsmannen uttalat att det krävs mycket starka skäl för att utredningsåtgärder ska få vidtas efter det att en dom vunnit laga kraft. Justitieombudsmannen har därefter tillagt att det finns anledning att skilja mellan resning till nackdel för tilltalad och till förmån för tilltalad. I det senare fallet är enligt Justitieombudsmannen möjligheterna att beviljas resning betydligt större och därför kan det också finnas anledning att oftare återuppta en förundersökning i sådana situationer.

Högsta domstolens och riksåklagarens praxis

Inom Åklagarmyndigheten är det riksåklagaren som är part i resningsärenden avseende lagakraftvunna hovrättsdomar. Det finns inom riksåklagarens kansli en särskild funktion bestående av en överåklagare för handläggning av dessa ärenden.

Frågan om återupptagande av en förundersökning i resningssyfte kan initieras på tre sätt hos riksåklagaren. Till att börja med kan en enskild person, innan någon ansökan om resning lämnats in till Högsta domstolen, i en framställning direkt till riksåklagaren begära att förundersökningen ska återupptas. Detta är den vanligaste situationen. Vidare finns möjligheten att begära att utredningsåtgärder ska vidtas i samband med att en resningsansökan lämnas in. Riksåklagaren kan också på eget initiativ besluta

att förundersökningen ska återupptas. Detta kan t.ex. vara föranlett av synpunkter från en lokal åklagare om att en dom kan vara felaktig.

Det har vid ett fåtal tillfällen förekommit att Högsta domstolen förordnat att riksåklagaren ska vidta viss utredningsåtgärd i ett pågående resningsärende. Förfarandet saknar uttryckligt stöd i lag och synes ha skett med analog tillämpning av bl.a. 45 kap. 11 § RB, som reglerar domstolens möjlighet att i det ordinära brottmålsförfarandet ge ett sådant förordnande.

Beträffande förutsättningarna att återuppta en förundersökning har riksåklagaren gjort följande tolkning av rättsläget. Förundersökningen ska återupptas om det framkommer nya omständigheter eller bevis som – självfallet på objektiva grunder – ger sådan anledning att hysa tvivel om en hovrättsdoms riktighet att resning bör kunna beviljas om en kompletterande utredning bekräftar innehållet i det nya materialet. Vid bedömningen ska även den s.k. tilläggsregeln beaktas. Regeln innebär att kraven för att bevilja resning till förmån för den tilltalade i vissa fall är lägre än annars.

Lagreglering av utredningsåtgärder i resningssyfte

Utredningens uppfattning är att det bör vara reglerat i lag under vilka förutsättningar en förundersökning ska återupptas i resningssyfte. Härigenom skapas klarhet om när en enskild kan få del av det allmännas utredningsresurser, vilket från dennes synpunkt gör förfarandet mer förutsebart. När det gäller resning till men för den tilltalade talar också rättssäkerhetsskäl för en lagreglering.

Utredningen föreslår att nuvarande praxis ska kodifieras på så sätt att det i lag ska införas en bestämmelse om under vilka förutsättningar en förundersökning ska återupptas i samband med resning. Om förundersökningen angående brottet inte är avslutad när en fråga om utredningsåtgärder i resningssyfte uppkommer – så kan t.ex. hända om flera personer är inblandade i brottet och dessa lagförs vid olika tidpunkter – är det dock inte möjligt att återuppta förundersökningen. Åklagaren ska i dessa fall i stället besluta att den pågående förundersökningen ska omfatta även frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

Utredningsåtgärder utanför förundersökningsinstitutet

Utredningsåtgärder sker normalt inom ramen för en förundersökning. Utredningen har fått i uppdrag att pröva om det finns skäl att i vissa fall ge åklagaren möjlighet att i samband med ett resningsärende vidta utredningsåtgärder trots att förundersökningen inte återupptagits. En fördel med en sådan ordning kan vara att åklagaren då får ett bättre beslutsunderlag inför ställningstagandet till om förundersökningen ska återupptas. En nackdel är att den s.k. orubblighetsprincipen, som innebär att lagkraftvunna domar i princip inte ska ändras, riskerar att urholkas. Det kan nämligen inte anses förenligt med denna princip att bedriva utredning enbart i syfte att ”fiska” efter resningsmaterial.

För att det ska framstå som meningsfullt att ge åklagaren denna möjlighet måste det vara lägre ställda krav för att få vidta åtgärderna än vad som gäller för att en förundersökning ska återupptas. Ju lägre krav som ställs, desto större blir dock konflikten med orubblighetsprincipen. Om högre krav ställs, blir konflikten med orubblighetsprincipen å andra sidan mindre, men risken är då att skillnaden mot att återuppta en förundersökning blir liten och regleringen därmed verkningslös.

Enligt utredningens mening är det från rättssäkerhetssynpunkt inte heller lämpligt att t.ex. hålla förhör utanför ramarna för regleringen om förundersökning i 23 kap. RB.

Utredningen anser sammantaget att det inte genom lag bör införas en möjlighet för åklagaren att vidta utredningsåtgärder utanför förundersökningsinstitutet. En enklare och mer rättssäker ordning för att låta en enskild resningsökande få del av statens utredningsresurser i ett tidigare skede kan i stället vara att sänka de krav som i dag gäller för att återuppta en förundersökning.

Förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte

Rättsläget i dag innebär att det ställs höga krav för att en förundersökning ska kunna återupptas efter att en dom vunnit laga kraft. Förenklat uttryckt anses förundersökningen kunna tas upp på nytt endast om det nya material som åberopas, om det i den återupptagna utredningen visar sig vara riktigt, kan förväntas leda till att resning beviljas. Kraven för att resning ska beviljas är i sin tur mycket högt ställda. Utredningens förslag innebär att det ska

framgå av lag när en förundersökning ska återupptas i resnings- syfte. Frågan är om kraven för ett återupptagande ska sänkas. Hänsynen till orubblighetsprincipen talar för att kraven ska vara höga. Resningsinstitutet får aldrig bli en "fjärde instans". När det gäller att upprätthålla allmänhetens förtroende för rättsväsendet är det emellertid inte bara av betydelse att lagakraftvunna domar står fast utan också att de blir riktiga. Detta brukar kallas för sannings- principen.

Det har till utredningen framförts att de höga kraven för att en förundersökning ska återupptas ofta leder till att den dömde eller dennes ombud tvingas att själv t.ex. hålla förhör med en målsägande eller ett vittne. En sådan egenhändig bevisupptagning utanför förundersökningens ram riskerar att förstöra bevisningen snarare än att säkra den.

Den rådande situationen är otillfredsställande. Enligt utredning- ens mening måste det skapas en bättre balans i förhållandet mellan den enskilde och staten när det gäller tillgången till utrednings- resurser för att kunna angripa en dom som kan vara felaktig. Även om det innebär att orubblighetsprincipen i någon mån får ge vika till förmån för sanningsprincipen, är det utredningens uppfattning att *kraven för att återuppta en förundersökning ska sättas lägre än vad som gäller enligt nuvarande praxis*. Det bör framhållas att kraven för att bevilja resning fortfarande är desamma och att orubblighets- principens ställning i det avseendet är oförändrad.

Liksom enligt nuvarande praxis ska en förutsättning för att återuppta en förundersökning i resningssyfte vara att det kommer fram en ny omständighet eller ett nytt bevis. Det nya materialet måste vidare sättas i relation till vad som krävs för att resning ska beviljas. Det är individuellt för varje resningsärende vad som krävs i form av nya omständigheter eller bevis för att resning ska beviljas. Detsamma måste därmed gälla också för när en förundersökning i resningssyfte ska återupptas. Ju starkare bevisningen varit i det bakomliggande brottmålet, desto större krav måste ställas på det nya materialet för att förundersökningen ska tas upp på nytt.

För att det ska bli aktuellt att överväga att återuppta en förundersökning i ett resningssammanhang bör det inte vara tillräckligt med ett blankt påstående om att det finns nytt material. Påståendet i sig måste vara så konkretiserat att det förtjänar att tas på allvar.

Sammantaget föreslår utredningen att kravet för att återuppta en förundersökning i resningssyfte bör uttryckas så att *det ska vara*

tillräckligt att det nya materialet sannolikt kan utgöra grund för resning för att en förundersökning ska återupptas i resningssyfte. Avsikten är att möjligheterna att ta upp en förundersökning på nytt ska bli större än vad de är i dag.

Om dessa förutsättningar för att återuppta en förundersökning i resningssyfte är uppfyllda, ska åklagaren också ha en skyldighet att återuppta förundersökningen. Naturligtvis är det dock bara om det finns ett behov av att vidta ytterligare utredningsåtgärder som en sådan skyldighet ska finnas. Det är nämligen inte ovanligt att ett resningsärende kan avgöras utan kompletterande utredningsåtgärder.

Utredningsåtgärder efter föreläggande av domstolen

Det har i enstaka fall förekommit att Högsta domstolen förelagt riksåklagaren att komplettera utredningen i ett pågående resningsärende. Förfarandet saknar direkt lagstöd och förefaller ske med analog tillämpning av de bestämmelser i rättegångsbalken som ger rätten möjlighet att begära komplettering av förundersökningen i det ordinära brottmålsförfarandet (se t.ex. 45 kap. 11 § RB).

I 46 kap. 4 § andra stycket RB ges uttryck för den utredningskyldighet och den skyldighet att bedriva materiell processledning som rätten har i brottmålsprocessen. I resningsärenden är bestämmelsen inte tillämplig. Allmänt sett gäller nämligen att rätten i sådana ärenden inte har dessa skyldigheter. De fall där Högsta domstolen förelagt riksåklagaren utgör därmed undantag från grundinställningen.

Utredningens uppfattning är att det framstår som rimligt att domstolen har möjlighet att agera om den anser att förutsättningarna för ett återuppta en förundersökning är uppfyllda, men åklagaren är av motsatt uppfattning. Denna möjlighet saknar alltså för närvarande direkt lagstöd och bör därför författningsregleras. Avsikten är inte att lägga en direkt utredningsskyldighet på domstolen i resningsärenden, utan att ge domstolen möjlighet att verka för en mer fullständig utredning när det framstår som särskilt angeläget. Så kan t.ex. vara fallet om den resningsökande inte har rätt att själv företa den aktuella utredningsåtgärden eller om bevisvärdet av det nya material som utredningsåtgärden syftar till att säkra riskerar att förstöras om den enskilde skulle vidta den på egen hand. Självklart måste möjligheten till föreläggande utnyttjas

med stor försiktighet. Vidare ska föreläggandet ta sikte på en specifik utredningsåtgärd.

Bestämmelsen ska vara tillämplig vid såväl hovrätts som Högsta domstolens handläggning av resningsärenden.

Rätt till rättsligt biträde

Bakgrund

Det finns inte någon författningsreglerad rätt till rättsligt bistånd i samband med resningsförfarandet i brottmål. Detta gäller såväl för den tilltalade som för målsäganden. I rättsfallet NJA 1980 s. 416 har Högsta domstolen slagit fast att en dömd person som ansökt om resning inte har rätt till offentlig försvarare. Däremot har en målsägande, i ett fall då riksåklagaren beslutat att återuppta en förundersökning för att senare kunna bedöma om det fanns skäl att begära resning, fått ett målsägandebiträde utsett av Högsta domstolen (NJA 2002 s. 439). När det gäller förordnande av särskild företrädare för barn i resningsärenden får rättsläget anses oklart; det saknas vägledning i såväl förarbeten som praxis. Rättshjälp enligt rättshjälpslagen kan i sammanhanget komma i fråga för en tidigare tilltalad. Praxis är dock restriktiv och det torde krävas särskilda skäl för att en ansökan ska beviljas. Rättshjälp kan också beviljas för en målsägande som inte fått rättslig assistans på annat sätt.

Bör det finnas en författningsreglerad rätt till rättsligt biträde i ärenden om resning?

Enligt utredningens uppfattning skulle förutsebarheten för den enskilde öka om förutsättningarna för att kunna få rättsligt biträde fanns angivna i lag. Det innebär också att rättssäkerheten förstärks. Detta gäller oavsett om det är fråga om en tilltalad eller en målsägande. Utredningen har inte funnit några egentliga skäl som talar mot en lagreglering. Det ska därför framgå av lagen under vilka förutsättningar rättsligt bistånd i resningsprocessen kan komma i fråga.

Formerna för rättsligt biträde

Målsägandebiträde bör även fortsättningsvis vara den biträdesform som i första hand kommer i fråga för brottsoffer som är i behov av hjälp och stöd i samband med ett resningsärende. Den nuvarande möjligheten för målsäganden att få rättshjälp bör också finnas kvar.

För unga brottsoffer under 18 år kan det i vissa fall i den ordinära brottmålsprocessen vara aktuellt att förordna särskild företrädare för barn. Denna möjlighet ska uttryckligen också finnas i samband med ett resningsärende.

När det gäller tidigare tilltalade anser utredningen att den lämpligaste biträdesformen i ett resningsärende är offentlig försvarare. Den nuvarande möjligheten till rättshjälpsbiträde ersätts därmed (se 7 § andra stycket rättshjälpslagen).

Förutsättningarna för rätt till biträde

Vid bedömningen av om det finns förutsättningar att i ett resningsärende utse målsägandebiträde eller särskild företrädare för barn ska den gällande lagstiftningen tillämpas.

För att en offentlig försvarare ska kunna förordnas när en fråga om resning uppkommit bör som huvudregel gälla att förundersökningen har återupptagits eller att domstolen bedömer att det finns skäl för ett återupptagande. Skälet för att dessa omständigheter bör beaktas särskilt är att ärendet då får anses ha sådan substans att det framstår som mer rimligt än annars att staten bidrar till kostnaderna för rättslig assistans. Det bör dock finnas en möjlighet att även i andra fall utse offentlig försvarare. Det ska då finnas synnerliga skäl. En sådan situation kan vara att ärendet är så komplicerat att det krävs särskilda förberedelser inför en resningsansökan.

Domstolens prövning av rätten till försvarare ska också innefatta en bedömning av om det finns behov av rättslig hjälp för den enskilde. Vid denna behovsprövning ska brottets svårhet och den tilltalades personliga förhållanden beaktas. Det ska också vägas in vilken typ av utredningsåtgärd som kan komma att vidtas i den återupptagna förundersökningen. Förnyade förhör torde ofta fordra biträde, medan t.ex. en kompletterande teknisk undersökning i regel inte gör det.

Någon särskild reglering om offentlig försvarare för unga tilltalade krävs inte enligt utredningens mening. Det ska dock finnas utrymme att inom ramen för den nya bestämmelsen beakta att den tilltalade har låg ålder.

Genomförande och konsekvenser

Utredningens förslag bör kunna träda ikraft den 1 april 2011.

I vart fall under en övergångsperiod kommer förslagen att innebära vissa mindre kostnadsökningar för Åklagarmyndigheten och domstolarna till följd av en större ärendehantering i samband med resningsförfarandet. Därutöver tillkommer marginellt ökade kostnader för staten i form av ersättningar för rättsligt bistånd.

Författningsförslag

1. Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken dels att 21 kap. 4 § och 23 kap. 5 § ska ha följande lydelse, dels att det ska införas tre nya paragrafer, 21 kap. 3 b § samt 58 kap. 6 a och b §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 kap.

3 b §

När en fråga om resning kommit upp ska, om det finns behov av det, offentlig försvarare förordnas om

1. en förundersökning återupptagits enligt 58 kap. 6 a §,

2. det finns förutsättningar att återuppta en förundersökning enligt samma paragraf, eller

3. det med hänsyn till omständigheterna i övrigt finns synnerliga skäl.

Vid bedömningen av om det finns behov av offentlig försvarare ska brottets svårhet och den tilltalades personliga förhållanden beaktas samt vilka utredningsåtgärder som ska vidtas.

Offentlig försvarare förordnas av rätten; *har* rätten *skilt saken från sig*, äge den, till dess *talans* av den misstänkte *fullföljts* eller tiden för *sådan talan utgått*, förordna försvarare att biträda *honom* i högre rätt.

Fråga om förordnande av offentlig försvarare *skall upptagas*, då framställning *därom* göres eller rätten *eljest* finner anledning *därtill*.

4 §
Offentlig försvarare förordnas av rätten. *Efter det att rätten har meddelat dom eller slutligt beslut får* den, till dess den misstänkte *har överklagat avgörandet* eller tiden för *överklagande har gått ut*, förordna försvarare att biträda *den misstänkte* i högre rätt.

När en fråga om resning kommit upp, fattas beslut rörande offentlig försvarare av den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket är behörig att pröva ansökan om resning.

Fråga om förordnande av offentlig försvarare *ska tas upp när det görs framställning om det* eller rätten *annars* finner anledning *till det*.

23 kap.

5 §
Skall enligt 21 kap. 3 a § offentlig försvarare utses för den misstänkte, *åligger det* undersökningsledaren att göra anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren *skall* också göra anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebitråde eller om det *annars* finns anledning att förordna ett sådant bitråde.

5 §
Ska enligt 21 kap. 3 a § offentlig försvarare utses för den misstänkte, *ska* undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren *ska* också göra anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebitråde eller om det *annars* finns anledning att förordna ett sådant bitråde.

När en fråga om resning kommit upp, ska första stycket tillämpas på motsvarande sätt. Om det inte pågår någon förundersökning ska anmälan göras av åklagare.

58 kap.*6 a §*

Åklagaren ska återuppta en förundersökning om det i en ansökan om resning åberopas eller det på annat sätt kommer fram omständighet eller bevis som inte tidigare lagts fram och det är sannolikt att omständigheten eller beviset kan utgöra grund för resning. Förundersökningen ska dock återupptas endast om det finns behov av utredningsåtgärder.

Om förundersökningen angående brottet inte är avslutad ska åklagaren, under de förutsättningar som anges i första stycket, i stället besluta att förundersökningen ska avse även frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

6 b §

I ett ärende om resning får rätten förelägga åklagaren att vidta viss utredningsåtgärd, om förutsättningar finns enligt 6 a § att återuppta förundersökningen.

---

1. Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

2. Om ett rättshjälpsbiträde före ikraftträdandet utsetts för en tidigare tilltalad i ett ärende om resning, ska bestämmelserna i rättshjälpslagen gälla.

2. Förslag till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Härigenom föreskrivs att 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

För en misstänkt som inte fyllt arton år *skall* offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han saknar behov av försvarare. När offentlig försvarare *skall* förordnas, *skall* undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten.

Föreslagen lydelse

24 §

För en misstänkt som inte fyllt arton år *ska* offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han *eller hon* saknar behov av försvarare. När offentlig försvarare *ska* förordnas, *ska* undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten.

När en fråga om resning kommit upp, gäller vad som föreskrivs i 21 kap. 3 b § och 23 kap. 5 § rättegångsbalken.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

3. Förslag till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebitråde

Härigenom föreskrivs att 1 och 7 §§ lagen (1988:609) om målsägandebitråde ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

När förundersökning har inletts *skall* ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebitråde) förordnas i mål om

När förundersökning har inletts *ska* ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebitråde) förordnas i mål om

1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,

2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, förberedelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,

3. annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Målsägandebitråde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen.

När en fråga om resning kommit upp, ska målsägandebitråde förordnas om det finns skäl enligt första stycket.

7 §

Beslut i frågor som avses i denna lag fattas av rätten. I de fall som avses i 6 § får dock målsägandebiträdet själv besluta om utredning i samma utsträckning som enligt 17 § rättshjälpslagen (1996:1619) gäller för biträde vid rättshjälp.

När en fråga om resning kommit upp, fattas beslut enligt denna lag av den domstol som

*enligt 58 kap. 4 § första stycket
rättegångsbalken är behörig att
pröva ansökan om resning.*

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

4. Förslag till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn ska införas en ny paragraf, 2 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 a §

När en fråga om resning kommit upp, ska särskild företrädare för barn förordnas om det finns skäl enligt 1 eller 2 §.

Denna lag träder i kraft den 1 april 2011.

1 Utredningens uppdrag och arbete

1.1 Utredningsuppdraget

För att möjliggöra en rättssäker och effektiv brottsutredningsverksamhet är det av största vikt att de regler som de brottsutredande myndigheterna har att tillämpa under förundersökningsförfarandet är ändamålsenliga och anpassade efter rådande förhållanden. Mot denna bakgrund har utredningen fått i uppdrag att utreda dels hur förundersökningarnas kvalitet bäst kan säkerställas, dels hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål kan förbättras.

I uppdraget om säkerställande av förundersökningarnas kvalitet ingår bl.a. att analysera hur objektivitetskravet bör tillämpas vid utredning om brott och att överväga om det finns skäl att ändra eller komplettera regleringen om objektivitet.

Utredningen ska vidare belysa ett flertal frågor rörande förundersökningsledarens ansvar. Bland dessa ingår att överväga om det finns behov av att mera utförligt författningsreglera det ansvar som åklagaren, polismyndigheten eller andra brottsutredande myndigheter har som förundersökningsledare för de åtgärder som vidtas inom ramen för en förundersökning. Utredningen ska även överväga i vilken utsträckning åklagaren i egenskap av förundersökningsledare bör ansvara för åtgärder som en polismyndighet eller annan brottsutredande myndighet genomför inom ramen för en förundersökning med stöd av sin egen behörighet. Därutöver ska utredningen analysera vad det innebär i ansvarshänseende att flera åklagare arbetar samtidigt med en och samma förundersökning samt överväga om detta arbetssätt behöver författningsregleras.

I direktiven anges att utredningen ska utvärdera de metoder som de brottsutredande myndigheterna tillämpar för kvalitetssäkring,

och vid behov lämna förslag till hur dessa metoder kan utvecklas och förbättras.

Även vissa frågor om dokumentation och bevarande av utrednings- och bevismaterial omfattas av uppdraget. Utredningen ska bl.a. överväga i vilken utsträckning det bör vara obligatoriskt att spela in eller på annat sätt göra upptagningar av förhör under förundersökningen och i vilken utsträckning sådana upptagningar ska arkiveras eller lagras efter förundersökningen eller rättegången. Vidare ska utredningen överväga om det finns behov av en särskild reglering om dokumentation och bevarande av utredningsmaterial som inte tagits in i förundersökningsprotokollet.

Andra frågor som utredningen enligt direktiven ska behandla avser beslag som görs i bevis syfte och beslag i IT-miljö. När det gäller beslag som görs i bevis syfte ska utredningen bl.a. överväga dels om det finns behov av att dra en tydligare skiljelinje mellan föremål som har tagits i beslag för olika ändamål och om det bör införas en särskild reglering för beslag som sker i bevis syfte, dels om det finns behov av en reglering rörande bevarandet av bevismaterial och annat material än förhørsutsagor i förundersökningar som rör allvarliga brott. Beträffande beslag i IT-miljö anges i direktiven att utredningen ska göra en översyn av hur reglerna om beslagsförbud för vissa skriftliga handlingar tillämpas på elektroniska uppgifter och handlingar samt att utredningen ska överväga om det i syfte att stärka skyddet för information som lagras i elektronisk form finns anledning att komplettera dessa regler.

I uppdraget om säkerställande av förundersökningarnas kvalitet ingår slutligen att ta ställning till om det för vissa i direktiven angivna situationer finns behov av kompletterande lagstiftning för att stärka den enskildes rättssäkerhet. Utredningen ska bl.a. överväga om lagstiftningen bör ändras för att ge en polismyndighet eller polisman möjlighet att tillfälligt omhänderta egendom för att en brottsutredning inte ska försvåras och om det finns behov av att införa en lagreglerad rätt till ersättning för egendom som genomgår teknisk undersökning.

När det gäller uppdraget att utreda hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål kan förbättras, anges i direktiven att utredningen ska överväga hur åklagares och domstolars förfarande med anledning av ansökan om resning i brottmål bör vara utformat så att förfarandet blir mer förutsebart och tydligt för de enskilda parterna. I uppdraget ingår även att

redovisa riksåklagarens och Högsta domstolens praxis gällande förutsättningarna för att utredningsåtgärder ska vidtas med anledning av en ansökan om resning i brottmål. Enligt direktiven ska denna redovisning särskilt belysa dels vilka åtgärder som vidtas när en person som tidigare varit part i ett brottmål begär att nya utredningsåtgärder ska vidtas, dels under vilka förutsättningar sådana åtgärder vidtas innan en resningsansökan getts in till domstolen och vid domstol i ett pågående resningsärende. Utredningen ska vidare överväga om en åklagare bör ges möjlighet att utanför förundersökningsinstitutet kunna vidta vissa begränsade utredningsåtgärder med anledning av att en ansökan om resning i brottmål förbereds eller har getts in till domstol. Det ingår i uppdraget att analysera förhållandet mellan sådana begränsade utredningsåtgärder och rättegångsbalkens bestämmelser.

Uppdraget angående resningsförfarandet omfattar även en biträdesfråga. Det finns i dag inte någon särskild författningsreglerad rätt till rättsligt biträde för den som avser att ansöka om resning i brottmål eller som har lämnat in en sådan ansökan till domstol. I direktiven anges att utredningen ska överväga om och i så fall under vilka närmare förutsättningar den tilltalade eller andra personer som har varit parter i det tidigare brottmålet bör ha rätt till rättsligt biträde i samband med ett resningsärende. Förslag ska lämnas på bl.a. i vilket skede av ett ärende som rätten till biträde bör inträda.

Det ingår i uppdraget att, utifrån de överväganden som utredningen gör, lämna fullständiga författningsförslag.

I det här delbetänkandet redovisas uppdraget såvitt gäller frågor om hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål kan förbättras.

Uppdraget ska i resterande delar redovisas senast den 31 december 2010.

Direktiven till utredningen (Dir. 2009:35) bifogas som *bilaga 1*.

1.2 Utredningens arbete

Utredningens arbete har bedrivits på sedvanligt sätt med regelbundna sammanträden med experterna. Utredningen har haft fyra sammanträden med experterna, av vilka det första hölls den 31 augusti 2009. Därutöver har utredningen haft ytterligare

kontakter med experterna och inhämtat uppgifter från myndigheter m.m. i den omfattning som bedömts lämplig.
Arbetet fortsätter i enlighet med direktiven.

2 Resningsförfarandet i brottmål

2.1 Inledning

När tiden för överklagande av en brottmålsdom, som har meddelats av en tingsrätt eller en hovrätt, har gått ut utan att det förts talan mot domen, vinner den laga kraft. Domar och beslut av Högsta domstolen vinner omedelbart laga kraft, eftersom de inte kan överklagas. Innebörden av att en dom vinner laga kraft är att den inte längre kan överklagas utan ska verkställas. Vidare kan den fråga som har avgjorts genom en lagakraftvunnen dom i princip inte bli föremål för en ny rättegång. Detta uttrycks på så sätt att domen har rättskraft. Principen är således att sedan en dom vunnit laga kraft är det inte längre möjligt att få till stånd en ändring av domen; den är orubblig. För brottmålsdomar kommer denna s.k. orubblighetsprincip till uttryck i 30 kap. 9 § rättegångsbalken (RB). Där stadgas att sedan tid för talan mot dom utgått, må ej fråga om ansvar å den tilltalade för gärning, som genom domen prövats, ånyo upptagas.

Orubblighetsprincipen är av grundläggande betydelse för rättsordningens stabilitet. Den är en förutsättning för att myndigheter och enskilda ska kunna lägga ett domstolsavgörande till grund för sitt fortsatta handlande. Även hänsynen till medborgarnas personliga trygghet har motiverat reglerna om brottmålsdomars rättskraft. Den som har fått en fråga om ansvar för en viss gärning prövad genom en lagakraftvunnen dom ska inte behöva leva under hotet av att saken när som helst kan tas upp till ny prövning (se Ekelöf m.fl., Rättegång III, 2006, s. 241 f.).

Principen om lagakraftvunna domars orubblighet är dock inte undantagslös. En ny prövning av domen kan komma till stånd om domstol beslutar om resning eller återställande av försutten tid eller bifaller en klagan över domvilla. Dessa s.k. särskilda (extraordinära) rättsmedel, vilka aktualiseras när en lagakraftvunnen dom av olika

närmare preciserade skäl framstår som felaktig, kan sägas utgöra den sista rättssäkerhetsgarantin (se Felaktigt dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt, 2006, s. 77 f.). Resningsinstitutet, som regleras i 58 kap. 1–10 a §§ RB, avser i första hand materiella fel i domen. Bestämmelserna om domvilla, vilka återfinns i 59 kap. RB, riktar in sig på processuella fel. Genom återställande av försutten tid kan en part återfå en redan förlorad rätt att genom allmänt rättsmedel, i första hand överklagande, angripa det lagakraftvunna avgörandet. Återställande av försutten tid regleras i 58 kap. 11–14 §§ RB.

Föremålet för den följande framställningen är resningsförfarandet i brottmål. Inledningsvis redovisas i korthet den rättsliga regleringen av resningsinstitutet i 58 kap. RB. Därefter redogörs i viss mån även för den rättsliga regleringen av den brottsutredande verksamheten. Sistnämnda reglering är visserligen inte direkt tillämplig i resningsförfarandet. Vissa av bestämmelserna är dock relevanta för den fortsatta framställningen, eftersom det ur riksåklagarens och Högsta domstolens praxis har vuxit fram en analog tillämpning av dem i resningsförfarandet. Nämnda praxis kommer att beröras närmare i avsnittet som följer efter redovisningen av den rättsliga regleringen.

2.2 Rättslig reglering av resningsinstitutet avseende brottmål

Något förenklat kan resning sägas i första hand avse angrepp mot lagakraftvunna avgöranden som kan antas ha blivit materiellt felaktiga. Den rättsliga regleringen av resningsinstitutet finns, som ovan nämnts, i 58 kap. 1–10 a §§ RB.

Att resning beviljas avseende en lagakraftvunnen brottmålsdom innebär att den avgjorda saken tas upp på nytt. Beslutet om resning undanröjer dock inte i sig det meddelade avgörandet, utan målet ska enligt huvudregeln tas upp till prövning i sak i ett annat processuellt förfarande (se 58 kap. 7 § första stycket första meningen RB).

2.2.1 Allmänt om resningsgrunderna

I 58 kap. 2 och 3 §§ RB anges resningsgrunderna för brottmål. Förstnämnda bestämmelse avser resning till förmån för den tilltalade och sistnämnda bestämmelse gäller resning till men för denne.

Lagens resningsförutsättningar har getts en delvis olikartad utformning beroende på om det är fråga om resning till förmån eller till men för den tilltalade. Härigenom avspeglar sig att intresset av orubblighetsprincipens upprätthållande inte framträder med samma styrka i alla situationer. Detta har också kommit till uttryck i bestämmelserna om frister för ansökan om resning. För ansökan om resning till förmån för tilltalad har över huvud ingen frist föreskrivits. (Se Welamson, Rättegång VI, 1994, s. 211.)

De olika resningsgrunderna kommer att beskrivas nedan. Redan här ska dock några huvudsakliga skillnader mellan resningsförutsättningarna kortfattat anges. Sålunda gäller vid resning till men för tilltalad en förutsättning som saknar motsvarighet vid resning till förmån för den tilltalade, nämligen att det i princip måste vara fråga om ett grovt brott för vilket den tilltalade annars skulle undgå ansvar eller slippa avsevärt för lindrigt undan. En annan skillnad mellan bestämmelserna är att om den rätts-tillämpning som ligger till grund för domen uppenbart strider mot lag utgör detta resningsgrund endast vid resning till förmån för den tilltalade, men inte vid resning till men för denne. Det innebär att inte ens i de allra grövsta brottmålen kan resning ske till nackdel för en tilltalad för att han frikänts eller kommit för lindrigt undan på grund av en uppenbart lagstridig rättstillämpning. Den praktiskt viktigaste resningsgrunden, som hänför sig till åberopande av nya omständigheter eller bevis, återfinns i båda bestämmelserna (58 kap. 2 § 4 och 3 § första stycket 2 RB). Det finns dock flera betydelsefulla skillnader i förutsättningarna. För att resning på denna grund ska beviljas förutsätts vid resning till men för tilltalad att parten haft giltig ursäkt att inte tidigare i målet åberopa omständigheten eller beviset. En annan viktig skillnad, när det gäller denna resningsgrund, är att det genomgående inte ställs lika stränga krav på styrkan av den bevisning sökanden åberopar, när det gäller resning till förmån för tilltalad. (Se a.a. s. 212 f. Ang. sista meningen se även Ekelöf/Edelstam, Rättsmedlen, 2008, s 187.)

Till skillnad från vad som gäller i brottmålsprocessen, där åklagaren har bevisbördan, är det i resningsärenden sökanden som

har bevisbördan. Det är alltså sökanden som ska visa att förutsättningarna för resning är uppfyllda.

2.2.2 Närmare om resning till förmån för den tilltalade

I bestämmelsen om resning till den tilltalades förmån (58 kap. 2 § RB) delas resningsgrunderna in i fem punkter.

Resningsgrunderna i de båda första punkterna har det gemensamt att de avser allvarliga brister med avseende på rättgångens objektivitet. Enligt den första punkten utgör det en resningsgrund om någon ledamot av rätten, där anställd tjänsteman eller åklagaren med avseende på målet har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande eller tjänsteförseelse eller om något brott som har avseende på målet ligger ombud, ställföreträdare eller försvarare till last, samt brottet eller tjänsteförseelsen kan antas ha inverkat på målets utgång. Den andra punkten upptar som resningsgrund att någon lagfaren domare eller åklagaren har varit jävig och det inte är uppenbart att jävet har saknat betydelse för målets utgång. Denna resningsgrund, som tillkom 1987 (se prop. 1987/88:23), saknar motsvarighet beträffande resning till men för den tilltalade.

Den tredje punkten tar sikte på situationer då ett bevis som tidigare åberopats befinns helt sakna bevisvärde (se SOU 1938:44 s. 573). I bestämmelsen föreskrivs att resning kan beviljas, om någon skriftlig handling, som åberopats till bevis, har varit falsk eller om ett vittne, en sakkunnig eller en tolk har avgett falsk utsaga samt handlingen eller utsagan kan antas ha inverkat på utgången.

Den huvudsakliga materiella resningsgrunden finns i den fjärde punkten. Där regleras förutsättningarna för resning på grund av nya omständigheter eller bevis. Denna resningsgrund är den praktiskt mest betydelsefulla. Lagrummet innehåller vad som brukar benämnas huvudregeln och tilläggsregeln.

Enligt huvudregeln får resning beviljas om någon omständighet eller något bevis, som inte tidigare har förebringats, åberopats och dess förebringande sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade frikännts eller till att brottet hänförts under en mildare straffbestämmelse än den som tillämpats.

Tilläggsregeln kräver, i likhet med huvudregeln, att nya omständigheter eller bevis, som inte tidigare förebringats, åberopats. Därutöver uppställs som förutsättning för att resning ska få beviljas att det, med hänsyn till vad sålunda åberopats och i övrigt

förekommer, finns synnerliga skäl att på nytt pröva frågan om den tilltalade har förövat det brott för vilket han dömts. Något krav på att det nya materialet, om det förebragts tidigare, sannolikt skulle lett till en annan utgång föreskrivs däremot inte. Enligt förarbetena är syftet med bestämmelsen att möjliggöra resning vid en lägre sannolikhetsgrad än enligt huvudregeln, nämligen redan när det nya materialet är ägnat att framkalla tvivelsmål om den tilltalades skuld till brottet (se NJA II 1940 s. 158 och s. 171). Lagtextens hänvisning till vad ”i övrigt förekommer” torde dock innebära att det, för att synnerliga skäl ska anses föreligga, inte är tillräckligt att de nya omständigheterna eller bevisen är ägnade att framkalla tvivelsmål om den tilltalades skuld, utan att det därutöver krävs att det föreligger särskilda omständigheter (se a.a. s. 158, Welamson, Rättegång VI, 1994, s. 228, och Felaktigt dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt, 2006, s. 89). Enligt ett förarbetsuttalande kan särskilda omständigheter vara att det i domstolarna förekommit skiljaktiga meningar liksom brottets beskaffenhet (se NJA II 1940 s. 158).

Att det för resning med stöd av fjärde punkten krävs att omständigheter eller bevis åberopas som inte tidigare förebringats, brukar kallas för nyhetskravet. Nyhetskravet anses uppfyllt såväl då de åberopade omständigheterna eller bevisen för dessa är helt nya som då nya bevis åberopas avseende redan förebringade omständigheter (se SOU 1938:44 s. 573). Med omständighet torde avses ett rättsfaktum, eller en del av ett sådant, och med bevis avses såväl ett nytt bevismedel som nya bevis- eller hjälpfakta (se Welamson, Rättegång VI, 1994, s. 220 f.).

Vid resning enligt den fjärde punkten till den tilltalades förmån behöver sökanden inte, såsom är fallet när en resningsansökan till den tilltalades nackdel grundas på nya omständigheter eller bevis (se 58 kap. 3 § andra stycket RB), visa att han inte kunnat åberopa det nya materialet redan i den tidigare processen eller att han haft giltig ursäkt i det hänseendet.

I den femte punkten finns en resningsgrund som avser brister i rättstillämpningen. Resning får enligt bestämmelsen beviljas om den rättstillämpning, som ligger till grund för domen, uppenbart strider mot lag. För att rekvisitet uppenbart ska anses uppfyllt krävs enligt förarbetena att rättstillämpningen klart och oemotsägligt framstår som oriktig (se NJA II 1940 s. 172). Som tidigare nämnts finns denna resningsgrund inte vid resning till men för den tilltalade (se 58 kap. 3 § RB).

För ansökan om resning till förmån för tilltalad finns inga tidsfrister.

2.2.3 Närmare om resning till men för den tilltalade

Resningsgrunderna till men för den tilltalade anges i två punkter i 58 kap. 3 § första stycket RB.

Enligt den första punkten får resning beviljas om något sådant förhållande som avses i 58 kap. 2 § 1 eller 3 RB förelegat och detta kan antas ha medverkat till att den tilltalade frikännts eller till att brottet hänförts under en väsentligt mildare straffbestämmelse än den som borde ha tillämpats. Resningsgrunderna som avses är således brottsligt förfarande av domare m.fl. samt falsk bevisning (se närmare redogörelsen ovan).

Av den andra punkten framgår att resning till men för den tilltalade i vissa fall även kan grundas på nya omständigheter eller bevis. Jämfört med motsvarande resningsgrund till förmån för den tilltalade har dock bestämmelsens räckvidd begränsats till de något grövre brotten. Det krävs nämligen att det för brottet är föreskrivet fängelse i mer än ett år. Dessutom gäller att förebringandet av det nya materialet sannolikt skulle ha lett till att den tilltalade dömts för brottet eller till att det hänförts under en väsentligt strängare straffbestämmelse än den som tillämpats.

För resning på grund av nya omständigheter eller bevis till men för den tilltalade krävs även att sökanden gör sannolikt att han inte vid den rätt som meddelat domen eller genom fullföljd från denna kunnat återropa omständigheten eller beviset eller att han av annat skäl haft giltig ursäkt att inte göra det. Detta framgår av 58 kap. 3 § andra stycket RB.

Den s.k. tilläggsregeln, som gäller vid resning till förmån för den tilltalade och som vidgar resningsmöjligheten vid återopande av nya omständigheter och bevis, har ingen motsvarighet vid resning till men för den tilltalade.

Resning till men för den tilltalade kan inte sökas under obegränsad tid. I 58 kap. 4 § andra stycket RB föreskrivs att sådan ansökan ska göras inom ett år från det att sökanden fick kännedom om det förhållande som ansökningen grundas på.

2.2.4 Förfarandebestämmelser

Enligt 58 kap. 4 § första stycket RB är hovrätten rätt instans för ansökan om resning om den lagakraftvunna domen meddelats av tingsrätt, och i annat fall Högsta domstolen. Hovrätten har haft behörighet att pröva resningsansökningar avseende tingsrättsdomar sedan den 1 januari 1989 (se SFS 1988:1451 och prop. 1987/88:58). Dessförinnan var Högsta domstolen ensam behörig att pröva resningsansökningar. Den nu gällande ordningen innebär att resningsansökan ska prövas av instansen närmast över den som meddelat den lagakraftvunna domen (med undantag för Högsta domstolens egna avgöranden).

Behörig att söka resning är normalt den som fört eller ägt föra talan med ställning av part i målet. Riksåklagaren är den enda allmänna åklagare som är behörig sökande när resning i mål om allmänt åtal ska sökas i Högsta domstolen. Resningsansökan till hovrätt kan däremot göras även av annan åklagare. (Se Welamson, Rättegång VI, 1994, s. 236.)

Av 58 kap. 4 § första stycket RB framgår att ansökan om resning måste vara skriftlig. Vad ansökan ska innehålla regleras i 58 kap. 5 § RB. Enligt paragrafen ska sökanden uppge den dom som ansökan avser, det förhållande på vilket ansökan grundas och skälen för ansökan samt de bevis som åberopas och vad de ska styrka. Grundas en ansökan om resning till men för tilltalad på nya omständigheter eller bevis, ska i ansökan även anges varför dessa inte åberopats i rättegången.

Närmare bestämmelser om handläggningen finns i 58 kap. 6 § RB. Om det föreligger ett hinder mot att ta upp en ansökan, t.ex. för att sökanden inte är behörig att väcka frågan om resning, kan den omedelbart avvisas. En ansökan som tas upp till prövning får avslås omedelbart, om den är ogrundad. För att resning ska få beviljas krävs däremot som regel att motparten har förelagts att ge in en skriftlig förklaring (svarsskrift). Om det är åklagaren som ansökt om resning till den tilltalades förmån anses dock resning få beviljas utan att den tilltalade hörts (se a.a. s. 236). Av hänvisningarna i 58 kap. 6 § andra stycket RB till 56 kap. 11 § och 52 kap. 11 § första stycket RB följer att om det är nödvändigt för utredningen får rätten besluta att part eller annan ska höras muntligen inför rätten. Resningsförfarandet är dock i praktiken nästan undantagslöst skriftligt. Till exempel torde vittnesattester

principiellt tillåtas som bevis i resningsförfarandet (se a.a. s. 236, jfr Ekelöf/Edelstam, Rättsmedlen, 2008, s. 195).

Som tidigare nämnts är innebörden av att resning beviljas avseende en lagakraftvunnen dom inte att domen undanröjs. Däremot hindrar inte längre domens rättskraft att målet tas upp till fortsatt prövning. Den domstol som beviljar resning ska enligt huvudregeln i 58 kap. 7 § första stycket första meningen RB förordna att målet ska tas upp av den domstol som sist dömt i målet. Bestämmelsen innehåller även en undantagsregel (se första stycket andra meningen). Den innebär att vid resning till förmån för den tilltalade får den domstol som prövar resningsansökan omedelbart ändra domen, om saken är uppenbar. Om resning beviljas och domen inte omedelbart ändras, gäller således domen fortfarande. En person som dömts till fängelse men som beviljas resning får därför fortsätta att avtjäna sitt straff till dess att en ny, eventuellt frikännande dom meddelas. Enligt 58 kap. 6 § tredje stycket RB kan dock rätten förordna om att vidare åtgärder för verkställighet av domen inte ska äga rum (s.k. inhibition).

Frågan om ansvaret för de kostnader som uppstått i resningsärendet regleras i 58 kap. 8 § RB. Om en resningsansökan avvisas eller avslås får sökanden åläggas att ersätta motparten eller, om åklagaren är motpart, staten kostnaderna i resningsärendet. Har resning sökts av åklagaren, får kostnaderna utgå av allmänna medel. Beviljas resning ska kostnadsfrågan prövas i samband med att målet tas upp på nytt.

Om hovrätts beslut i fråga om resning överklagas av annan än justitiekanslern eller justitieombudsmannen krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska ta upp överklagandet till prövning (se 58 kap. 14 § och 54 kap. 9 § RB).

2.3 Rättslig reglering av utredningsförfarandet i brottmål

2.3.1 Allmänt om brottsutredande verksamhet

Den brottsutredande verksamheten regleras främst i 23 kap. RB om förundersökning och i förundersökningskungörelsen (1947:948) samt i 24–28 kap. RB och lagen (2007:978) om hemlig rumsavlyssning beträffande användningen av tvångsmedel under förundersökningen. När det gäller unga lagöverträdare finns det

kompletterande bestämmelser i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL).

Utanför den brottsutredande verksamheten faller den del av polisens och andra brottsbekämpande myndigheters verksamhet som brukar kallas för allmän brottspaning. Sådan spaning, vilken inte förutsätter någon konkret brottsmisstanke, regleras för polisens del i polislagen (1984:387).

Av 23 kap. 1 § första stycket RB framgår att förundersökning ska inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott har förövats. Även om huvudregeln är att brott ska utredas genom förundersökning, kan dock i vissa fall brottsutredning ske i andra former. Ett exempel på detta är s.k. förenklad utredning, som regleras i 23 kap. 22 § första stycket RB. Enligt denna bestämmelse behöver förundersökning inte inledas om det ändå finns tillräckliga skäl för åtal. En förutsättning för att förenklad utredning ska få användas är att brottet inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter.

I 23 kap. 3 § tredje stycket RB finns en bestämmelse som handlar om utredningsåtgärder utom förundersökning. Där stadgas att innan förundersökning hunnit inledas, får polisman hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen. Detta slags utredning brukar benämnas primärutredning.

En annan form av utredning är förutredning. Institutet har vuxit fram efter hand och är oreglerat. Förutredningen brukar beskrivas som vissa punktvisa åtgärder som vidtas i syfte att skaffa underlag för ett beslut om att inleda en förundersökning. Det kan vara fråga om kompletterande upplysningar från en anmälare i ett bestämt syfte eller kontroll av att en anmäld händelse har inträffat. Även om förfarandet är oreglerat anses det att många av RB:s förundersökningsregler ska tillämpas analogt. Under en förutredning kan dock inte tvångsmedel tillämpas. (Se SOU 1992:61 s. 272 och s. 368 f.)

Slutligen ska även nämnas att det med stöd av 31 § LUL finns möjlighet att i vissa fall inleda utredning om brott som begåtts av någon som är under femton år. Eftersom en så ung person som begår brott inte kan dömas till påföljd för gärningen (se 1 kap. 6 § brottsbalken) hör inte brottet under allmänt åtal och förundersökning får inte inledas.

I den följande redogörelsen kommer ett antal bestämmelser om förundersökning i 23 kap. RB att redovisas i korthet. I samband med redovisningen av förundersökningsreglerna berörs i någon

mån även förutredning och primärutredning ytterligare. Härutöver kommer bestämmelserna i 45 kap. 11 §, 46 kap. 12 §, 51 kap. 12 § tredje stycket och 55 kap. 15 § första stycket 2 RB att tas upp. Dessa bestämmelser ingår i regleringen av utredningsförfarandet i brottmål, då de ger domstol möjlighet att under handläggningen av ett brottmål föranstalta om komplettering av utredningen.

2.3.2 Bestämmelser om förundersökning m.m.

Förundersökning är alltså det normala förfarandet för att utreda brott. Så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats, ska förundersökning inledas (23 kap. 1 § första stycket RB). Gärningsmannen behöver inte vara känd, men det ska föreligga en misstanke om ett konkret brott.

Syftet med förundersökningen är enligt 23 kap. 2 § RB dels att utreda vem som kan misstänkas för brottet och om det föreligger tillräckliga skäl för åtal mot honom eller henne, dels att se till att en eventuell huvudförhandling kan genomföras koncentrerat.

Förundersökningen inleds och leds antingen av en åklagare eller av en polismyndighet, se 23 kap. 3 § första stycket RB. Av denna bestämmelse framgår även att inledandet av en förundersökning förutsätter ett formligt beslut.

Enligt 23 kap. 4 § första stycket RB gäller en objektivitetsprincip vid förundersökningen, dvs. inte bara sådant som talar emot den misstänkte ska beaktas utan även det som är till dennes fördel. Vidare föreskrivs att utredningen bör bedrivas så att ingen onödigt utsätts för misstanke eller drabbas av kostnader eller olägenheter. Av 23 kap. 4 § andra stycket RB framgår att förundersökningen ska bedrivas skyndsamt och att den ska läggas ner om det inte längre finns anledning att fullfölja den.

När utredningen har fortskridit så långt att någon blivit "skäligen misstänkt", inträder vissa rättigheter för den misstänkte. Bland dessa kan nämnas att enligt 23 kap. 18 § första stycket RB ska den misstänkte, då han hörs, underrättas om misstanken (s.k. misstankedelgivning). I samband med underrättelsen om misstanke ska den misstänkte även informeras om sin rätt att anlita biträde av försvarare (se 12 § FUK). Vidare framgår av 23 kap. 18 § första stycket RB att den som är skäligen misstänkt samt dennes försvarare har rätt att fortlöpande ta del av vad som förekommit vid förundersökningen, i den mån det kan ske utan men för utred-

ningen. De har enligt samma bestämmelse rätt att begära kompletteringar av utredningen. Av lagrummet följer även att den misstänkte har en ovillkorlig rätt att få del av hela det föreliggande bevismaterialet innan åklagaren avgör åtalsfrågan (rätten till s.k. slutdelgivning).

De utredningsåtgärder som vidtas under en förundersökning kan vara av olika slag. Att lagreglera alla dessa skiftande åtgärder har inte varit möjligt. Beträffande hållande av förhör, vilket utgör en väsentlig del av förundersökningsarbetet, finns dock bestämmelser i 23 kap. 6–13 §§ RB (se närmare nedan). När det gäller andra utredningsåtgärder finns bestämmelser om att undersökningsledaren får inhämta yttrande från sakkunnig (23 kap. 14 § första stycket RB) och om bevisupptagning i vissa fall under förundersökning (23 kap. 13 §, 14 § andra stycket och 15 § RB). Till de reglerade åtgärderna hör även de straffprocessuella tvångsmedlen; i 23 kap. 16 § RB hänvisas vad gäller användande av tvångsmedel under förundersökning till vad som är stadgat i 24–28 kap. RB.

Utredningsarbetet sker som huvudregel utan någon medverkan av domstol. I vissa fall krävs dock en domstols medverkan för att ett tvångsmedel av visst slag ska få tillämpas eller fortsätta att tillämpas. Vid bevisupptagning under förundersökning enligt de bestämmelser som nämnts ovan engageras också domstolen (förhör inför domstol med vittne, yttrande från sakkunnig respektive bevisupptagning inför domstol) liksom om den misstänkte anmäler till domstolen att utredningen avslutats utan att undersökningsledaren bifallit en begäran från den misstänkte om kompletteringar (23 kap. 18 § första stycket och 19 § RB). I sistnämnda fall ska domstolen så snart det kan ske pröva anmälan och kan därvid förordna om komplettering av utredningen.

Som ovan nämnts är hållande av förhör en utredningsåtgärd som är reglerad i lag. I 23 kap. 6 § RB stadgas att under förundersökningen må förhör hållas med envar, som antas kunna lämna upplysning av betydelse för utredningen. Bestämmelsen ger uttryck för att det är en allmän medborgerlig skyldighet att stå till förfogande för förhör under en förundersökning. Plikten att inställa sig till förhör regleras i 23 kap. 7–8 §§ RB om hämtning och medtagande. Bestämmelsen om medtagande innebär att om den som befinner sig på brottsplatsen utan giltig orsak vägrar att följa med till ett förhör som ska hållas i stort sett omgående, får polismannen ta med personen till förhöret. Medtagande får också

ske beträffande den som befinner sig inom ett område i anslutning till den plats där ett brott nyligen förövats, om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fyra år. Samma sak gäller vid försök till sådant brott. I 23 kap. 9 § RB finns bestämmelser om kvarhållande. Tillvägagångssättet vid förhören regleras i 23 kap. 10 och 12 §§ RB.

Bestämmelserna om förhör under förundersökningen är av väsentlig betydelse för den brottsutredande verksamheten. Med undantag för förhör under primärutredning (se närmare om detta nedan) kan nämligen i princip inte förhör hållas i brottsutredande syfte med vittnen, misstänkta eller utpekade gärningsmän, utan att ett beslut om att inleda förundersökning har fattats. I detta sammanhang ska utredningsformen förutredning beröras något ytterligare. Som tidigare nämnts avses med förutredning sådana punktvisa insatser som behöver vidtas för att skaffa underlag för ett beslut om förundersökning. Förutredning har i praxis kommit att användas främst i ärenden där det finns ett stort behov av att komplettera underlaget med ett skriftligt material för att belysa de förhållanden som berörs i anmälan. Visst muntligt uppgiftslämnande i anslutning härtill förekommer också, men utrymmet för att hålla förhör vid förutredning är mycket begränsat. Det har i praktiken rört sig om förhör med målsäganden, dennes ställföreträdare eller annan anmälare, men då endast i syfte att komplettera och konkretisera uppgifter i anmälan. (Se Fitger, Rättegångsbalken, del 2, s. 23:34 a och 23:8 a f.).

Primärutredning, som kan beskrivas som en provisorisk förundersökning, regleras i 23 kap. 3 § tredje stycket RB. I bestämmelsen anges att innan förundersökning hunnit inledas, får polisman hålla förhör och vidta andra utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen. Regeln möjliggör för polisen att utreda brottet direkt på platsen och vid första inställelsen, t.ex. vid en trafikolycka eller en butiksstöld. Den ger däremot inte stöd för vidtagande av tvångsåtgärder. Det finns dock andra regler i RB som ger polisman uttrycklig befogenhet att använda tvång i vissa fall. En sådan regel är 23 kap. 8 § tredje stycket RB. Denna bestämmelse innebär att polisman får besluta om medtagande i brottsutredande syfte redan innan en förundersökning hunnit inledas. Av förarbetena framgår att de allmänna reglerna om förundersökning i 23 kap. RB är tillämpliga vid primärutredning (se NJA II 1969 s. 678).

När förundersökningen avslutas ska enligt 23 kap. 20 § RB beslut meddelas om åtal ska väckas.

För att huvudförhandlingen ska kunna genomföras koncentrerat kan ibland förundersökningen behöva kompletteras efter att åtal väckts. Ytterligare utredning kan komma till stånd på åklagarens eget initiativ eller efter föreläggande av rätten (se närmare nedan). För dessa situationer anges i 23 kap. 23 § RB att bestämmelserna i 23 kap. RB ska gälla i tillämpliga delar.

När tingsrätten förelägger åklagaren att komplettera förundersökningen sker det med stöd av bestämmelsen i 45 kap. 11 § eller 46 kap. 12 § RB.

Enligt 45 kap. 11 § RB får rätten förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen (eller att företa en förundersökning, om någon sådan inte har ägt rum) om det behövs för att målet vid huvudförhandlingen ska kunna slutföras i ett sammanhang. Av ett föreläggande enligt paragrafen bör framgå på vilka punkter utredning ska ske (se Fitger, Rättegångsbalken, del 3, s. 45:31). Åklagaren bör även föreläggas viss tid inom vilken kompletteringen ska ske (se JO 1958 s. 146).

I 46 kap. 12 § RB finns regler om hur rätten ska förfara när ett mål ska sättas ut till ny eller fortsatt huvudförhandling. Av bestämmelsen framgår att rätten med tillämpning av regeln i 45 kap. 11 § RB får föranstalta om de åtgärder som behövs för att målet vid återupptagandet ska kunna slutföras i ett sammanhang.

Enligt 51 kap. 12 § tredje stycket och 55 kap. 15 § första stycket 2 RB har såväl hovrätten som Högsta domstolen getts möjlighet att i mål om allmänt åtal, om det behövs, förelägga åklagaren att vidta åtgärd enligt 23 kap. RB.

2.4 Praxis avseende utredningsåtgärder i resningssyfte

2.4.1 Inledning

Bevisbördan för att resningsförutsättningarna är uppfyllda vilar, som tidigare nämnts, på den som söker resning. Den som förfogar över utredningsresurserna är dock i de flesta fall åklagaren. Oavsett om det rör sig om resning till fördel eller till nackdel för den tilltalade kan därför åklagaren behöva vidta utredningsåtgärder. I nuläget saknas reglering av i vilka situationer utredningsåtgärder

och förundersökning ska vidtas med anledning av att en ansökan om resning förbereds eller har getts in till domstol. Helt klart är dock att en förutsättning för att åklagaren lagligen ska kunna vidta faktiska utredningsåtgärder i dessa situationer är att förundersökningen återupptas, se t.ex. JO 2000/01 s. 69 (ärendet refereras utförligt nedan). Det saknas vidare uttrycklig reglering av vad som krävs i form av nya omständigheter och bevis för att en förundersökning ska få återupptas.

Ovan har redogjorts för bestämmelsen i 23 kap. 23 § RB om komplettering av förundersökningen efter åtals väckande och för bestämmelserna i bl.a. 45 kap. 11 § och 46 kap. 12 § RB om komplettering av förundersökningen efter rättens föreläggande. Dessa bestämmelser är direkt tillämpliga endast om handläggningen av brottmålet pågår. I Högsta domstolens och riksåklagarens praxis har dock förekommit en analog tillämpning i resningsförfarandet av dem.

Justitieombudsmannen har i ett flertal ärenden berört frågor kring resningsförfarandet i brottmål. Som redan nämnts framgår av JO 2000/01 s. 69 att åklagaren, för att lagligen kunna vidta utredningsåtgärder inom ramen för ett resningsärende, måste återuppta förundersökningen. I samma ärende och i JO 2002/03 s. 116 har Justitieombudsmannen vidare uttalat att det krävs mycket starka skäl för att förundersökningsåtgärder ska få vidtas efter det att en dom vunnit laga kraft. I ett senare ärende, JO 2007/08 s. 87, har Justitieombudsmannen dessutom tillagt att det finns anledning att skilja mellan resning till nackdel för tilltalad och till förmån för tilltalad. Att man kan göra denna åtskillnad beror enligt Justitieombudsmannen på att möjligheterna till resning är betydligt större i resningsfallen till förmån för tilltalad. Enligt Justitieombudsmannen kan det därför finnas anledning att oftare återuppta en förundersökning i dessa fall.

Nedan kommer riksåklagarens respektive Högsta domstolens praxis avseende resningsförfarandet att beröras. Därefter följer utförliga redogörelser för de ovan nämnda JO-ärendena.

2.4.2 Riksåklagarens och Högsta domstolens praxis

Den åklagare som handlägger resningsärenden mot lagakraftvunna hovrättsdomar är riksåklagaren. När det gäller dessa ärenden är det därför riksåklagaren som beslutar om förundersökningen ska återupptas och vilka utredningsåtgärder som i så fall ska vidtas.

Inom riksåklagarens kansli finns sedan år 2007 en särskild funktion bestående av en överåklagare för handläggning av resningsärenden. Framställningen nedan bygger huvudsakligen på uppgifter från den överåklagare som nu innehar denna funktion.

Frågan om återupptagande av förundersökningen inför eller i samband med en resningsansökan kan i princip initieras hos riksåklagaren på tre sätt. Till att börja med kan en enskild person, t.ex. den dömda, innan någon resningsansökan har getts in till Högsta domstolen, i en framställning direkt till riksåklagaren begära att förundersökningen ska återupptas och utredningsåtgärder vidtas. Det är mycket ovanligt att en sådan framställning leder till ett återupptagande av förundersökningen. I detta sammanhang kan nämnas att riksåklagaren under de senaste två åren har fått in närmare 70 framställningar från enskilda om att riksåklagaren ska biträda en kommande resningsansökan eller vidta kompletteringar av förundersökningen.

En begäran från en enskild person om utredningsåtgärder kan även framställas, uttryckligen eller underförstått, i en ansökan om resning som ges in till Högsta domstolen. I de fall Högsta domstolen begär skriftlig förklaring av riksåklagaren i resningsärendet, får denne anledning att ta ställning till om förundersökningen bör återupptas på eget initiativ. Anser riksåklagaren inte att förutsättningarna för återupptagande av förundersökningen (se närmare härom nedan) är uppfyllda, avstår denne från att självmant återuppta förundersökningen. Om Högsta domstolen är av motsatt uppfattning, har det förekommit att den med analog tillämpning av bl.a. 45 kap. 11 § RB förordnar att riksåklagaren ska komplettera utredningen på visst sätt, varefter denne återupptar förundersökningen och vidtar de begärda utredningsåtgärderna. Högsta domstolen är restriktiv med att begära skriftlig förklaring i resningsärenden. Till Högsta domstolen inges årligen flera hundratal resningsansökningar. Under de senaste två åren har Högsta domstolen endast i omkring 15 ärenden per år begärt skriftlig förklaring. Riksåklagaren har bara i ett litet antal av dessa fall beslutat om att återuppta förundersökningen. Förfarandet att

förelägga riksåklagaren att komplettera förundersökningen är ytterst sällsynt. Det har rört sig om ett fåtal fall under de senaste åren.

Frågan om återupptagande av förundersökningen kan slutligen komma att initieras hos riksåklagaren genom att denne på något annat sätt än de ovan redovisade (direkt framställan från enskild eller till följd av att Högsta domstolen begär skriftlig förklaring i ett resningsärende) får kännedom om att en brottmålsdom kan vara felaktig. Det kan t.ex. röra sig om att en lokal åklagare gör riksåklagaren uppmärksam på uppgifter som framkommit i en annan utredning.

När det gäller förutsättningarna för att förundersökningen ska återupptas är riksåklagarens tolkning av rättsläget följande. Förundersökningen ska återupptas om det framkommer nya omständigheter eller bevis som – självfallet på objektiva grunder – ger sådan anledning att hysa tvivel om en hovrättsdoms riktighet att resning bör kunna beviljas om en kompletterande utredning bekräftar innehållet i det nya materialet. I bedömningen ska även beaktas möjligheten att medge resning enligt tilläggsregeln.

Som framgått ovan är det ytterst sällsynt att Högsta domstolen i ett resningsärende förelägger åklagaren att vidta utredningsåtgärder med anledning av att en begäran om sådana åtgärder framställts från en enskild som tidigare varit part i brottmålet. Ett vanligare förfarande synes vara att, i de fall Högsta domstolen anser att det finns skäl att begära skriftlig förklaring från riksåklagaren, initialt överlåta till riksåklagaren att ta ställning till om utredningsåtgärder bör vidtas. Skriftlig förklaring begärs, som nämnts, endast i omkring 15 fall per år. Först om riksåklagaren då inte på eget initiativ återupptar förundersökningen men Högsta domstolen anser att utredningsåtgärder bör vidtas, förordnar Högsta domstolen att åklagaren ska föranstalta om sådana åtgärder. Frågan är vad som krävs för att Högsta domstolen ska begära skriftlig förklaring i resningsärenden. Det har dock visat sig vara mycket svårt att utkristallisera några generella riktlinjer för under vilka förutsättningar Högsta domstolen begär skriftlig förklaring av riksåklagaren.

2.4.3 JO-uttalanden

JO 2000/01 s. 69

I detta ärende granskade Justitieombudsmannen en åklagares handläggning av en framställan om utredningsåtgärder efter det att en brottmålsdom vunnit laga kraft.

Bakgrund

Sedan hovrättsdomen mot en person som dömts för rån hade vunnit laga kraft, gjorde försvararen en framställan hos polismyndigheten avseende bl.a. att ytterligare utredningsåtgärder skulle vidtas i form av förhör med två personer. Anledningen till framställan var att den dömde övervägde att ansöka om resning. Polismyndigheten översände begäran till åklagarmyndigheten, varefter den lokala åklagaren lät komplettera utredningen med de efterfrågade förhören. Den ena personen hördes som vittne och den andra personen hördes upplysningsvis. Åklagaren översände protokollen över förhören till försvararen och vidtog därefter inte någon ytterligare åtgärd i ärendet.

Aktuella frågeställningar

Följande frågeställningar aktualiserades vid Justitieombudsmannens granskning av handläggningen: Hade förundersökningen återupptagits? Om så var fallet, borde det ha dokumenterats på något sätt? Om förundersökningen inte hade återupptagits, på vilken rättslig grund hade förhören hållits? Vilket ställningstagande hade den kompletterande utredningen lett till från åklagarens sida? Borde det ha dokumenterats?

Riksåklagarens yttrande

Riksåklagaren, som anmodades att inkomma med yttrande över hur en begäran som den aktuella bör handläggas av åklagare, framhöll att eftersom förundersökningsreglerna innehåller viktiga rätts-säkerhetsgarantier, är utrymmet för att vidta åtgärder utanför förundersökningen mycket begränsade. Detta gäller särskilt i fråga

om förhör. Enligt riksåklagaren finns det – utöver förhör med anmälaren – i princip inget rättsligt stöd för att hålla förhör utanför ramen för förundersökningen.

Riksåklagaren anförde vidare att eftersom förundersökningsbestämmelserna tar sikte på en viss brottslig gärning och inte på en viss gärningsman kan inte en lagakraftvunnen dom anses utgöra hinder mot att åklagare beslutar att återuppta en förundersökning om skäl för det föreligger. Mot bakgrund av bestämmelserna om domstols rätt att förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen i ett pågående mål (se t.ex. 45 kap. 11 § RB) och med hänsyn till det utredningsansvar som åvilar såväl åklagare som domstol i brottmål måste även kompletterande utredningsåtgärder kunna vidtas med anledning av att en fråga om resning väckts.

Enligt riksåklagaren talade den allmänna dokumentations-skyldigheten som gäller beträffande förundersökning för att ett formellt återupptagningsbeslut ska fattas när förundersökningen återupptas efter en lagakraftvunnen dom. När sedan den kompletterande utredningen verkställts gäller tveklöst att åklagaren i ett beslut ska redovisa om utredningen föranleder åklagarsidan att verka för resning eller ej.

Riksåklagaren påpekade att eftersom riksåklagaren är ensam behörig åklagare i Högsta domstolen är det denne som ska handlägga framställningar om utredningsåtgärder avseende resningsärenden mot hovrättsdomar.

Beträffande åklagares skyldighet i allmänhet att biträda med kompletterande utredning i och för resning anförde riksåklagaren att det inte är självklart att polis och åklagare ska biträda med sådana åtgärder. Riksåklagaren framförde att det måste krävas mycket starka skäl för att vidta utredningsåtgärder som syftar till att angripa en lagakraftvunnen dom samt att de begärda åtgärderna måste vara konkreta och kunna kopplas till de rätts- eller bevisfrågor som domstolarna bedömt. Det torde därför bli relativt sällan som åklagare vidtar kompletterande åtgärder på begäran av en part. Slutligen framhölls att för det fall åklagaren avslår en sådan begäran kan parten begära resning och, i enlighet med de allmänna reglerna om domstols möjlighet att förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen, hemställa att domstolen förelägger åklagaren att utföra utredningsåtgärderna.

Justitieombudsmannens bedömning

I sin bedömning framhöll Justitieombudsmannen, i likhet med riksåklagaren, att utrymmet för att vidta utredningsåtgärder utanför en förundersöknings ram är mycket begränsat; förhör med vittnen och misstänkta får exempelvis inte äga rum under ett sådant informellt utredningsförfarande, och på motsvarande sätt gäller att enskilda personer inte har någon skyldighet att medverka. Enligt Justitieombudsmannen kunde det mot denna bakgrund konstateras att det som huvudregel inte föreligger någon skyldighet – och oftast inte heller någon laglig rätt – för åklagare och polis att tillhandagå enskilda med utredningsåtgärder efter en lagakraftvunnen dom som innebär att den tilltalade har befunnits skyldig till brott. Vidare påpekades att det inte finns några uttryckliga bestämmelser som reglerar frågan om hur en åklagare ska agera när han från en person, som fällts till ansvar för brott genom en lagakraftvunnen dom, får en framställning om biträde med utredningsåtgärder med anledning av en planerad resningsansökan. Enligt Justitieombudsmannen låg det dock närmast till hands att betrakta en sådan framställning som en begäran om att förundersökningen ska återupptas.

Liksom riksåklagaren ansåg Justitieombudsmannen att en lagakraftvunnen dom inte kan anses utgöra hinder mot att åklagaren beslutar att återuppta en förundersökning, om det föreligger skäl för det, men att det måste krävas mycket starka skäl för att man ska vidta utredningsåtgärder som syftar till att angripa en lagakraftvunnen dom.

Justitieombudsmannen uttalade vidare att eftersom resningsärenden mot lagakraftvunna hovrättsdomar handläggs av riksåklagaren, ankommer det på denne att, med utgångspunkt i objektivitetsprincipen, ta ställning till om framställningen ska föranleda att förundersökningen återupptas, och i så fall, vilka utredningsåtgärder som ska vidtas.

Justitieombudsmannen delade vidare riksåklagarens uppfattning att ett beslut om att återuppta förundersökningen bör dokumenteras i akten och att åklagaren, sedan de kompletterande åtgärderna vidtagits, i ett beslut ska redovisa sin bedömning i frågan om utredningsresultatet föranleder åklagarsidan att verka för resning eller inte.

Avslutningsvis konstaterade Justitieombudsmannen att den lokala åklagaren inte hade varit behörig att föranstalta om

utredningsåtgärder i det aktuella fallet och att denne därför inte borde ha vidtagit någon annan åtgärd än att sända begäran om utredningsåtgärder till riksåklagaren.

JO 2002/03 s. 116

Justitieombudsmannens granskning i detta ärende avsåg riksåklagarens handläggning av det s.k. Osmo Vallo-fallet.

Bakgrund

Osmo Vallo avled efter ett polisingripande mot honom. Två polismän åtalades för vållande till kroppsskada alternativt tjänstefel bestående i att de vid ingripandet genom att använda en tjänstehund på ett icke försvarligt sätt hade orsakat Osmo Vallo skador. Åtal väcktes däremot inte för vållande till annans död eller misshandel, vilket åklagaren motiverade med att dödsorsaken inte med full säkerhet hade kunnat fastställas respektive att det inte kunde styrkas att någon av polismännen hade misshandlat Osmo Vallo med sparkar eller genom att trampa på honom, eftersom varken inre eller med säkerhet yttre skador på grund av sådan misshandel hade kunnat konstateras. Båda polismännen dömdes för vållande till kroppsskada.

Efter uppgifter i TV-programmet *Striptease* återupptogs i oktober 1996 förundersökningen avseende vållande till annans död och misshandel. I maj 1997 lades förundersökningen ner samtidigt som beslut fattades om att inte inleda förundersökning om tjänstefel bestående i att polismännen inte skulle ha agerat korrekt när de upptäckte att Osmo Vallo var livlös. Osmo Vallos mor begärde överprövning av sistnämnda beslut.

Domarna mot polismännen – en tingsrätts- respektive en hovrättsdom – vann laga kraft den 4 oktober 1996 respektive den 3 september 1997.

Sedan professor Jovan Rajs under hösten 1997 till riksåklagaren lämnat viss information för att förbättra beslutsunderlaget beträffande frågorna om när och på vilket sätt skadorna på Osmo Vallo uppkommit samt om orsaken till dennes död, beslutade riksåklagaren i november 1997 att återuppta den nedlagda förundersökningen som hade avsett vållande till annans död och

misshandel. I beslutet uttalades även att riksåklagaren senare skulle ta ställning till frågan om förundersökning skulle inledas i fråga om påstått tjänstefel. En överåklagare, som var anställd hos riksåklagaren, fick i uppdrag att genomföra den nya utredningen. Sedan en omfattande utredning genomförts, beslutade överåklagaren i maj 1999 att lägga ner förundersökningen.

Därefter beslutade riksåklagaren i juni 1999 på eget initiativ att överpröva beslutet om nedläggning av förundersökningen, varpå viss ytterligare utredning företogs. I mars 2000 beslutade riksåklagaren i överprövningsärendet att inte återuppta den nedlagda förundersökningen. Riksåklagaren konstaterade i beslutet att bestämmelsen i 30 kap. 9 § RB om brottmålsdomars rättskraft utgjorde hinder mot att väcka ett nytt åtal mot polismännen rörande misshandel och att det sagda torde var tillämpligt även på andra brottsliga gärningar som kunde aktualiseras vid polismännens ingripande mot Osmo Vallo, t.ex. annan otillåten våldsutövning som skulle kunna utgöra vållande till annans död eller underlåtenhet att vidta tillräckliga återupplivningsåtgärder. I beslutet uttalades vidare att det inte fanns några förutsättningar för resning. Frågorna om de tidigare domarnas rättskraft och om resning hade dessförinnan inte berörts i något av de beslut som hade fattats under handläggningen hos riksåklagaren.

Aktuell frågeställning

Justitieombudsmannen ansåg att riksåklagarens handläggning efter det att domarna mot de två polismännen hade vunnit laga kraft, gav anledning till ett antal frågor. Den viktigaste var vilken betydelse som tillmättes de tidigare domarnas rättskraft vid övervägandena inför beslutet i november 1997 om återupptagande av förundersökningen.

Justitieombudsmannens bedömning

Inledningsvis konstaterade Justitieombudsmannen att eftersom domarna avseende misshandel hade vunnit laga kraft när riksåklagaren i november 1997 återupptog förundersökningen angående vållande till annans död och misshandel, kom förutsättningarna för en fortsatt brottsutredning av det händelseförlopp

som hade behandlats i domarna att bli beroende av räckvidden av domarnas rättskraft.

Justitieombudsmannen anförde att av principen att en domstols lagakraftvunna avgörande är orubbligt följer att den förundersökning som har föregått lagföringen är definitivt avslutad. Vidare angav denne att rättegångsbalkens regler om komplettering av förundersökningen efter åtals väckande eller efter föreläggande av rätten i ett pågående mål inte är tillämpliga i en sådan situation, men att detta inte i och för sig innebär att en lagakraftvunnen dom utgör ett absolut hinder mot att åklagaren beslutar att återuppta en förundersökning. Härvid påpekade Justitieombudsmannen att det dock, som angetts i JO 2000/01 s. 69, måste krävas mycket starka skäl för att man ska vidta utredningsåtgärder som syftar till att angripa en lagakraftvunnen dom. Justitieombudsmannen anförde vidare att även om det saknas regler som tar sikte på denna situation måste, av rättssäkerhetsskäl, utredningsåtgärderna i princip vidtas inom ramen för en återupptagen förundersökning. När en förundersökning återupptas i resningssyfte gäller, liksom för andra förundersökningar, dels att den bör bedrivas på ett sådant sätt att ingen onödigt utsätts för misstanke eller får vidkännas kostnad eller olägenhet, dels att den ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger och att den ska läggas ner om det inte längre finns anledning att fullfölja den. Justitieombudsmannen framhöll att det såväl för frågan om förundersökning över huvud taget ska inledas som för frågan hur den i förekommande fall ska inriktas således är av avgörande betydelse om de nya brott som är aktuella omfattas av en lagakraftvunnen doms rättskraft eller ej.

Enligt Justitieombudsmannen kunde den praktiska innebörden av de ovan redovisade reglerna beskrivas på följande sätt. Om en åklagare överväger att aktualisera frågan om ansvar för ett brott som visserligen inte uttryckligen avses med en lagakraftvunnen dom men som på något sätt har anknytning till det händelseförlopp som avses med denna, har han att först och främst ta ställning till om också detta brott omfattas av domens rättskraft. Om han kommer fram till att så inte är fallet, ska han i enlighet med vad som allmänt gäller inleda förundersökning avseende brottet (se 23 kap. 1 § första stycket RB). Om han däremot gör den bedömningen att det nya brottet omfattas av domens rättskraft, är hans möjligheter att gå vidare i saken synnerligen begränsade. För att han ska kunna väcka talan för det nya brottet måste resning beviljas.

Justitieombudsmannen anförde att av principen om domars orubblighet följer att åklagaren har befogad anledning att vidta utredningsåtgärder i syfte att angripa en lagakraftvunnen dom endast om han har fått kännedom om tidigare inte kända förhållanden som har sådan tyngd att det – trots den stora restriktivitet som gäller i fråga om beviljande av resning till men för den tilltalade – finns skäl att aktualisera resningsfrågan. Att inleda en utredning om ett brott som omfattas av en tidigare doms rättskraft för att undersöka om det går att finna några nya omständigheter eller bevis som skulle kunna läggas till grund för en resningsansökan är således inte förenligt med orubblighetsprincipen.

I den avslutande sammanfattningen uttryckte sig Justitieombudsmannen vidare på följande sätt beträffande förutsättningarna för att vidta ytterligare utredningsåtgärder i resningssyfte (s.136 f.).

Möjligheterna att genom resning till men för den tilltalade angripa en lagakraftvunnen dom är synnerligen begränsade. Härav följer att det krävs mycket starka skäl för att en åklagare skall få vidta utredningsåtgärder i sådant syfte. *Det kan inte anses stå i överensstämmelse med gällande rätt att återuppta en förundersökning i avsikt att få till stånd ett beslut om resning till men för den tilltalade, om det inte redan från början föreligger ett välgrundat antagande att utredningen kommer att resultera i att resning beviljas* (vår kursivering). En utredning som företas utan att denna förutsättning är uppfylld skulle stå i strid inte bara med respekten för den tilltalades rättssäkerhet och hänsynen till målsägande, vittnen, sakkunniga och andra berörda personer utan också med intresset av att samhällets brottsutredande resurser inte tas i anspråk i onödan.

Vad gäller ärendets bedömning i sak konstaterade Justitieombudsmannen att det inte fanns någon anledning att ifrågasätta riktigheten av den bedömning som riksåklagaren gjorde i beslutet i mars 2000, nämligen att de nya brotten – misshandel, vållande till annans död och tjänstefel – omfattades av domarnas rättskraft. Däremot ansåg Justitieombudsmannen att riksåklagaren långt tidigare borde ha tagit ställning till omfattningen av de lagakraftvunna domarnas rättskraft. Enligt Justitieombudsmannen borde det ha skett redan i samband med riksåklagarens överväganden i överprövningsfrågan hösten 1997, alltså drygt två år och fyra månader tidigare. Därefter skulle de fortsatta övervägandena i överprövningsfrågan ha inriktats uteslutande på att utröna om det

fanns tillräckligt starka skäl att inleda en utredning med inriktning på en framställning om resning. Justitieombudsmannen framhöll att det inte ankom på honom att fastslå vad som skulle ha blivit resultaten av sådana överväganden, men noterade att möjligheterna att i ett resningsärende åberopa de uppgifter som hade tillförts utredningen genom en av bl.a. Jovan Rajs förrättad obduktion, under alla förhållanden upphörde i slutet av maj 1999 (dvs. ett år efter att de hade redovisats till riksåklagaren).

Sammanfattningsvis konstaterade Justitieombudsmannen att det inte hade framkommit några godtagbara skäl för förfarandet att efter det att de två domarna hade vunnit laga kraft – i strid med lagstiftarens syfte med reglerna om brottmålsdomars rättskraft och resning till men för en tilltalad i brottmål – genomföra en omfattande förundersökning som varit inriktad också på annat än att få fram underlag för ett ställningstagande i resningsfrågan och att därefter under en inte obetydlig tidsperiod hålla frågan om ansvar för de dömda öppen, trots att det då borde ha stått helt klart att det inte fanns några förutsättningar för resning.

Justitieombudsmannen riktade även kritik mot ärendets hantering i vissa andra delar. Det saknas dock anledning att gå in på dem här.

JO 2007/08 s. 87

Justitieombudsmannens granskning i detta ärende avsåg bl.a. riksåklagarens handläggning av ett ärende gällande resning, vilket i medierna kommit att betecknas som "fallet Ulf".

Bakgrund

B.L. åtalades för att vid ett flertal tillfällen ha utsatt sin dotter, A, för brott. Han skulle dels själv ha utsatt dottern för allvarliga vålds- och sexualbrott, dels ha överlämnat henne till andra – bland dem L.L., "Jessica" och "Mattias" – som också begått sådana brott mot henne. Flickan var då mellan 6 och 14 år gammal. Åtalet grundades i allt väsentligt på A:s berättelse.

Bland de uppgifter som A lämnade under förundersökningen fanns bl.a. ett besök på en "porrklubb" där Jessica arbetade, en beskrivning av Jessicas utseende och ett övergrepp som Jessica

begått mot henne i Klippan. Trots efterforskningar kunde det inte fastställas vilken porrklubb det kunde vara fråga om. Inte heller kunde Jessica identifieras eller brottsplatsen i Klippan lokaliseras.

Tingsrätten fann att det inte kunde råda något tvivel om att A var trovärdig, fällde B.L. och L.L. till ansvar på flertalet åtalspunkter och dömde dem till långa fängelsestraff. Både de dömda samt åklagaren överklagade tingsrättens dom.

Före och under tiden för huvudförhandlingen i hovrätten lämnade A nya uppgifter, bl.a. om ett övergrepp som Jessica skulle ha tvingat henne till i Västervik och om ett telefonnummer som hon använt för att komma i kontakt med Jessica. Vid en s.k. vallning i Västervik pekade A ut en lägenhet som knappast kunde vara brottsplatsen. Vid en fotokonfrontation pekade hon ut Jessica, men personen i fråga hade uppenbarligen inget med saken att skaffa. Telefonnumret visade sig tillhöra ett företag som knappast kunde antas ha någon roll att spela i sammanhanget. De misstänkta och deras försvarare informerades inte om de nya uppgifterna och således inte heller domstolen.

Även hovrätten ansåg att det inte kunde råda något tvivel om att A var trovärdig och skärpte de utdömda straffen.

Sedan hovrättens dom vunnit laga kraft i juni 2002, framkom under hösten samma år och våren 2003 en rad nya omständigheter, bland dem följande. I två brev tog A tillbaka sina beskyllningar mot B.L. och L.L. Hon förnekade därefter först att hon skrivit breven och påstod sedan att hon förmåtts skriva dem och att uppgifterna i dem var osanna. I december 2002 pekade A ut en bekant, T.E., som Jessica, för att i februari 2003 uppge att Jessica var hennes egen mor, A.L. I december 2002 berättade A också att hon bevittnat ett slags ritualmord som Jessica utfört; något brottsoffer eller någon brottsplats kunde emellertid inte identifieras. I februari 2003 redovisades också nära kopplingar mellan målet mot B.L. och L.L. och en annan förundersökning som lagts ner.

Riksåklagaren fick successivt kännedom om de nya omständigheterna och hade i maj 2003 kännedom om samtliga. Vice riksåklagaren beslutade vid två tillfällen, i december 2002 respektive i september 2003, att inte återuppta förundersökningen. I november 2003 beslutade dock vice riksåklagaren att återuppta förundersökningen.

I oktober 2004 beviljade Högsta domstolen resning på ansökan av B.L. och L.L. Genom dom i hovrätten i december 2004 frikändes de.

Aktuella frågeställningar

Av de frågor som Justitieombudsmannens granskning avsåg är främst följande av relevans här. Är riksåklagaren skyldig att ta ställning till om förundersökningen ska återupptas när nya omständigheter framkommer? När kan i så fall en sådan skyldighet anses uppkomma? Var vice riksåklagarens åtgärder och beslut nödvändiga och korrekta? Borde förundersökningen ha återupptagits tidigare än som skedde?

Justitieombudsmannens bedömning

I sin bedömning anförde Justitieombudsmannen följande angående förutsättningarna för återupptagande av förundersökning sedan en brottmålsdom vunnit laga kraft (s. 113 ff.).

Ingen annan åklagare än riksåklagaren är, som nyss konstaterats, behörig att ansöka om resning beträffande en lagakraftvunnen dom som har meddelats av en hovrätt. Det innebär, som JO tidigare uttalat (JO 2000/01 s. 69), att det ankommer på denne att, om en enskild person som har fällts till ansvar för brott i resningssyfte begär att utredningsåtgärder skall vidtas, med utgångspunkt i den för åklagarna gällande objektivitetsprincipen ta ställning till om framställningen skall föranleda att förundersökningen återupptas.

Beslutsfattandet i det aktuella ärendet hos Riksåklagaren var emellertid inte föranlett av någon framställan från [B.L.] eller [L.L.] med begäran om ytterligare utredningsåtgärder utan av att [en kammaråklagare] underställde Riksåklagaren viss information. Enligt min uppfattning saknar det betydelse för vilka krav som kan ställas på riksåklagarens handläggning om denne får kännedom om nya omständigheter genom en enskilds begäran om ytterligare utredningsåtgärder eller på annat sätt. Oavsett hur informationen lämnas uppkommer således en principiell skyldighet att med utgångspunkt i objektivitetsprincipen ta ställning till om uppgifterna bör föranleda ett återupptagande av förundersökningen. Eftersom [vice riksåklagaren] vid två tillfällen under ärendets handläggning, efter att ha fått information från åklagare, beslutade att inte återuppta förundersökningen förefaller det klart att även Åklagarmyndigheten ansett att det föreligger en sådan skyldighet.

Riksåklagaren har således en principiell skyldighet att ta ställning till om nya omständigheter eller bevis bör föranleda att förundersökningen återupptas. Det är däremot givetvis inte möjligt att generellt ange *när* riksåklagaren kan anses vara skyldig att återuppta en förundersökning. Några riktlinjer för prövningen kan emellertid anges.

Utgångspunkten vid bedömningen av om en ny omständighet eller ett nytt bevis skall föranleda ett återupptagande av förundersökningen

är givetvis vad som fordras för resning. Syftet med ett eventuellt återupptagande är ju att ta reda på om det finns skäl för resning. När det gäller resning till förmån för tilltalad blir därför tilläggsregeln av särskild betydelse. Enligt denna regel får resning beviljas även utan att man kan sluta sig till att de nya omständigheterna eller bevisen som åberopas sannolikt skulle ha lett till en frikännande eller mildare dom. Dess innebörd är i stället att det är tillräckligt att de nya omständigheterna eller bevisen är ägnade att framkalla tvivel på att den tilltalade verkligen gjort sig skyldig till det brott som han eller hon dömts för.

Tilläggsregeln kan visserligen sägas ha karaktär av undantagsbestämmelse genom att den för sin tillämpning fordrar att det föreligger synnerliga skäl att på nytt pröva skuldfrågan. Det har tidigare antagits, främst med hänsyn till uttalanden av Processlagberedningen vid dess tillkomst, att avsikten varit att regeln skall kunna tillämpas i enstaka fall då den ifrågasatta domen gällt grov brottslighet och när det funnits betydande meningsskiljaktigheter bland de domare som dömt i målet. När det gäller senare rättspraxis finns det anledning att utgå från Högsta domstolens tidigare redovisade avgörande (NJA 1992 s. 625) i vilket domstolen uttalat att tilläggsregeln ”med hänsyn till det uppställda kravet på synnerliga skäl och med beaktande av att resning är ett extraordinärt rättsmedel bör ... ges en restriktiv tillämpning”. Högsta domstolen drar, som framgått, slutsatsen att regeln bör användas endast om nya bevis ”till följd av särskilda omständigheter” är ägnade att framkalla tvivelsmål om den tilltalades skuld. En sådan särskild omständighet kan vara, sägs det vidare, att resonemanget i den dom resningsansökan avser verkar mindre övertygande i belysning av de nya bevisen. Enbart det förhållandet att någon som hörts i brottmålet ändrat sin berättelse kan däremot inte utgöra en sådan särskild omständighet; det måste också finnas något som innefattar en plausibel förklaring till att berättelsen ändras.

Jag konstaterar att tilläggsregeln knappast längre kan betraktas som en bestämmelse som enbart träffar vissa enstaka, närmast udda, fall av domar rörande grov brottslighet. Högsta domstolen anger i det nyss refererade avgörandet att regeln bör kunna tillämpas om domskälen i den ifrågasatta domen verkar mindre övertygande i belysning av ny bevisning. Vad som fordras förefaller således, noga taget, vara en prövning av de nya omständigheter eller bevis som åberopas i förhållande till de skäl som bär upp den tidigare domen. Om en sådan prövning ger anledning till tvivel om den tidigare domens riktighet såvitt gäller den tilltalades skuld kan resning beviljas. Det kan förtjäna att nämnas att dåvarande justitierådet Bertil Bengtsson redan före 1992 års avgörande funnit Högsta domstolens praxis tyda på att tilläggsregeln ”idag knappast utgör en sådan undantagsregel för särpräglade fall som man tidigare ansett” (Resning i brottmål vid synnerliga skäl i Process och exekution, Vänbok till Robert Boman, s. 16). Enligt min mening är det också i hög grad rimligt att tilläggsregeln ges en sådan något mera vidsträckt tillämpning. Det skulle riskera att allvarligt

urholka tilltron till domstolarnas rättskipning om fällande brottmålsdomar, särskilt de som föranlett längre fängelsestraff, vilkas riktighet med fog kan ifrågasättas, inte blir föremål för ny prövning. Ekelöf har uttryckt synpunkten på följande sätt:

”Det är också ett misstag att tro att en vidsträckt rätt till resning äventyrar domstolarnas auktoritet och därmed aktningen för lag och rätt. Att det överhuvudtaget förekommer oriktiga domar har visserligen skadliga verkningar i detta hänseende. Men finns det skäl att anta en straffdom vara oriktig, är det långt bättre att målet upptas till förnyad prövning än att saken tystas ned. Rättskänslan kräver att rättvisa blir skipad, och är det av betydelse för den allmänna laglydnaden att detta krav tillfredsställs, bör man även av detta skäl i vidsträckt omfattning tillåta resning till förmån för den tilltalade.” (Rättsmedlen, 11:e uppl., s. 136).

Det kan, som Åklagarmyndigheten angett, förekomma att en ny omständighet är av sådant slag att den direkt ger anledning till en ansökan om resning i målet. I de fallen krävs naturligtvis inte att förundersökningen återupptas. I de flesta fall torde det emellertid krävas ytterligare utredningsåtgärder för att klarlägga om det nya materialet är sådant att grund för resning föreligger.

Åklagarmyndigheten har angett att det nya materialet – om det är riktigt – skall ha en sådan betydelse i förhållande till den bevisning som presenterades i den tidigare rättegången att det kan utgöra grund för resning. Welamson har, när det gäller vilka krav som bör ställas på det nya materialet för att resning skall kunna beviljas, uttalat att detta måste ha ett visst bevisvärde. Hur stort detta värde skall vara kan emellertid inte ens teoretiskt anges generellt. Det är nämligen klart att det nya materialets värde måste sättas i relation till värdet av den tidigare förebragta bevisningen. Ju mer övertygande den tidigare förebragta bevisningen till stöd för domen ter sig, desto större krav måste ställas på det nya materialet för att resning skall kunna komma i fråga (a.a., s. 226). Den ståndpunkten är väl förenlig med den utgångspunkt för prövningen som får anses följa av Högsta domstolens ovan redovisade avgörande. Självfallet måste liknande hänsyn tas även vid bedömningen av om en förundersökning skall återupptas.

Åklagarmyndigheten har vidare angett att särskild försiktighet bör iakttagas med att i efterhand ompröva trovärdigheten hos ett vittne eller en målsägande. Beträffande sin praxis i fråga om när en förundersökning bör återupptas har myndigheten, utöver vad som nyss nämnts, uppgett att i de fall då nya omständigheter eller bevis endast har bärkraft på målsägandens trovärdighet och inte direkt på de händelser som den tilltalade dömts för anser riksåklagaren att det, principiellt sett, bör krävas mycket speciella omständigheter för att resning skall beviljas. För att det skall anses föreligga tillräckligt starka skäl för fortsatta utredningsåtgärder bör således, enligt Åklagarmyndigheten, nya omständigheter vara så konkreta och ha en sådan betydelse samt ny bevisning vara så stark att det som framkommit – om det är riktigt

– i princip kan förväntas leda till bifall till en ansökan om resning. Enligt Åklagarmyndigheten kan man möjligen dra en parallell med vad som krävs för att väcka åtal, så att förundersökningen skall återupptas om riksåklagaren på objektiva grunder – om den fortsatta utredningen bekräftar innehålllet i det nya materialet – kan emotse bifall till en resningsansökan.

Vad Åklagarmyndigheten anfört måste, enligt min mening, för att tjäna som allmänna utgångspunkter för bedömningen nyanseras i främst två avseenden.

Det är, för det första, givet att det fordras särskild försiktighet vid en omprövning i efterhand av en målsägandes eller ett vittnes utsaga, dels därför att inte sällan lång tid förflutit sedan de händelser som föranlett åtalet inträffade, dels eftersom endast domarna i de ursprungliga rättegångarna haft det underlag för en trovärdighets- och tillförlitlighetsbedömning som möjligheten att i rättssalen iakta förhörspersoners uppträdande och ordval under förhör och motförhör ger. Samtidigt måste det hållas i minnet, som också Åklagarmyndigheten framhållit, att bevisningen i vissa slag av mål – inte minst sexualbrottmål – väsentligen kan bestå av uppgifter som t.ex. en målsägande lämnat (jfr NJA 1991 s. 83). Om i en sådan situation nya omständigheter och bevis ger upphov till någon grad av tvivel rörande målsägandens trovärdighet måste självfallet prövas om tvivlet är av sådant slag att skälen för den ifrågasatta domen förefaller mindre övertygande. En sådan prövning torde mera sällan kunna göras utan att målsäganden inom ramen för en återupptagen förundersökning hörs närmare om främst de nya uppgifterna.

Det låter sig, för det andra, väl sägas att en förundersökning inte bör återupptas med mindre än att de nya uppgifterna är sådana att de – om de bekräftas – bör kunna föranleda att resning beviljas. Det är emellertid viktigt att de överväganden som en sådan bedömning fordrar sker med hänsyn tagen även till de mera vidsträckta möjligheter till resning som tillägsregeln ger. Det är således på intet sätt tillräckligt att avgöra om de nya uppgifterna sannolikt skulle kunna leda till en friande eller mildrande dom. Det är fråga om en betydligt mera grannliga bedömning, nämligen av vilken grad av tvivel på den tidigare domens bärkraft som de nya uppgifterna skulle kunna föra med sig. En sådan bedömning torde ofta fordra att utredningsåtgärder vidtas inom ramen för en återupptagen förundersökning.

Principen om lagakraftvunna domars orubblighet är, som JO tidigare framhållit (JO 2000/01 s. 69 och 2002/03 s. 116), av grundläggande betydelse för rättsordningens stabilitet och det fordras därför i allmänhet mycket starka skäl för att vidta utredningsåtgärder som syftar till att angripa en brottmålsdom som vunnit laga kraft. Principen är, som nämns i JO:s sist nämnda beslut (s. 136), av särskilt stor betydelse för den enskildes rättssäkerhet i de fall där det uppkommer en fråga om att utkräva straffansvar med anledning av ett skeende som redan har prövats av domstol genom en lagakraftvunnen dom. *Det finns emellertid anledning att skilja mellan resning till nackdel*

för tilltalad och resning till förmån för tilltalad. Eftersom möjligheterna till resning är betydligt större i det senare fallet kan det oftare finnas anledning att återuppta en förundersökning när det kan bli fråga om resning till en tilltalads förmån (vår kursivering).

Fredrik Wersäll har uppgett att många resningsärenden hör till de mest besvärliga och grannliga som man ställs inför som riksåklagare. Två var för sig viktiga intressen ställs mot varandra: intresset av lagakraftvunna domars orubblighet mot intresset av att undanröja materiellt oriktiga domar. Även om dessa intressen kan sägas kollidera måste, som jag redan antytt, självfallet intresset av att materiellt felaktiga fällande brottmålsdomar inte blir bestående ha företräde. Jag vill också gärna framhålla att de båda nu berörda intressena inte i allt är så motstridiga som det ibland antas. Även alltför högt ställda krav för att undersöka om det finns skäl att ansöka om resning till en tilltalads förmån kan nämligen riskera att påverka rättsordningens stabilitet negativt genom att allmänhetens tilltro till rättskipningen minskar.

Åklagarmyndigheten har i remissvaret angett att även i fall då Högsta domstolen kommunicerar en resningsansökan som innehåller en begäran om kompletterande utredningsåtgärder, avstår riksåklagaren numera normalt från att föranstalta om detta även då goda skäl talar för en sådan komplettering. Jag vill med anledning av detta erinra om vad jag ovan anfört om riksåklagarens principiella skyldighet att med utgångspunkt i objektivitetsprincipen ta ställning till om nya uppgifter föranleder någon åtgärd från riksåklagarens sida.

I sin bedömning av ärendet riktade Justitieombudsmannen allvarlig kritik mot vice riksåklagaren. Enligt Justitieombudsmannen hade vice riksåklagaren handlagt frågan om förundersökningen på ett sätt som fördröjt ställningstagandet i frågan. Vidare hade vice riksåklagaren trots kännedom om en rad nya omständigheter som i vart fall sammantagna tveklöst gav upphov till tvivel på att hovrättens fällande dom var riktig, under alltför lång tid underlåtit att återuppta förundersökningen. (Enligt Justitieombudsmannen borde vice riksåklagaren senast i juni 2003 ha övervägt de nya omständigheterna och då funnit att förundersökningen omgående borde återupptas. Vid denna tidpunkt var samtliga nya omständigheter kända för vice riksåklagaren.) Justitieombudsmannen framhöll att det allvarliga i vice riksåklagarens felbedömningar förstärktes av det förhållandet att de dömda under riksåklagarens utdragna handläggning avtjänade fängelsestraff.

3 Resningsförfarandet i Norge

3.1 Inledning

Att studera andra länders rättssystem kan vara av värde för ett utredningsarbete. Utredningen begränsar dock sin utblick mot andra länders reglering av resningsförfarandet till Norge. Anledningen till att utredningen anser det särskilt intressant att se närmare på just det norska resningsförfarandet är att det relativt nyligen har utretts och ändrats på ett genomgripande sätt.

Kapitlet innehåller en redovisning av dels den norska regleringen av resningsförfarandet, dels viss statistik rörande detta.

3.2 Den norska regleringen av resningsförfarandet

Tidigare gällde i Norge att resningsansökningar prövades av den domstol som hade meddelat den dom som resningssökanden ville angripa. Efter att ett antal av vad som kom att kallas justitiemord hade uppmärksammats av media, riktades kritik mot denna ordning, vilket så småningom ledde till att resningsförfarandet reviderades grundligt.

Sedan den 1 januari 2004 avgörs frågan om resning ska beviljas i brottmål av ett nytt organ, Gjenopptakelseskommissjonen. Kommissionen är ett fristående förvaltningsorgan som varken kan instrueras av regeringen eller av domstolarna. Kommissionen har fem fasta medlemmar och tre suppleanter. Ordföranden, ytterligare två av de fasta medlemmarna samt två av suppleanterna ska ha juristexamen. Om kommissionen beviljar resning, ska målet hänvisas till den domstol som är sidoordnad rätten som avgjorde den angripna domen för en ny fullständig prövning.

Kommissionen har två huvuduppgifter. Dels ska den självständigt vidta utredningsåtgärder för att se till att det kan tas

ett välgrundat beslut om resning ska beviljas eller ej, dels ska den besluta i resningsfrågan.

Kommissionen har en lagstadgad plikt att vägleda den som ansöker om resning så att han eller hon på bästa sätt kan tillvarata sin rätt. Om särskilda skäl föreligger kan kommissionen utnämna en offentlig försvarare för den tilltalade.

Bestämmelserna om möjlighet för kommissionen att vidta egna utredningsåtgärder bygger på engelsk modell. Regleringen finns främst i Straffprocesslovens 398–398 b §§. Förstnämnda paragraf inleds på följande sätt:

Kommisjonen skal av eget tiltak sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før den avgjør om begjæringen skal tas til følge. Avgjørelsen skal forberedes og avgjøres uten ugrunnet opphold. Kommisjonen kan innhente opplysninger på den måten den anser hensiktsmessig, jf. §§ 398 a og 398 b, og avholde muntlige høringer.

Den proposition som föregick reformen (Ot.prp.nr. 70 [2000-2001]) innehåller inga uttalanden om vad som krävs för att kommissionen ska vidta utredningsåtgärder.

Kommissionen kan inhämta upplysningar från tilltalade och vittnen på flera olika sätt (se 398 a §). Till att börja med kan den föranstalta om förhör av misstänkta (siktade) och vittnen inför kommissionen enligt reglerna om bevisupptagning inför domstol. Vidare kan kommissionen begära bevisupptagning vid domstol, varvid en eller flera av kommissionens medlemmar kan ställa frågor för kommissionens räkning. Slutligen kan kommissionen hålla ett mer informellt förhör enligt reglerna om polisförhör. Vid den sistnämnda typen av förhör kan inget tvång användas.

Vad gäller andra utredningsåtgärder än hållande av förhör kan kommissionen bl.a. förordna sakkunniga, begära att en personundersökning ska göras och, i speciella fall, anmoda polismyndigheten att utföra närmare angivna åtgärder. Finns behov av att använda tvångsmedel får kommissionen göra framställan till domstol.

Om målsägande stadgas att han eller hon har rätt till dokumentinsyn, rätt att uttala sig och att få avge förklaring inför kommissionen samt att få förordnat en biståndsadvokat. Målsägande ska beredas tillfälle att uttala sig skriftligen om ansökan om resning och kan begära att få uttala sig inför kommissionen i enlighet med reglerna för förhör av misstänkta och vittnen i 398 a §. Det finns möjlighet för kommissionen att, i enlighet med de allmänna

reglerna för straffprocessen, förordna biståndsadvokat för målsäganden.

Framställningen ovan bygger huvudsakligen på Ot.prp.nr. 70 (2000-2001) samt Cecilia Åberg, Resning i brottmål – funktioner, förutsättningar och förfarande, examensarbete ht 2008, Juridiska fakulteten, Lunds universitet.

3.3 Statistik avseende det norska resningsförfarandet

Under de första fyra åren efter att kommissionen inrättades (2004–2008) mottog den 852 ansökningar och avgjorde 732 av dessa ärenden. Av de fall som avgjordes beviljade kommissionen resning i 79 fall och hänvisade målet till domstol för en ny prövning. I 351 fall avslogs ansökan för att den uppenbart inte kunde leda till resning och i ytterligare 161 fall fann kommissionen att förutsättningarna för att bevilja resning inte var uppfyllda. Återstående 141 ansökningar avvisades på formella grunder, såsom att de avsåg tvistemålsdomar, utländska domar m.m.

Fördelat över åren mottog kommissionen 157 ansökningar om resning under 2008, 150 under 2007, 173 under 2006, 140 under 2005 och 232 under 2004.

Under 2008 avgjorde kommissionen 164 ärenden, varav 143 behandlades i sak och 21 avvisades på formella grunder. I 26 av de sakprövade ärendena beviljades resning, medan ansökan avslogs i övriga. I 68 fall avslogs ansökan för att den uppenbart inte kunde leda till resning och i återstående 49 fall bedömde kommissionen att förutsättningar för att bevilja resning inte förelåg.

Under 2008 utnämnde kommissionen försvarare i 26 ärenden och biståndsadvokat i 8 ärenden.

Ovanstående uppgifter är hämtade från kommissionens årsberättelse för 2008.

4 Överväganden och förslag avseende resningsförfarandet

4.1 Allmänna utgångspunkter

4.1.1 Utredningens uppdrag

Utredningens övergripande uppdrag är enligt direktiven att utreda hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål kan förbättras.

Resningsförfarandet är i vissa delar oreglerat och det förfarande som kommit att tillämpas har vuxit fram ur riksåklagarens och Högsta domstolens praxis. I direktiven framhålls att avsaknaden av uttryckliga bestämmelser om när åklagaren ska vidta utredningsåtgärder för att komplettera utredningen med anledning av att frågan om resning i brottmål uppkommit kan medföra svårigheter för den enskilde att avgöra när han eller hon kan få del av det allmännas utredningsresurser. Vidare anføres att det även ur ett åklagar- och domstolsperspektiv kan finnas anledning att göra systemet klarare och tydliggöra åklagarens roll. Mot denna bakgrund anges i direktiven att utredningen ska överväga hur åklagares och domstolars förfarande med anledning av ansökan om resning i brottmål bör vara utformat så att förfarandet blir mer förutsebart och tydligt för de enskilda parterna. Enligt direktiven ingår det också i utredningens uppdrag att överväga om en åklagare bör ges möjlighet att utanför förundersökningsinstitutet kunna vidta vissa begränsade utredningsåtgärder med anledning av att en ansökan om resning i brottmål förbereds eller har getts in till domstol. Däremot ingår det inte i utredningens uppdrag att se över om förutsättningarna för att bevilja resning bör vara mindre restriktivt utformade eller om tillämpningen av nuvarande reglering bör vara generösare och resning därmed beviljas oftare.

4.1.2 Närmare om utgångspunkterna för utredningens arbete

Som framgått ovan är en utgångspunkt för utredningens arbete att rättssäkerheten i resningsförfarandet ska förbättras genom att förfarandet regleras närmare i vissa avseenden. En annan utgångspunkt är att den reglering som föreslås ska vara ändamålsenlig och effektiv. Dessutom är orubblighetsprincipen och resningsinstitutets karaktär av särskilt (extraordinärt) rättsmedel av grundläggande betydelse för utredningens överväganden.

Orubblighetsprincipen innebär att sedan en dom vunnit laga kraft ska den inte kunna bli föremål för förnyad prövning. Att en domstols avgörande är slutgiltigt skapar trygghet för såväl parterna som samhället i övrigt, eftersom man vågar lägga avgörandet till grund för sitt fortsatta handlande. Principen är också av avgörande betydelse för allmänhetens förtroende för samhällets rättsskipande verksamhet.

Möjligheten till resning innebär undantag från orubblighetsprincipen. Resningsbestämmelserna kan sägas utgöra resultatet av en avvägning mellan intresset av att en domstols dom är slutgiltig och intresset av att ett avgörande är materiellt riktigt. Att i alla lägen upprätthålla lagakraftvunna avgöranden som materiellt sett framstår som felaktiga eller som tillkommit under ett domstolsförfarande där viktiga rättssäkerhetsgarantier åsidosatts skulle undergräva allmänhetens förtroende för rättsväsendet och anses stötande för rättskänslan (se SOU 1938:44 s. 65).

Intresset av att upprätthålla orubblighetsprincipen gör sig inte lika starkt gällande beträffande resning till förmån för tilltalad som beträffande resning till men för tilltalad. Detta förhållande avspeglas i att bestämmelserna om resning i brottmål har utformats så att möjligheterna till resning är väsentligt mer begränsade vid resning till men för tilltalad än till förmån för tilltalad. Som skäl för skillnaden i resningsförutsättningarna framhålls i förarbetena den tilltalades ställning och det berättigade i dennes anspråk på att endast då starka samhälleliga skäl gör sig gällande bli underkastad ny rättegång om en avgjord sak (NJA II 1940 s. 159).

Rättsordningens stabilitet och allmänhetens tillit till rättskipningen kan alltså sägas vila på orubblighetsprincipen. Endast i fall av utpräglad undantagskaraktär kan en lagakraftvunnen dom tas upp till ny prövning. Detta är utgångspunkter som präglar utredningens överväganden om utformningen av resningsförfarandet.

4.1.3 Europakonventionen

Sverige ratificerade den Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) den 4 februari 1952 och har successivt även ratificerat konventionens tilläggsprotokoll. Europakonventionen gäller sedan den 1 januari 1995 som svensk lag och är därmed direkt tillämplig här i landet. I 2 kap. 23 § regeringsformen anges att lagar och föreskrifter inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden enligt konventionen.

I artikel 4.1 i det sjunde tilläggsprotokollet till Europakonventionen finns ett principiellt förbud mot dubbel lagföring (*ne bis in idem*). Där föreskrivs att ingen får lagföras eller straffas på nytt i en brottmålsrättegång i samma stat för ett brott för vilket han redan blivit slutligt frikänd eller dömd i enlighet med lagen och rättegångsordningen i denna stat.

Från detta förbud stadgas i artikel 4.2 om undantag. Där föreskrivs att bestämmelserna i första punkten inte ska utgöra hinder mot att målet tas upp på nytt i enlighet med lagen och rättegångsordningen i den berörda staten, om det föreligger bevis om nya eller nyuppdagade omständigheter eller om ett grovt fel har begåtts i det tidigare rättegångsförfarandet, vilket kan ha påverkat utgången i målet. Undantaget innebär att det alltså finns utrymme för resning eller undanröjande av en dom på grund av domvilla om sådana förfaranden är möjliga enligt nationell rätt.

4.2 Utredningsåtgärder

4.2.1 Utredningsåtgärder i det ordinära förfarandet

Som beskrivits i avsnitt 2.3 är förundersökning det normala förfarandet för att utreda brott. Förundersökningsförfarandet är närmare reglerat främst i 23 kap. rättegångsbalken (RB) och i förundersökningskungörelsen (1947:948) (FUK).

Beträffande förundersökningens inledande och avslutande gäller följande. Enligt 23 kap. 1 § första stycket RB ska förundersökning inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats. Om inte förundersökningen läggs ner (se t.ex. 23 kap. 4 § andra stycket och 23 kap. 4 a § RB) avslutas den när slutdelgivning har skett enligt 23 kap. 18 § första stycket RB och förundersökningen enligt 23 kap. 21 § RB redovisas i

protokoll. Då förundersökningen avslutas ska enligt 23 kap. 20 § RB beslut meddelas om åtal ska väckas.

Att förundersökning inleds och brottsutredande åtgärder därefter vidtas inom ramen för denna medför att förfarandet kommer att omgärdas av bestämmelser som avser att garantera rättssäkerheten för såväl den misstänkte som andra inblandade. Exempelvis inträder vissa rättigheter för den som blivit ”skäligen misstänkt”. Bland dessa kan nämnas att den misstänkte ska, då han hörs, underrättas om misstanken (23 kap. 18 § första stycket RB) och i samband därmed informeras om sin rätt att anlita biträde av försvarare (12 § FUK). Vidare omfattar den skäligen misstänktes rättigheter att fortlöpande, i den mån det kan ske utan men för utredningen, få ta del av vad som förekommit vid förundersökningen, att begära kompletteringar av utredningen och att få del av hela det föreliggande bevismaterialet innan åklagaren tar ställning till åtalsfrågan (23 kap. 18 § första stycket RB).

Andra bestämmelser i regleringen av förundersökningsförfarandet som är betydelsefulla ur ett rättssäkerhetsperspektiv är förhørsreglerna. Som redogjorts för i avsnitt 2.3.2 kan de utredningsåtgärder som vidtas under en förundersökning vara av skiftande slag och det har inte ansetts möjligt att lagreglera dem alla. Beträffande hållande av förhör, som är en av de vanligaste och viktigaste åtgärderna i en brottsutredning, finns dock bestämmelser i 23 kap. 6–13 §§ RB. I dessa paragrafer regleras bl.a. den allmänna medborgerliga plikten att stå till förfogande för förhör under en förundersökning, förutsättningarna för hämtning och medtagande till förhör samt tillvägagångssättet vid förhören.

Att bestämmelserna om förhör under förundersökningen utgör en viktig rättssäkerhetsgaranti framgår inte minst av att, med undantag för förhör under primärutredning (ett slags provisorisk förundersökning som polisen får genomföra direkt på brottsplatsen och vid första inställelsen, 23 kap. 3 § tredje stycket RB), förhör utom förundersökning i princip inte anses kunna hållas i brottsutredande syfte med vittnen, misstänkta eller utpekade gärningsmän (se Fitger, Rättegångsbalken, del 2, s. 23:34 a och 23:8 a f.).

4.2.2 Utredningsåtgärder i resningssyfte

Inledningsvis kan konstateras att det inte finns någon rättslig reglering som uttryckligen tar sikte på utredningsåtgärder i samband med resning.

Bevisbördan i resningsärenden ligger på resningsökanden. Det är således den som begär resning som har att bevisa att förutsättningarna för resning är uppfyllda. Mot bakgrund av vad som tidigare anförts om att resningsinstitutet är ett undantag från den för samhällets stabilitet grundläggande orubblighetsprincipen, ställer lagen upp höga krav för att resning ska få beviljas. Praxis vad avser tillämpningen av resningsreglerna är restriktiv.

För en enskild som ska visa att det finns resningsskäl kan det många gånger vara svårt att få fram den nödvändiga utredningen. Han eller hon kan därför ofta vara beroende av att åklagaren, som i de flesta fall förfogar över utredningsresurserna, bidrar med dessa. Som huvudregel föreligger dock inte någon skyldighet, och oftast inte heller någon laglig rätt, för åklagare och polis att bistå enskilda dömda med utredningsåtgärder efter en lagakraftvunnen dom (se JO 2000/01 s. 69, s. 74).

I enlighet med orubblighetsprincipen är den förundersökning som föregått en lagakraftvunnen dom definitivt avslutad. Av det tidigare anförda har framgått att utrymmet för att vidta förhör utanför förundersökningens ram är ytterst begränsat och att ett tungt vägande skäl för detta är att förundersökningsreglerna innehåller viktiga rättssäkerhetsgarantier. Samma skäl motiverar att inte heller andra utredningsåtgärder i princip bör vidtas utanför förundersökningen. Det torde rentav vara uteslutet för åklagaren att utom förundersökningen företa faktiska utredningsåtgärder, såsom t.ex. att besluta om teknisk undersökning (se Felaktigt dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt, 2006, s. 92). Det kan konstateras att med hänsyn till att utrymmet för att vidta utredningsåtgärder utanför förundersökningsinstitutet är så begränsat, synes den rådande uppfattningen vara att en förutsättning för att åklagaren lagligen ska kunna vidta utredningsåtgärder i resningssyfte är att förundersökningen återupptas.

I 23 kap. 23 § RB finns en regel som möjliggör för åklagaren att komplettera en avslutad förundersökning om det efter att åtal har väckts visar sig att det behövs ytterligare utredning. Bestämmelsen är dock inte tillämplig i fråga om resning. Likaså finns det bestämmelser som ger rätten möjlighet att i pågående mål förelägga

åklagaren att komplettera förundersökningen, men inte heller dessa gäller vid resning (45 kap. 11 §, 46 kap. 12 §, 51 kap. 12 § tredje stycket och 55 kap. 15 § första stycket 2 RB). Det finns helt enkelt inte något uttryckligt rättsligt stöd för åklagaren att återuppta eller komplettera en förundersökning i samband med resning.

Av såväl riksåklagarens som Högsta domstolens praxis, liksom av uttalanden från Justitieombudsmannen (se t.ex. JO 2000/01 s. 69, s. 74) framgår dock att en lagakraftvunnen dom inte innebär ett absolut hinder mot att åklagaren återupptar förundersökningen. I praxis har således de ovan nämnda bestämmelserna om komplettering av en avslutad förundersökning tillämpats analogt i samband med resning i vissa fall. Justitieombudsmannen har uttalat att det måste krävas mycket starka skäl för att man ska vidta utredningsåtgärder som syftar till att angripa en lagakraftvunnen dom (se a.a. och JO 2002/03 s. 116, s. 136). Vidare har Justitieombudsmannen anfört att det finns anledning att skilja mellan resning till men och till förmån för tilltalad (se JO 2007/08 s. 87, s. 116). Eftersom möjligheterna till resning är betydligt större i resningsfallen till förmån för tilltalad, kan det enligt Justitieombudsmannen finnas anledning att oftare återuppta en förundersökning i dessa fall.

4.2.3 Lagreglering av utredningsåtgärder i resningssyfte

Bedömning: Av rättssäkerhetsskäl bör det regleras i lag under vilka förutsättningar åklagaren får – och ska – vidta utredningsåtgärder i resningssyfte.

Även om det inte finns någon uttrycklig reglering om utredningsåtgärder i resningssyfte, har det utvecklats en praxis beträffande vilka förutsättningar som ska gälla för att åklagaren ska kunna företa sådana åtgärder (se avsnittet ovan). Genom att lagreglera under vilka förutsättningar åklagaren får, och även ska, vidta utredningsåtgärder i resningssyfte, skulle det skapas klarhet om när en enskild kan få del av det allmännas utredningsresurser och det blir mer förutsebart för denne när han eller hon kan påkalla sådan hjälp. Eftersom det är den resningssökande som har bevisbördan för att resningsförutsättningarna är uppfyllda, är detta särskilt viktigt när den dömde ansöker om resning till sin förmån. I den

situationen råder som påpekats en stor obalans mellan den som har bevisbördan och den som har tillgång till resurserna för att ta fram bevisningen, dvs. åklagaren.

Även vid resning till nackdel för tilltalad talar rättssäkerhetsskäl för att utredningsförfarandet bör vara reglerat i lag. Att åklagaren enligt nuvarande ordning utan direkt lagstöd återupptar förundersökningen och vidtar utredningsåtgärder i syfte att få till stånd resning till men för den i det tidigare brottmålet tilltalade inger betänkligheter, eftersom det är svårt för denne att förutse när så kan komma att ske. Ytterligare skäl för att möjligheten att vidta utredningsåtgärder i resningssyfte och förutsättningarna för detta bör lagregleras vid resning till nackdel för tilltalad är uppenbarligen värnandet om orubblighetsprincipen och tryggheten för tidigare tilltalade.

Sammanfattningsvis är det utredningens bedömning att det av rättssäkerhetsskäl bör införas en lagreglering av under vilka förutsättningar åklagaren får och ska vidta utredningsåtgärder i samband med resning.

4.2.4 Hur ska regleringen av utredningsförfarandet i samband med resning utformas?

Förslag: Nuvarande praxis ska kodifieras på så sätt att det i lag ska införas en bestämmelse om att åklagaren, under vissa närmare angivna förutsättningar, ska återuppta förundersökningen när fråga om resning uppkommit. Om förundersökningen angående brottet inte är avslutad när en fråga om utredningsåtgärder i resningssyfte uppkommer – så kan t.ex. hända om flera personer är inblandade i brottet och dessa lagförs vid olika tidpunkter – är det dock inte möjligt att återuppta förundersökningen. Åklagaren ska i dessa fall i stället besluta att den pågående förundersökningen ska avse även frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

Frågan är hur regleringen av utredningsförfarandet i samband med resning principiellt sett bör utformas.

Av den tidigare framställningen har framgått att enligt praxis är ett återupptagande av förundersökningen en förutsättning för att åklagaren lagligen ska kunna vidta utredningsåtgärder i resnings-

syfte. Ett tungt vägande skäl för denna ordning är att de rätts-säkerhetsgarantier som förundersökningsbestämmelserna innehåller därmed också kommer att genomsyra utredningsförfarandet efter lagkraftvunnen dom. Mot denna bakgrund föreslår utredningen att regleringen ska utformas som en kodifiering av nuvarande praxis, innebärande att åklagaren under vissa närmare angivna förutsättningar ska återuppta förundersökningen i resningssyfte. Som utvecklas nedan framstår dock en sådan reglering inte som adekvat för alla situationer där frågan om att vidta utredningsåtgärder i resningssyfte aktualiseras. Dessa fall bör i stället få en egen reglering.

Utredningen vill påpeka att det i sammanhanget finns anledning att beakta att föremålet för förundersökningen respektive för utredningsförfarandet i samband med resning inte är detsamma. Medan förundersökningen avser *brottet*, tar utredningsförfarandet i samband med resning sikte på *en viss persons delaktighet i brottet*. Skillnaden kan illustreras med följande exempel. Vid brott med flera personer inblandade är det inte ovanligt att lagföring av dessa sker genom flera olika rättegångar. Den situationen kan då uppstå att den först dömda ansöker om resning medan förundersökningen beträffande brottet fortfarande pågår. För att kunna vidta utredningsåtgärder i resningssyfte måste enligt nuvarande praxis förundersökningen återupptas beträffande *den resningssökandes delaktighet*, trots att förundersökningen avseende *brottet* i och för sig fortfarande pågår. Eftersom det per definition inte är möjligt att återuppta en förundersökning som inte är avslutad, anser utredningen att kodifieringen av praxis avseende återupptagande av förundersökningen i resningssyfte bör kompletteras med en bestämmelse som tar sikte på den angivna situationen, dvs. då fråga om utredningsåtgärder i resningssyfte uppkommer medan förundersökningen angående brottet fortfarande pågår. Innebörden av bestämmelsen ska vara att åklagaren i dessa fall, i stället för att återuppta förundersökningen, beslutar att den pågående förundersökningen ska avse även frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet. Förutsättningarna för att fatta ett sådant beslut ska dock vara desamma som för att återuppta en förundersökning i resningssyfte.

4.2.5 Utredningsåtgärder utanför förundersökningsinstitutet

Bedömning: Det bör inte införas en lagreglerad rätt för åklagaren att i resningssyfte vidta vissa utredningsåtgärder utanför förundersökningsinstitutet.

Inledning

Enligt direktiven ska utredningen överväga om en åklagare bör ges möjlighet att utanför förundersökningsinstitutet kunna vidta vissa begränsade utredningsåtgärder med anledning av att en ansökan om resning i brottmål förbereds eller har getts in till domstol. I direktiven anges att åklagaren i vissa av de fall där sökanden gör gällande att det finns nya omständigheter eller ny bevisning efter det att en dom vunnit laga kraft, kan ha ett behov av att kunna vidta vissa begränsade utredningsåtgärder, t.ex. fatta beslut om att en person ska förhöras eller att viss teknisk undersökning ska genomföras, utan att behöva återuppta förundersökningen. Vidare anføres att resultatet av sådana utredningsåtgärder kan innebära att åklagaren får ett bättre beslutsunderlag inför sitt ställningstagande om en förundersökning ska återupptas eller inte.

Inledningsvis kan konstateras att, såvitt utredningen erfar, det oftast är enstaka eller i vart fall mer begränsade utredningsåtgärder som vidtas inom ramen för de förundersökningar som återupptas i resningssyfte. Typexemplet förefaller vara att ett eller flera förhör hålls. Att mer omfattande utredningsåtgärder aktualiseras, så att utredningsförfarandet mer liknar det under en förundersökning i det ordinära förfarandet, är däremot mer ovanligt. Till utredningen har vidare från åklagarhåll framförts att det inte innebär något egentligt merarbete för åklagaren att återuppta förundersökningen för att vidta utredningsåtgärder jämfört med om han eller hon hade kunnat vidta åtgärderna utanför förundersökningen. Skillnaden mellan dessa båda situationer består huvudsakligen i att i den förstnämnda fattar åklagaren inledningsvis ett beslut om att återuppta förundersökningen och antecknar det i akten. Av det anförda drar utredningen slutsatsen att för att en möjlighet för åklagaren att vidta utredningsåtgärder utom förundersökningen ska bli meningsfull, måste kraven för att få vidta utredningsåtgärderna i fråga sättas lägre än kraven för att återuppta en förundersökning.

Fördelar och nackdelar

En fördel med att ge åklagaren möjlighet att, vid lägre ställda krav än som ska gälla för att återuppta en förundersökning, få vidta utredningsåtgärder utanför denna, är att det kan skapa bättre förutsättningar för åklagaren att fatta välgrundade beslut i frågan om en förundersökning ska återupptas. Om en sådan möjlighet införs kan det även innebära att den dömde som avser att ansöka om resning till sin förmån, på ett tidigare stadium än i dag kan påkalla åklagarens hjälp med att t.ex. hålla förhör med en målsägande som påstås ha tagit tillbaka sina tidigare uppgifter. Den dömde blir därmed i mindre utsträckning än nu hänvisad till att själv säkra bevisning om de nya uppgifterna, med de risker detta innebär för att bevisningen senare kan komma att ifrågasättas. Det är vidare tänkbart att en möjlighet för åklagaren att vidta utredningsåtgärder utanför en återupptagen förundersökning kan medföra en minskning av antalet resningsansökningar som ges in till domstol, då det på ett tidigare stadium kan komma att stå klart att en ansökan är utsiktslös.

Mot att införa en sådan möjlighet för åklagaren som här diskuterats, kan anföras att den riskerar att strida mot orubblighetsprincipen. Justitieombudsmannen har uttalat att det inte är förenligt med denna princip att inleda en utredning om ett brott som omfattas av en tidigare doms rättskraft för att undersöka om det går att finna några nya omständigheter eller bevis som skulle kunna läggas till grund för en resningsansökan (se JO 2002/03 s. 116, s. 125). Som ovan har anförts, menar utredningen att för att en möjlighet för åklagaren att vidta utredningsåtgärder utanför förundersökningsinstitutet ska vara meningsfull måste ribban för att få vidta åtgärderna ligga lägre än vad som gäller för att få återuppta en förundersökning. Ju lägre ribban läggs, desto större blir konflikten med orubblighetsprincipen, men desto högre blir också sannolikheten för att de fördelar som angetts ovan uppnås. Om ribban placeras högt, blir konflikten med orubblighetsprincipen mindre påtaglig, men risken är då att skillnaden mot att återuppta en förundersökning blir liten och att regleringen därmed inte framstår som meningsfull. Det nu sagda illustrerar att en svårighet med att införa en möjlighet för åklagaren att vidta utredningsåtgärder utanför förundersökningsinstitutet, är att avväga var ribban för att få vidta åtgärderna ska placeras. Ytterligare en invändning mot att införa en sådan möjlighet för åklagaren är att

det från rättssäkerhetssynpunkt kan ifrågasättas om det är lämpligt att tillåta t.ex. hållande av förhör utanför ramarna för 23 kap. RB. Utredningen återkommer till denna fråga nedan.

Olika typer av utredningsåtgärder

Utredningsåtgärder kan vara av vitt skilda slag. Den i praktiken vanligaste och mest betydelsefulla utredningsåtgärden är hållande av förhör. Frågan är om det kan komma i fråga att ge åklagaren möjlighet att hålla förhör utanför förundersökningsinstitutet.

Som beskrivits i avsnitt 2.3.2 är hållande av förhör en i lag reglerad utredningsåtgärd. Bestämmelsen i 23 kap. 6 § RB ger uttryck för att det är en allmän medborgerlig skyldighet att stå till förfogande för förhör under en förundersökning. Plikten att inställa sig till förhör sanktioneras av bestämmelser om hämtning och medtagande (23 kap. 7–8 §§ RB). I förhørsregleringen ingår även bestämmelser om kvarhållande och tillvägagångssättet vid förhören (23 kap. 9–10 och 12 §§ RB).

Med undantag för förhör under primärutredning (ett slags provisorisk förundersökning som regleras i 23 kap. 3 § tredje stycket RB) anses enligt gällande rätt förhör i princip inte kunna hållas i brottsutredande syfte utanför förundersökningen. Rättssäkerhetsaspekten utgör ett tungt vägande skäl för denna ordning. Skyldigheten att medverka till förhör är en ingripande förpliktelse för den enskilde och genom förhørsbestämmelserna skapas garantier för den enskildes rättssäkerhet. Utöver förhørsbestämmelserna innehåller 23 kap. RB även andra regler som, sett ur ett vidare perspektiv, har betydelse för rättssäkerheten när det gäller förhör. Förhör som genomförs inom ramen för 23 kap. RB omfattas t.ex. av de dokumentationskrav som gäller för en förundersökning, liksom av rätten att innan utredningen avslutas få del av allt utredningsmaterial.

Om åklagaren ges möjlighet att hålla förhör utan att återuppta förundersökningen innebär det att ett helt nytt institut införs i svensk straffprocessrätt och att en på rättssäkerhetsskäl grundad ordning luckras upp. Konsekvenserna av detta är svåra att överblicka. Det är dock uppenbart att en bestämmelse om en sådan möjlighet för åklagaren måste kompletteras med ett antal ytterligare regler, däribland bestämmelser om tillvägagångssättet vid förhören och dokumentationsskyldighet. Sammantalet anser

utredningen därför att det inte är lämpligt att tillåta hållande av förhör utanför förundersökningsinstitutet.

Beträffande andra typer av utredningsåtgärder än hållande av förhör kan det finnas anledning att göra skillnad mellan sådana som kan respektive inte kan vidtas inom ramen för en förutredning.

Med förutredning brukar avses punktvisa insatser som behöver vidtas för att berika beslutsunderlaget inför ställningstagandet om en förundersökning ska inledas. Det rör sig då om en begränsad komplettering av kända eller påstådda förhållanden i ett bestämt syfte. I praxis har förfarandet främst tillämpats i ärenden där det finns ett stort behov av att komplettera underlaget med ett skriftligt material för att belysa de förhållanden som berörs i anmälan. Det kan röra sig om t.ex. originalet av ett avtal, registerutdrag som styrker olika personers behörighet, inhämtande av yttrande från Socialstyrelsen. I den mån muntligt uppgiftslämnande förekommer i anslutning härtill, rör det sig om förhör med målsäganden, dennes ställföreträdare eller annan anmälare, men då endast i syfte att komplettera och konkretisera uppgifter i anmälan. Andra former av förutredning torde däremot vara ovanliga och utrymmet för förutredning i den delen mycket begränsat. (Se Fitger, Rättegångsbalken, del 2, s. 23:8 a f.)

I ett ärende som bl.a. gällde om det fanns rättsliga förutsättningar att inom ramen för en förutredning inhämta ett yttrande från Socialstyrelsen, har Justitieombudsmannen uttalat att det aldrig får förekomma att man inom ramen för en förutredning vidtar några åtgärder som har karaktär av brottsutredning (se JO 1999/2000 s. 85). Som utredningen uppfattar nämnda ärende blir svaret på frågan om det är tillåtet att inom en förutredning inhämta yttrande från Socialstyrelsen beroende av vad yttrandet avser. Det bör t.ex. vara tillåtet att i en förutredning begära yttrande över frågan om viss sjukvårdsbehandling eller intag av ett visst läkemedel över huvud taget kan leda till döden för en person. Däremot torde det vara en åtgärd av brottsutredande karaktär, som måste vidtas inom en förundersökning, att be Socialstyrelsen klarlägga om personen i det aktuella fallet har avlidit till följd av att han eller hon har undergått viss behandling eller intagit ett visst läkemedel.

Till de utredningsåtgärder som inte omfattas av förutredningsinstitutet och som alltså endast kan vidtas inom ramen för en utredning enligt 23 kap. RB hör bl.a. att besluta om genomförande av teknisk undersökning. Detsamma gäller inhämtande av

rättsintyg (se prop. 2004/05:64 s. 25). Även inhämtande av sådant skriftligt material som angetts ovan, t.ex. yttrande från Socialstyrelsen, torde falla utanför förutredningsinstitutet om åtgärden i det enskilda fallet har karaktär av brottsutredning (se vad som anförts ovan angående JO 1999/2000 s. 85).

När det gäller sådana utredningsåtgärder som inte kan vidtas i en förutredning talar rättssäkerhetsskäl – måhända inte lika starkt som beträffande hållande av förhör – för att det inte är lämpligt att ge åklagaren möjlighet att genomföra dessa utanför förundersökningsinstitutet. Rättssäkerhetsargumentet torde däremot inte lägga hinder i vägen för att lagreglera en möjlighet för åklagaren att utan att återuppta förundersökningen i resningssyfte vidta den typ av utredningsåtgärder som kan företas inom ramen för en förutredning. Enligt utredningen kan det dock ifrågasättas om behovet av att vidta sådana utredningsåtgärder utanför förundersökningsinstitutet är så påtagligt att det motiverar en lagreglering. Vidare kan det diskuteras om inte en rätt för åklagaren att företa de aktuella åtgärderna kan anses föreligga även utan lagreglering. Det ska här påpekas att utredningsåtgärderna i fråga anses kunna vidtas utan lagstöd under förutredning och att de till sin karaktär inte är ingripande. Exempelvis bör åklagaren kunna begära in kopior av domen och förundersökningsprotokollet från den tidigare brottmålsprocessen, eftersom dessa åtgärder till sin karaktär inte alls är brottsutredande. Vidare bör åklagaren kunna vidta åtgärder som närmast får betraktas som kompletteringar av det befintliga materialet, t.ex. begära förtydligande från den resningssökande angående uppgifter i en ansökan om resning eller i en framställan om utredningsåtgärder som riktas direkt till åklagaren. I vissa fall bör det även vara möjligt för åklagaren att inhämta yttrande från Socialstyrelsen och andra sakkunniga när det gäller upplysningar av allmän karaktär (se JO 1999/2000 s. 85 och vad som ovan anförts beträffande detta ärende). Att företa de nu angivna åtgärderna i resningssyfte förefaller inte kränka orubblighetsprincipen i någon nämnvärd mån.

Sammanfattande slutsatser

Mot bakgrund av det anförda är utredningens samlade bedömning att det inte genom lagreglering bör införas en möjlighet för åklagaren att vidta utredningsåtgärder utanför förundersöknings-

institutet. Den obalans som i dag många gånger råder mellan åklagaren och den enskilde resningssökande när det gäller tillgången till utredningsresurserna är dock otillfredsställande. Enligt utredningen torde det inte sällan finnas ett berättigat behov för den enskilde resningssökande att på ett tidigare stadium än som nu sker få del av det allmännas utredningsresurser. En enklare, rättssäkrare och mer ändamålsenlig ordning än att ge åklagaren möjlighet att vidta vissa utredningsåtgärder vid en lägre nivå än som ska krävas för att återuppta en förundersökning, kan i stället vara att sänka de krav som i dag gäller för att en förundersökning ska få återupptas i resningssyfte (se avsnitt 4.3.3). På det sättet kommer utredningsåtgärderna att vidtas i ett förfarande som innehåller de nödvändiga rättssäkerhetsgarantierna samtidigt som den ovan nämnda obalansen i viss mån jämnas ut.

4.3 Allmänt om förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte

Frågan är vad som allmänt sett ska krävas för att åklagaren ska ha rätt att – och vara skyldig att – återuppta en förundersökning i resningssyfte. I detta sammanhang finns det anledning att åter beröra den uppfattning som Justitieombudsmannen har gett uttryck för när det gäller förutsättningarna för vidtagande av utredningsåtgärder i resningssyfte samt riksåklagarens och Högsta domstolens praxis i frågan, för att därefter ta ställning till om kraven för att återuppta en förundersökning i resningssyfte bör ligga på samma eller på någon annan nivå än vad som gäller enligt nuvarande praxis.

4.3.1 Justitieombudsmannens uttalanden

Justitieombudsmannen har i två ärenden från början av 2000-talet uttalat att det måste krävas mycket starka skäl för att förundersökningsåtgärder ska få vidtas som syftar till att angripa en lagakraftvunnen dom (se JO 2000/01 s. 69 och JO 2002/03 s. 116). För en utförligare redogörelse för dessa ärenden, liksom för det nedan berörda ärendet JO 2007/08 s. 87, se avsnitt 2.4.3.

JO 2002/03 s. 116 avsåg resning till men för tilltalad (det s.k. Osmo Vallo-fallet). I detta ärende anförde Justitieombudsmannen

att det följer av orubblighetsprincipen att åklagaren har befogad anledning att vidta utredningsåtgärder i syfte att angripa en lagakraftvunnen dom endast om han har fått kännedom om tidigare inte kända förhållanden som har sådan tyngd att det – trots den stora restriktivitet som gäller i fråga om beviljande av resning till men för den tilltalade – finns skäl att aktualisera resningsfrågan. Vidare påpekade Justitieombudsmannen att det således inte är förenligt med nämnda princip att inleda en utredning avseende ett brott som omfattas av en tidigare doms rättskraft för att undersöka om det går att finna några nya omständigheter eller bevis som skulle kunna läggas till grund för resningsansökan. Enligt Justitieombudsmannen kan det inte anses stå i överensstämmelse med gällande rätt att en åklagare återupptar en förundersökning i avsikt att få till stånd ett beslut om resning till men för den tilltalade, om det inte från början föreligger ett välgrundat antagande att utredningen kommer att resultera i att resning beviljas. En utredning som företas utan att denna förutsättning är uppfylld skulle stå i strid inte bara med respekten för den tilltalades rättssäkerhet och hänsynen till målsäganden, vittnen, sakkunniga och andra berörda personer, utan också med intresset av att samhällets brottsutredande resurser inte tas i anspråk i onödan. (Se a.a. s. 125 och s. 136 f.).

I det s.k. "fallet Ulf" (JO 2007/08 s. 87), som gällde resning till förmån för tilltalad, har Justitieombudsmannen tillagt att det finns anledning att skilja mellan resning till men för tilltalad och resning till förmån för tilltalad. Enligt Justitieombudsmannen kan det oftare finnas anledning att återuppta en förundersökning när det kan bli fråga om resning till en tilltalads förmån, eftersom möjligheterna till resning är betydligt större i dessa fall än när det gäller resning till men för tilltalad (se a.a. s. 116). Det resonemang som Justitieombudsmannen förde och som ledde fram till detta uttalande (se a.a. s. 113 ff.) redovisas i väsentliga delar nedan.

Efter att ha framhållit att det inte är möjligt att ange när riksåklagaren kan anses vara skyldig att återuppta en förundersökning, men att några riktlinjer för prövningen dock kan anges, anförde Justitieombudsmannen sammanfattningsvis följande. Då syftet med ett eventuellt återupptagande av förundersökningen är att ta reda på om det finns skäl för resning, är givetvis utgångspunkten vid bedömningen av om en ny omständighet eller ett nytt bevis ska föranleda ett återupptagande vad som fordras för resning. Tilläggsregeln blir därför av särskild betydelse när det gäller resning

till förmån för tilltalad. Innebörden av denna regel är att det är tillräckligt att de nya omständigheterna eller bevisen är ägnade att framkalla tvivel på att den tilltalade verkligen gjort sig skyldig till det brott som han eller hon dömts för. Mot bakgrund av vad Högsta domstolen uttalat i rättsfallet NJA 1992 s. 625 synes vad som fordras vid tillämpningen av tilläggsregeln vara en prövning av de nya omständigheter eller bevis som åberopas i förhållande till de skäl som bär upp den tidigare domen. Om en sådan prövning ger anledning till tvivel om den tidigare domens riktighet såvitt gäller den tilltalades skuld, kan resning beviljas.

Beträffande förutsättningarna för att förundersökning ska återupptas hade Åklagarmyndigheten angett att det nya materialet – om det är riktigt – ska ha en sådan betydelse i förhållande till den bevisning som presenterades i den tidigare rättegången att det kan utgöra grund för resning. Justitieombudsmannen framhöll i detta sammanhang att den av Welamson anförda ståndpunkten att ju mer övertygande den tidigare förebragta bevisningen till stöd för domen ter sig, desto större krav måste ställas på det nya materialet för att resning ska kunna komma i fråga (se Welamson, Rättegång VI, 1994, s. 226), är väl förenlig med den utgångspunkt för prövningen som får anses följa av det ovan nämnda avgörandet från Högsta domstolen. Enligt Justitieombudsmannen måste självfallet liknande hänsyn tas även vid bedömningen av om en förundersökning ska återupptas.

Åklagarmyndigheten hade i ärendet även angett att särskild försiktighet bör iakttas med att i efterhand ompröva trovärdigheten av ett vittne eller en målsägande. I de fall då nya omständigheter eller bevis endast har bärkraft på målsägandens trovärdighet och inte direkt på de händelser som den tilltalade dömts för, menade Åklagarmyndigheten att det bör krävas mycket speciella omständigheter för att resning ska beviljas. Vidare hade Åklagarmyndigheten anført att, för att det ska anses föreligga tillräckligt starka skäl för fortsatta utredningsåtgärder, bör således nya omständigheter vara så konkreta och ha en sådan betydelse samt ny bevisning vara så stark att det som framkommer – om det är riktigt – i princip kan förväntas leda till bifall till en ansökan om resning.

Justitieombudsmannen ansåg att vad Åklagarmyndigheten anført måste nyanseras i främst två avseenden för att tjäna som allmänna utgångspunkter för bedömningen.

För det första, anförde Justitieombudsmannen, är det givet att det fordras särskild försiktighet vid en omprövning i efterhand av

en målsägandes eller ett vittnes utsaga eftersom dels lång tid ofta har gått sedan händelserna, dels domarna i de ursprungliga rättegångarna har haft bättre underlag för trovärdighets- och tillförlitlighetsbedömningar av de hörda. Samtidigt måste det hållas i minnet att bevisningen i vissa slag av mål väsentligen kan bestå av uppgifter som t.ex. en målsägande lämnat. Justitieombudsmannen framhöll att om i en sådan situation nya omständigheter eller bevis ger upphov till någon grad av tvivel rörande målsägandens trovärdighet måste självfallet prövas om tvivlet är av sådant slag att skälen för den ifrågasatta domen förefaller mindre övertygande. Enligt Justitieombudsmannen torde en sådan prövning mera sällan kunna göras utan att målsäganden inom ramen för en återupptagen förundersökning hörs närmare om främst de nya uppgifterna.

För det andra, påpekade Justitieombudsmannen, låter det sig väl sägas att en förundersökning inte bör återupptas med mindre än att de nya uppgifterna är sådana att de – om de bekräftas – bör kunna föranleda att resning beviljas. Justitieombudsmannen poängterade att det dock är viktigt att de överväganden som en sådan bedömning fordrar sker med hänsyn tagen även till de mera vidsträcktta möjligheterna till resning som tilläggsregeln ger. Det är således på intet sätt tillräckligt att avgöra om de nya uppgifterna sannolikt skulle kunna leda till en friande eller mildrande dom. Det är fråga om en betydligt mera grannliga bedömning, nämligen av vilken grad av tvivel på den tidigare domens bärkraft som de nya uppgifterna skulle kunna föra med sig. Enligt Justitieombudsmannen torde en sådan bedömning ofta fordra att utredningsåtgärder vidtas inom ramen för en återupptagen förundersökning.

4.3.2 Riksåklagarens och Högsta domstolens praxis

Resningsärenden mot lagakraftvunna domar som meddelats av hovrätt eller Högsta domstolen handläggs av riksåklagaren. Beträffande dessa ärenden är det därför riksåklagaren som beslutar om förundersökningen ska återupptas och vilka utredningsåtgärder som i så fall ska vidtas.

Frågan om återupptagande av förundersökningen kan i princip initieras hos riksåklagaren på tre sätt (se avsnitt 2.4.2). Frågan kan aktualiseras i ett pågående resningsärende i Högsta domstolen genom att den enskilde resningssökanden framställer en begäran om utredningsåtgärder. Om Högsta domstolen begär skriftlig för-

klaring av riksåklagaren, vilket sker i omkring femton fall per år, får denne anledning att ta ställning till om man på eget initiativ bör återuppta förundersökningen. I ett fåtal fall har det också förekommit att Högsta domstolen i ett pågående resningsärende förelagt riksåklagaren att komplettera utredningen på visst sätt. Vanligast är att utredningsåtgärder aktualiseras genom en framställan direkt till riksåklagaren. Det kan också ske på dennes eget initiativ.

Enligt den överåklagare som inom riksåklagarens kansli handlägger resningsärenden, har riksåklagarens praxis svängt med anledning av Justitieombudsmannens uttalanden i de ovan redovisade ärendena. Riksåklagaren, som före Osmo Vallo-ärendet hade varit generös med att återuppta förundersökningar, blev efter Justitieombudsmannens uttalanden i detta ärende i stället mycket återhållsam med att återuppta förundersökningar. Efter Justitieombudsmannens uttalanden i ”fallet Ulf” har riksåklagarens praxis svängt tillbaka i viss mån så att denne återigen blivit mer generös med att återuppta förundersökningar, dock inte lika generös som före Osmo Vallo-ärendet.

Mot bakgrund av Justitieombudsmannens uttalanden och Högsta domstolens praxis är riksåklagarens tolkning av rättsläget följande, när det gäller förutsättningarna för att förundersökningen ska återupptas. Förundersökningen ska återupptas om det framkommer nya omständigheter eller bevis som – självfallet på objektiva grunder – ger sådan anledning att hysa tvivel om en hovrättsdoms riktighet att resning bör kunna beviljas om en kompletterande utredning bekräftar innehållet i det nya materialet. I bedömningen ska även beaktas möjligheten att medge resning enligt tilläggsregeln.

4.3.3 Utredningens slutsatser

Bedömning och förslag: Rättsläget innebär att det ställs höga krav för att återuppta en förundersökning efter lagakraftvunnen dom. Det finns behov av att skapa en bättre balans i förhållandet mellan den enskilde och det allmänna avseende tillgången till utredningsresurserna i resningssammanhang. Vid den reglering av återupptagande av en förundersökning i resningssyfte som utredningen föreslår, sätts därför kraven för att återuppta förundersökningen lägre jämfört med vad som gäller enligt nuvarande praxis.

Av redogörelsen ovan för Justitieombudsmannens uttalanden samt riksåklagarens och Högsta domstolens praxis framgår att rättsläget innebär att det ställs höga krav för att en förundersökning ska kunna återupptas efter lagakraftvunnen dom. Förenklat kan sägas att förundersökningen anses kunna återupptas endast om det nya material som åberopas – om det vid en återupptagen utredning visar sig vara riktigt – kan förväntas leda till att resning beviljas. Förutsättningarna för återupptagande av förundersökningen är således mycket nära förbundna med resningsförutsättningarna. När det gäller den lagreglering av återupptagande av förundersökningen i resningssyfte som utredningen föreslår, inställer sig frågan om kraven för att återuppta en sådan förundersökning bör ställas lika högt som enligt nuvarande praxis.

Hänsynen till orubblighetsprincipens fundamentala betydelse för såväl rättsordningens stabilitet som allmänhetens förtroende för rättsskipningen samt det förhållandet att resningsinstitutet är ett undantag från denna princip, talar starkt för att kraven för att utredningsåtgärder ska få vidtas i resningssyfte bör vara höga. Det kan inte nog betonas att resningsinstitutet aldrig får bli en ”fjärde instans”.

När det gäller upprätthållandet av allmänhetens förtroende för rättsskipningen är det dock inte bara kravet på att en dom som har vunnit laga kraft ska bli bestående som är av betydelse. Även kravet på att en dom ska vara materiellt riktig, dvs. sanningsprincipen, gör sig här gällande. Om orubblighetsprincipen drivs för långt, så att även lagakraftvunna domar som uppenbart framstår som materiellt felaktiga upprätthålls, försvagas nämligen också tilltron till rättsskipningen.

Som anförts i avsnitt 4.1.2 kan resningsreglerna sägas utgöra resultatet av en avvägning mellan orubblighets- och sanningsprinciperna. I det sjunde tilläggsprotokollet till Europakonventionen finns klart stöd för att orubblighetsprincipen i vissa situationer faktiskt får ge vika för sanningsprincipen. I artikel 4.1 i nämnda tilläggsprotokoll föreskrivs att ingen får lagföras eller straffas på nytt i en brottmålsrättegång i samma stat för ett brott för vilket han redan blivit slutligt frikänd eller dömd i enlighet med lagen och rättegångsordningen i denna stat. Artikeln är ett uttryck för att ingen får provas eller dömas för samma brott två gånger (ne bis in idem). Från denna princip, som brukar uppfattas inte bara som en grundläggande princip inom straffprocessrätten utan även som en sådan viktig rättsstatlig princip som har sin plats bland grundläggande fri- och rättigheter, stadgas i artikel 4.2 om undantag. Där föreskrivs att bestämmelserna i första punkten inte ska utgöra hinder mot att målet tas upp på nytt i enlighet med lagen och rättegångsordningen i den berörda staten, om det föreligger bevis om nya eller nyuppdagade omständigheter eller om att ett grovt fel har begåtts i det tidigare rättegångsförfarandet, vilket kan ha påverkat utgången i målet.

Det kan konstateras att när det gäller regleringen av resningsinstitutet, såväl avseende de materiella förutsättningarna som själva förfarandet, handlar det om att hitta en rimlig balans mellan orubblighetsprincipen och sanningsprincipen.

Utredningens uppdrag omfattar, som tidigare angetts, inte att se över de materiella förutsättningarna för resning, men däremot att utreda hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål kan förbättras. En central fråga är därvid under vilka förutsättningar åklagaren ska vara skyldig att bistå en enskild som varit part i det tidigare brottmålet, t.ex. en dömd person, med utredningsåtgärder efter lagakraftvunnen dom.

För den dömde och dennes ombud (när sådant finns) framstår, såvitt utredningen erfar, de nuvarande kraven för att en förundersökning ska få återupptas i resningssyfte många gånger som alltför höga. Det har till utredningen framförts att de höga kraven för att få återuppta förundersökningen ofta leder till att den dömde eller dennes ombud tvingas att försöka säkra bevisning själv genom att t.ex. hålla förhör med ett nytt vittne eller med en målsägande som påstås ha ändrat sina uppgifter. Problemet med denna typ av bevissäkring är att den sker utanför den ram av rättssäkerhetsgarantier som omgärdar utredningsåtgärder inom

förundersökningen. Det finns därför en påtaglig risk för att man i stället för att säkra bevisning i resningsfrågan förstör bevisningen helt eller i vart fall minskar dess värde. När uppgifterna från de av den dömda eller dennes ombud egenhändigt hållna förhören återopas i resningsärendet kan domstolen anse att uppgifterna inte bör tillmätas någon större betydelse, eftersom förhören inte genomförts i rättssäkra former inom en förundersökning. Den situation som en dömd, som inte lyckas få till stånd ett återupptagande av förundersökningen, befinner sig i kan närmast beskrivas som ett "moment 22".

Det ovan anförda illustrerar väl den obalans som för närvarande råder mellan å ena sidan den dömda som ansöker om resning till sin förmån och som har bevisbördan för att resningsförutsättningarna är uppfyllda, och å andra sidan åklagaren, som har tillgång till resurserna för att ta fram bevisningen. Från försvararhåll har framförts att den beskrivna situationen skulle kunna förbättras om åklagaren gavs möjlighet att, vid lägre ställda krav än för återupptagande av en förundersökning, få vidta enstaka utredningsåtgärder utom förundersökningen, t.ex. hålla förhör med ett vittne. Som framhållits i avsnitt 4.2.5 är dock utredningens bedömning att det inte är lämpligt att införa en möjlighet för åklagaren att vidta sådana utredningsåtgärder.

Utredningen anser att den rådande situationen är otillfredsställande. Enligt utredningens mening måste man skapa en bättre balans i förhållandet mellan den enskilde, t.ex. en dömd, och det allmänna när det gäller tillgången till resurserna för att kunna angripa en dom som kan vara felaktig. Ett sätt att förbättra nämnda balans är att sätta kraven för att återuppta en förundersökning i resningssyfte lägre än vad som gäller i dag. Genom en sådan sänkning skapas bättre förutsättningar för den enskilde att säkra bevisning som skulle bli mindre värd om han eller hon måste vidta utredningsåtgärderna själv eller som han eller hon kanske inte skulle ha faktiska eller ekonomiska möjligheter att vidta annars.

Ett sänkt krav för att återuppta en förundersökning i resningssyfte innebär förvisso att orubblighetsprincipen får stå tillbaka till förmån för sanningsprincipen. Som ovan angetts handlar dock resningsinstitutet om att hitta en rimlig balans mellan de båda nämnda principerna och klart stöd för att orubblighetsprincipen ibland får vika finns inte minst i Europakonventionen. Det ska också påpekas att en sänkning av kraven för vidtagande av utredningsåtgärder i resningssyfte endast berör orubblighets-

principens ställning i förfarandet i samband med resning. Dess ställning när det kommer till de materiella förutsättningarna för resning är fortsatt intakt.

Sammanfattningsvis anser utredningen att kraven för att återuppta en förundersökning i resningssyfte ska sättas lägre än vad som gäller enligt nuvarande ordning såsom denna kommer till uttryck genom riksåklagarens och Högsta domstolens praxis samt Justitieombudsmannens uttalanden. I avsnitt 4.4.2 nedan kommer utredningen att närmare ta upp frågan hur en sådan sänkning bör uttryckas. Det bör dock redan här framhållas att det, i likhet med vad som får anses gälla i dag, inte får förekomma att en förundersökning återupptas i syfte att undersöka om det går att finna material som skulle kunna utgöra grund för resning.

4.4 Närmare om återupptagande av en förundersökning i resningssyfte

4.4.1 Regleringens omfattning

Flera sätt att initiera återupptagande av en förundersökning i resningssyfte

Bedömning och förslag: Återupptagande av en förundersökning i resningssyfte kan enligt praxis initieras på tre sätt; i ett pågående resningsärende i domstol, genom en framställan direkt till åklagaren och på åklagarens eget initiativ. Så bör kunna ske även i fortsättningen. Regleringen av återupptagande av en förundersökning i resningssyfte ska därför utformas så att den omfattar samtliga dessa sätt. Den ska vara tillämplig oavsett vilken instans som meddelat den lagakraftvunna domen.

Utredningen har i avsnitt 2.4.2 om riksåklagarens och Högsta domstolens praxis avseende resningsförfarandet konstaterat att frågan om att återuppta en förundersökning för att vidta utredningsåtgärder i resningssyfte kan initieras hos riksåklagaren på tre olika sätt.

För det första kan frågan om återupptagande av förundersökningen aktualiseras i samband med att ett resningsärende handläggs i Högsta domstolen. En enskild person som ansöker om resning kan, uttryckligen eller underförstått, begära att utredningsåtgärder ska vidtas. I de fall Högsta domstolen begär skriftlig förklaring från

riksåklagaren, får denne anledning att ta ställning till om förundersökningen bör återupptas. Om riksåklagaren anser att förutsättningarna för det är uppfyllda, återupptar denne på eget initiativ förundersökningen. I ett fåtal fall har det förekommit att Högsta domstolen i ett pågående resningsärende, när riksåklagaren inte självantagit återupptagit förundersökningen i samband med att skriftlig förklaring begärts, har förelagt riksåklagaren att företa vissa utredningsåtgärder. Sistnämnda situation kommer att behandlas särskilt i nästa avsnitt och berörs därför inte närmare här.

Det andra sättet att initiera frågan om återupptagande av förundersökningen i resningssyfte är genom att en enskild person som varit part i det tidigare målet, t.ex. den dömda, riktar en framställan om utredningsåtgärder direkt till riksåklagaren. Någon resningsansökan har då ännu inte getts in till Högsta domstolen. Detta är det vanligaste sättet som utredningsåtgärder i resningssyfte initieras på.

Slutligen kan ett återupptagande av förundersökningen aktualiseras på riksåklagarens eget initiativ till följd av att denne på något annat sätt än de ovan nämnda får kännedom om att en brottmålsdom kan vara felaktig.

Det ovan anförda avser initierandet av utredningsåtgärder i syfte att angripa lagakraftvunna domar som meddelats av hovrätt eller Högsta domstolen, men sätten är desamma när det gäller tingsrättsdomar. Om den lagakraftvunna domen är meddelad av tingsrätt är det dock hovrätt som handlägger resningsärendet och eventuellt begär skriftlig förklaring av motparten (58 kap. 4 § första stycket RB). I dessa fall är det i första hand den lokala åklagaren som är behörig att företräda Åklagarmyndigheten i resningsärendet, liksom att handlägga framställningar om utredningsåtgärder som kommer direkt från en enskild och att på eget initiativ inleda utredning när det på annat sätt framkommer att en dom kan vara materiellt felaktig. Det ska dock tilläggas att även riksåklagaren kan vara behörig i dessa fall; se 7 kap. 5 § RB vari stadgas att riksåklagaren får överta uppgifter som ska utföras av lägre åklagare.

I dag finns det inte någon rättslig reglering som uttryckligen tar sikte på utredningsåtgärder i samband med resning. Som anförts i avsnitten 4.2.3 och 4.2.4 anser utredningen att det av rätts-säkerhetsskäl bör införas en sådan reglering och att denna i huvudsak ska utgöra en kodifiering av nuvarande praxis avseende återupptagande av en förundersökning i resningssyfte. Vidare bör, enligt utredningens mening, återupptagande av en förundersökning

även i fortsättningen kunna initieras på de tre ovan beskrivna sätten. Med hänsyn härtill och för att göra resningsförfarandet tydligare och mer förutsebart, föreslår utredningen att regleringen av förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte ska utformas så att den omfattar samtliga nämnda situationer. Samma reglering ska vidare gälla oavsett vilken instans som meddelat den lagkraftvunna domen.

Utredningsåtgärder efter föreläggande av rätten

Förslag: Regleringen av resningsförfarandet ska omfatta en möjlighet för domstolen att förelägga åklagaren att vidta viss utredningsåtgärd. Avsikten är inte att lägga en direkt utredningsskyldighet på domstolen i resningsärenden, utan att ge domstolen möjlighet att verka för en mer fullständig utredning när det framstår som särskilt angeläget. Så kan t.ex. vara fallet om den resningssökande inte har rätt att själv företa den aktuella utredningsåtgärden eller om bevisvärdet av det nya material som utredningsåtgärden avser att säkra riskerar att förstöras om den resningssökande skulle vidta den på egen hand. Ett föreläggande ska endast kunna meddelas angående en specifik utredningsåtgärd. Bestämmelsen ska vara tillämplig vid såväl hovrätts som Högsta domstolens handläggning av resningsärenden.

Det har i ett fåtal fall förekommit att Högsta domstolen förelagt riksåklagaren att komplettera utredningen i ett pågående resningsärende. I dessa fall synes riksåklagaren först, genom en begäran om skriftlig förklaring, ha getts tillfälle att ta ställning till om denne självmant ska återuppta förundersökningen, men ansett att det inte funnits skäl att göra det. Det beskrivna förfarandet med att förelägga åklagaren att komplettera utredningen saknar direkt lagstöd och torde ske med analog tillämpning av 45 kap. 11 §, 46 kap. 12 §, 51 kap. 12 § tredje stycket och 55 kap. 15 § första stycket 2 RB.

Nämnda bestämmelser ger rätten möjlighet att i det ordinära förfarandet begära komplettering av förundersökningen. De har nära samband med bestämmelsen i 46 kap. 4 § andra stycket RB, vari bl.a. föreskrivs att rätten ska se till att målet blir utrett efter

vad dess beskaffenhet kräver och att rätten genom frågor och påpekanden ska försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter. Lagrummet ger uttryck för den utredningsskyldighet och den skyldighet att bedriva materiell processledning som åvilar rätten i brottmålsprocessen.

I resningsärenden är bestämmelsen i 46 kap. 4 § andra stycket RB inte tillämplig. Vid handläggningen av dessa ärenden gäller allmänt sett att rätten inte bedriver någon materiell processledning och heller inte har någon utredningsskyldighet. Brister i partens ansökan medför därför att den antingen avvisas eller ogillas, men sökanden kan återkomma med ny ansökan där bristen är åtgärdad eller andra skäl åberopas till stöd för ansökan (se Felaktigt dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt, 2006, s. 81 f.).

Det kan konstateras att det förfarande som förekommit i några resningsärenden, innebärande att rätten i vissa fall förelagt åklagaren att vidta utredningsåtgärder, utgör ett undantag från grundinställningen att rätten i sådana ärenden inte bedriver materiell processledning eller har skyldighet att verka för utredningens fullständighet. Frågan är därför om regleringen av resningsförfarandet bör omfatta en möjlighet för rätten att förelägga åklagaren att komplettera utredningen i resningssyfte.

Ett problem i resningssammanhang är att den enskilde resningssökanden inte kan vidta vissa utredningsåtgärder själv. Om den lagakraftvunna brottmålsdomen är meddelad av tingsrätt, handläggs framställningar om återupptagande av förundersökningen av lokal åklagare. För det fall denne avslår en begäran om att återuppta förundersökningen och vidta viss utredningsåtgärd, kan den som gjort framställningen begära överprövning av beslutet hos högre åklagare. Även hovrättens beslut i resningsärendet kan överklagas, varvid en ny framställan om utredningsåtgärder kan göras till Högsta domstolen. Är det däremot riksåklagaren som beslutar i frågan om förundersökningen ska återupptas eller ej, finns ingen möjlighet för den enskilde att få åklagarens beslut överprövat. Om den aktuella utredningsåtgärden är t.ex. en rättsmedicinsk åtgärd, kan den enskilde inte heller företa den på egen hand.

Även om utgångspunkten för handläggningen av resningsärenden är att domstolen inte har någon utredningsskyldighet, är det enligt utredningens mening rimligt att domstolen har möjlighet att agera om den anser att förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte är uppfyllda, men åklagaren är av

motsatt uppfattning. Detta gäller särskilt när de aktuella utredningsåtgärderna är av sådant slag att den enskilde inte själv kan vidta dem. Det kan i enstaka fall framstå som klart otillfredsställande för domstolen att vara tvungen att avslå en resningsansökan därför att en återopad omständighet inte har bekräftats genom en kompletterande utredning, trots att starka skäl talar för att ansökan skulle ha bifallits om omständigheten bekräftats.

En annan situation där det framstår som rimligt att domstolen har möjlighet att verka för ytterligare utredning är om bevisvärdet av det nya material som utredningsåtgärden avser att säkra, riskerar att förstöras om den resningssökande skulle vidta åtgärden själv. Att domstolen bör ha möjlighet att i vissa fall förelägga åklagaren att företa viss utredningsåtgärd ligger dessutom i linje med strävandena att minska obalansen mellan åklagaren och den enskilde när det gäller tillgången till det allmännas utredningsresurser i samband med resning.

Med hänsyn till att en möjlighet för domstolen att förelägga åklagaren att företa utredningsåtgärder framstår som ett undantag från de mer generella principer som anses gälla för handläggning av resningsärenden, är det utredningens uppfattning att förfarandet bör ges uttryckligt lagstöd. Ytterligare skäl för att i lag reglera en sådan möjlighet, är att det ökar tydligheten och förutsebarheten i resningsförfarandet.

Sammanfattningsvis föreslår utredningen att regleringen av resningsförfarandet ska omfatta en bestämmelse om att domstolen i ett pågående resningsärende får förelägga åklagaren att vidta viss utredningsåtgärd. Bestämmelsen ska vara tillämplig vid såväl hovrätts som Högsta domstolens handläggning av resningsärenden. Utredningen vill dock framhålla att avsikten med att införa regeln inte är att lägga någon direkt utredningsskyldighet på domstolen i resningsärenden, utan att ge möjlighet för domstolen att verka för en mer fullständig utredning i fall där det framstår som särskilt angeläget. Denna möjlighet bör självklart användas med stor försiktighet. Ett föreläggande ska endast kunna meddelas angående en specifik utredningsåtgärd och inte avseende utredningsåtgärder i allmänhet. Slutligen ska påpekas att om domstolen med stöd av regeln förelägger åklagaren att vidta viss utredningsåtgärd, innebär det i praktiken att denne måste återuppta förundersökningen innan åtgärden lagligen kan vidtas.

4.4.2 Närmare om förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte

Bedömning och förslag: En förutsättning för att återuppta en förundersökning i samband med resning ska till att börja med vara att det kommer fram en ny omständighet eller ett nytt bevis. Det ska inte vara tillräckligt med ett blankt påstående om att det föreligger sådant material, utan påståendet måste vara så konkretiserat att det förtjänar att tas på allvar. För att förundersökningen ska återupptas ska det dessutom vara sannolikt att det nya materialet kan utgöra grund för resning. Åklagaren ska ha skyldighet att återuppta en förundersökning i resningssyfte om förutsättningarna för det är uppfyllda och det finns behov av att vidta ytterligare utredningsåtgärder.

Liksom enligt nuvarande praxis ska givetvis en förutsättning för att en förundersökning ska få återupptas i resningssyfte vara att det framkommer en ny omständighet eller ett nytt bevis.

Vid bedömningen av om en ny omständighet eller ett nytt bevis ska föranleda att en förundersökning återupptas, är vidare den självklara utgångspunkten vad som fordras för resning, eftersom syftet med att återuppta förundersökningen är att ta reda på om det finns skäl för resning (se JO 2007/08 s. 87, s. 113). Det nya materialet måste alltså sättas i viss relation till vad som krävs för resning.

Sambandet mellan resningsreglerna och möjligheterna att återuppta en förundersökning i resningssyfte innebär att skillnaderna i förutsättningarna för resning till förmån och till men för tilltalad avspeglar sig i möjligheterna att återuppta förundersökningen. Eftersom möjligheterna till resning är mer begränsade vid resning till men för tilltalad måste också utrymmet för att återuppta en förundersökning vara betydligt snävare i dessa fall. Av det anförda följer vidare att den s.k. tilläggsregeln får särskild betydelse för möjligheterna att återuppta en förundersökning vid resning till förmån för tilltalad (se a.a.). Enligt tilläggsregeln får resning beviljas även utan att man kan sluta sig till att de nya omständigheterna eller bevisen som åberopas sannolikt skulle ha lett till en frikännande eller mildare dom. Dess innebörd är i stället att det är tillräckligt att de nya omständigheterna eller bevisen är ägnade att framkalla tvivel på att den tilltalade verkligen gjort sig

skyldig till det brott som han eller hon dömts för. Justitieombudsmannen har uttalat att vad som fordras förefaller vara en prövning av de nya omständigheter eller bevis som åberopas i förhållande till de skäl som bär upp den tidigare domen. Om en sådan prövning ger anledning till tvivel om den tidigare domens riktighet såvitt gäller den tilltalades skuld, kan resning beviljas (se a.a. s. 114). Med hänsyn till de mer vidsträckta möjligheter till resning som tilläggsregeln ger, kan det oftare finnas anledning att återuppta en förundersökning när det kan bli fråga om resning till en tilltalads förmån.

Ovan har angetts att det nya materialet måste sättas i viss relation till vad som fordras för resning. Kort sagt handlar det om vilken betydelse det nya materialet, om det bekräftas av utredningen, har för en kommande resningsprövning. När det gäller återupptagande av en förundersökning har detta av Justitieombudsmannen beskrivits på så sätt att en förundersökning inte bör återupptas med mindre än att de nya uppgifterna är sådana att de – om de bekräftas – bör kunna föranleda att resning beviljas (se a.a. s. 116). Riksåklagaren har som sin tolkning av rättsläget angett att en förundersökning ska återupptas om det framkommer nya omständigheter eller bevis som – självfallet på objektiva grunder – ger sådan anledning att hysa tvivel om en doms riktighet att resning bör kunna beviljas om en kompletterande utredning bekräftar innehållet i det nya materialet. Vidare har riksåklagaren anfört att i bedömningen ska även beaktas möjligheten att medge resning enligt tilläggsregeln.

Mot bakgrund av det ovan anförda uppfattar utredningen rättsläget så att en förundersökning ska återupptas i resningssyfte om det nya materialet kan förväntas leda till att resning kommer att beviljas. Kraven är alltså mycket högt ställda. Av de skäl som anförts i avsnitt 4.3.3 anser utredningen att i den reglering som föreslås, bör kraven för att återuppta en förundersökning i resningssyfte sättas lägre jämfört med nuvarande praxis. Frågan är då hur höga kraven för återupptagande ska vara. En möjlighet är att uttrycka kravet på så sätt att det är tillräckligt för att en förundersökning ska återupptas att det *kan antas* att det nya materialet kan utgöra grund för resning. Enligt utredningens mening skulle så lågt ställda krav emellertid innebära att förundersökningar skulle återupptas i alltför många situationer.

Vad gäller förutsättningarna för att resning ska kunna beviljas, har Welamson uttalat att det nya materialet måste ha ett visst

bevisvärde, men att det inte ens teoretiskt kan anges generellt hur stort detta värde ska vara. Det är nämligen klart att det nya materialets värde måste sättas i relation till värdet av den tidigare förebragta bevisningen. Ju mera övertygande den tidigare förebragta bevisningen till stöd för domen ter sig, desto större krav måste ställas på det nya materialet för att resning ska komma i fråga (se Welamson, Rättegång VI, 1994, s. 226). Liknande hänsyn måste självfallet tas även vid bedömningen av om en förundersökning ska få återupptas i resningssyfte (se JO 2007/08 s. 87, s. 115). Betydelsen av det nya materialet måste alltså ses i ljuset av den bevisning som återopats i det tidigare målet. Av det anförda följer att det är individuellt för varje resningsärende vad som krävs i form av nya omständigheter eller nya bevis för att resning ska kunna beviljas och detta måste därmed gälla också för att en förundersökning ska få återupptas i samband med resning. Utredningen konstaterar att det därför inte är möjligt att generellt ange vad som närmare bör krävas i form av nya omständigheter eller nya bevis för återupptagande av en förundersökning i resningssyfte.

När det gäller den situationen att någon som hörts i brottmålet ändrat sin berättelse, det kan t.ex. vara målsäganden i ett sexualbrottmål som återtagit sina tidigare uppgifter, ska framhållas att det inte är givet att förundersökningen återupptas i dessa fall. För att resning ska kunna beviljas måste det exempelvis också finnas något som innefattar en plausibel förklaring till att berättelsen ändras (jfr NJA 1992 s. 625). Vidare kan det för möjligheten att bevilja resning ha betydelse om det är första gången målsäganden ändrar sin berättelse eller om så har skett ett flertal gånger, under hur lång tid målsäganden har hållit fast vid den nya versionen etc.

I detta sammanhang finns dock anledning att peka på att Justitieombudsmannen har uttalat att om nya omständigheter och bevis ger upphov till någon grad av tvivel rörande målsägandens trovärdighet i ett sådant mål där bevisningen väsentligen består av dennes uppgifter, torde prövningen av om tvivlet är av sådant slag att skälen för den ifrågasatta domen förefaller mindre övertygande, mera sällan kunna göras utan att målsäganden hörs på nytt inom ramen för en återupptagen förundersökning (se JO 2007/08 s. 87, s. 115 f.).

Utredningens uppfattning är att om bevisningen i det tidigare brottmålet väsentligen har bestått av målsägandens uppgifter och det framkommer ny omständighet eller nytt bevis som uteslutande

tar sikte på dennes trovärdighet i allmänhet, bör detta normalt inte utgöra tillräckliga skäl för att återuppta förundersökningen. I undantagsfall bör dock förutsättningarna för återupptagande av förundersökningen kunna vara uppfyllda även i ett sådant fall, beroende på om det nya materialet framstår som väl underbyggt och hur övertygande bevisningen till stöd för domen ter sig i belysning av detta.

Ovan har talats om målsägande som återtar sina tidigare uppgifter. Ett annat exempel på en situation med ändrade uppgifter från en förhörsperson är den att en av flera dömda efter lagakraftvunnen dom tar på sig hela ansvaret för gärningen och hävdar att de övriga är oskyldiga. I likhet med vad som anförts ovan beträffande en målsägandes ändrade uppgifter, bör detta inte i sig vara tillräckligt för att förundersökningen ska återupptas. Även i denna situation bör det krävas att det finns en plausibel förklaring till varför berättelsen ändras och något stöd för de nya uppgifterna.

Som utredningen tidigare har anfört, är det utredningens samlade bedömning att kravet för att återuppta en förundersökning i resningssyfte bör sättas lägre jämfört med nuvarande praxis. Enligt utredningens mening bör kravet uttryckas så att det ska vara tillräckligt att det nya materialet *sannolikt* kan utgöra grund för resning för att en förundersökning ska återupptas i resningssyfte. Även om det inte är möjligt att närmare precisera vad som ska fordras i form av nya omständigheter eller nya bevis för att en förundersökning ska återupptas i samband med resning, ska framhållas att avsikten med det sänkta kravet är att utrymmet för att återuppta förundersökningen ska bli större än det är i dag.

Inledningsvis i detta avsnitt har angetts att en förutsättning för återupptagande av en förundersökning i resningssyfte är att det *kommer fram* en ny omständighet eller ett nytt bevis. Denna förutsättning ska här utvecklas närmare.

Det nya materialet kan på flera olika sätt komma till åklagarens kännedom och föranleda att denne får anledning att överväga att återuppta förundersökningen. Dels kan en ny omständighet eller ett nytt bevis åberopas av en enskild i en ansökan om resning som ges in till domstol och därefter kommuniceras med åklagaren, dels kan en enskild i en framställan om utredningsåtgärder riktad direkt till åklagaren göra gällande att det finns nytt material och dels kan åklagaren på något annat sätt få kännedom om förekomsten av nytt material (se avsnitt 4.4.1).

Innebörden av att det ska framkomma en ny omständighet eller ett nytt bevis är inte att det ska vara tillräckligt med ett blankt påstående, t.ex. i en ansökan om resning eller i en framställan om utredningsåtgärder till åklagaren, om att det finns en sådan omständighet eller ett sådant bevis. Det skulle upplevas som stötande om ett blankt påstående om att exempelvis en målsägande ändrat sina uppgifter skulle kunna vara tillräckligt för att ligga till grund för ett beslut om att återuppta förundersökningen i resningssyfte och inom denna hålla nya målsägandeförhör. En begränsning ligger visserligen i att nästa steg av bedömningen av om förundersökningen ska återupptas består i att åklagaren ska göra en prognos av om de ändrade uppgifterna, om de är riktiga, sannolikt kan utgöra grund för resning. Ytterligare en begränsning kan sägas utgöras av att denna bedömning ska, som ovan beskrivits, göras i ljuset av bevisningen i det tidigare brottmålet. Oavsett det nu anförda kan dock inte enbart ett påstående om att målsäganden ändrat sina tidigare uppgifter vara tillräckligt. Om ett blankt påstående beträffande förekomsten av nytt material får läggas till grund för bedömningen av om en förundersökning ska återupptas i resningssyfte, får det nämligen till följd att den som påstår "rätt" sak – dvs. påstår att det finns sådant nytt material som sannolikt kan utgöra grund för resning – kan få till stånd ett återupptagande av förundersökningen även om påståendet helt saknar fog för sig. En sådan ordning innebär att det i praktiken blir möjligt att återuppta en förundersökning i syfte att undersöka om det går att finna material som skulle kunna utgöra grund för resning, dvs. det blir möjligt att använda institutet för att "fiska" efter resningsmaterial. Detta är, som tidigare framhållits, inte förenligt med orubblighetsprincipen (se avsnitt 4.3.3).

Frågan är vad som rimligen kan krävas för att ett påstående om att det finns visst nytt material ska godtas vid bedömningen av om en förundersökning ska återupptas i resningssyfte. Eftersom den enskilde i detta läge inte har tillgång till det allmännas utredningsresurser, kan inte gärna ställas som krav att denne ska ha säkrat bevisning om det nya materialet genom t.ex. bandupptagning av en målsägandes ändrade uppgifter eller en skriftlig attest från ett vittne som hört målsäganden berätta om att han eller hon talat osanning i det tidigare brottmålet. Enligt utredningens mening bör det däremot krävas att påståendet om det nya materialet är så konkretiserat att det förtjänar att tas på allvar. Kan den enskilde t.ex. närmare beskriva i vilket sammanhang målsäganden ändrat

sina uppgifter, hur de ändrade uppgifterna kom till hans eller hennes kännedom, varför målsäganden ändrat sina uppgifter etc. bör det kunna vara tillräckligt för att uppgiften om det nya materialet ska tas på allvar och få ligga till grund för prövningen av om förundersökningen ska återupptas. Ett riktmärke bör vara att de nya uppgifter som åberopas inte får vara så vaga att ett återupptagande av förundersökningen i princip skulle få till syfte att "fiska" efter resningsmaterial.

Framställningen ovan har främst uppehållit sig vid nytt material bestående i ändrade uppgifter från någon förhörsperson, t.ex. en målsägande. Det anförda gör sig dock gällande på samma sätt när det gäller annat nytt material. Antag t.ex. att en enskild person i ansökan om resning gör gällande att en ny teknisk undersökning av visst slag kommer att visa motsatsen till vad en tidigare, under den ordinära processen, genomförd undersökning visat beträffande en viss omständighet. Ett blankt påstående härom bör inte vara tillräckligt för att det ska bli aktuellt att överväga om vad som åberopats sannolikt kan utgöra grund för resning och därmed föranleda att en förundersökning återupptas i resningssyfte. Som ovan anförts bör påståendet konkretiseras så att det förtjänar att tas på allvar. Så kan t.ex. ske genom att den enskilde anger skälen till att han eller hon menar att en ny undersökning kommer att ge ett annat utfall. Kanske kan denne peka på någon felaktighet eller otydlighet i protokollet från den tidigare undersökningen som medför att denna kan ifrågasättas.

Slutligen ska framhållas att om förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte är uppfyllda, dvs. om det framkommer nytt material som sannolikt kan utgöra grund för resning, ska åklagaren inte bara ha rätt att återuppta förundersökningen utan även ha skyldighet att göra detta. Vidare är det naturligtvis bara om det finns behov av att vidta ytterligare utredningsåtgärder som åklagaren ska vara skyldig att återuppta förundersökningen. Att ett resningsärende kan avgöras utan kompletterande utredningsåtgärder är nämligen inte ovanligt.

4.4.3 Förfarandet vid en återupptagen förundersökning

Praxis för förfarandet vid en återupptagen förundersökning

Om en förundersökning återupptas i resningssyfte torde enligt praxis 23 kap. RB tillämpas på förfarandet i den utsträckning det är möjligt. Tidigare har redogjorts för att en förundersökning i det ordinära förfarandet avslutas antingen genom att förundersökningen läggs ner eller genom att, innan beslut fattas i åtalsfrågan, den misstänkte slutdelges samt förundersökningsprotokoll upprättas. Om kompletterande utredningsåtgärder vidtas under en pågående process efter det att åtal väckts, avslutas dessa åtgärder med att den åtalade slutdelges det nya materialet eller att åtalet läggs ner.

En återupptagen förundersökning torde anses avslutad genom att åklagaren fattar någon form av beslut. Det kan vara beslut om att lägga ner förundersökningen, beslut om att ansöka om resning eller beslut om att inte ansöka om resning. Det kan ifrågasättas om det egentligen är någon skillnad mellan ett beslut om att lägga ner en förundersökning och ett beslut om att inte ansöka om resning.

En annan fråga är hur delgivningsfrågan hanteras när en förundersökning som återupptagits i resningssyfte är avslutad. Riksåklagarens praxis i denna fråga synes innebära att i vart fall om det har hållits formella förhör under den återupptagna förundersökningen, ska den tidigare tilltalade få del av det nya utredningsmaterialet. Detta kan ske på olika sätt. Pågår det ett resningsärende i Högsta domstolen kan den tidigare tilltalade få del av materialet antingen innan riksåklagaren ger in skriftlig förklaring till Högsta domstolen eller genom att protokoll från förhören bifogas den skriftliga förklaringen.

I det ordinära förfarandet finns inte någon rätt att få del av det fullständiga utredningsmaterialet vid nedlagda förundersökningar. En dömd som vill bli beviljad resning kan dock ha ett starkt intresse av att få del av allt som framkommit under den återupptagna förundersökningen, även om åklagaren lägger ner den. Såvitt framkommit innebär också riksåklagarens praxis att när en återupptagen förundersökning läggs ner, redovisas normalt vilka åtgärder som vidtagits samt anges varför riksåklagaren inte ansöker om resning. Härigenom ges den enskilde möjlighet att själv ansöka om resning.

Vad bör gälla i fortsättningen för förfarandet vid en återupptagen förundersökning?

Bedömning och förslag: Bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. RB, liksom de särskilda bestämmelser om förundersökning som gäller för unga lagöverträdare, bör i möjligaste mån tillämpas även på förundersökningar som återupptas i resningssyfte.

Utredningen har tidigare framhållit att det förhållandet att utredningsåtgärder vidtas inom ramen för en förundersökning innebär att förfarandet omgärdas av bestämmelser som avser att garantera rättssäkerheten för såväl den enskilde som andra inblandade. Härvid har nämnts bl.a. bestämmelserna om rätt till slutdelgivning för den misstänkte och reglerna om hållande av förhör (se avsnitt 4.2.1).

Av 23 kap. 23 § RB följer att 23 kap. RB gäller i tillämpliga delar när en förundersökning kompletteras efter att åtal har väckts. Bestämmelsen gäller endast under det ordinära förfarandet. Såvitt framkommit innebär dock praxis att förundersökningsbestämmelserna tillämpas på förfarandet vid återupptagna förundersökningar i den utsträckning det är möjligt (se vad som anförts i avsnittet ovan.).

Vad gäller regleringen i 23 kap. RB är det uppenbart att denna inte i sin helhet kan appliceras direkt på en förundersökning som återupptagits i resningssyfte. Som exempel kan nämnas att kopplingen till att någon blivit "skäligen misstänkt" inte alls passar in på ett utredningsförfarande som sker efter lagakraftvunnen dom. Om ett sådant förfarande läggs ner finns det vidare ett uttalat behov av någon form av "slutdelgivning" av den tidigare tilltalade. Någon sådan rätt finns inte för en misstänkt om åklagaren fattar motsvarande beslut beträffande förundersökningen under det ordinära förfarandet.

Enligt utredningens mening bör dock bestämmelserna om förundersökning i 23 kap. RB i möjligaste mån gälla även för en förundersökning som återupptas i resningssyfte. Justitieombudsmannen har uttalat sig i denna riktning. Enligt denne gäller för återupptagna förundersökningar, på samma sätt som i fråga om andra förundersökningar, dels att en förundersökning bör bedrivas på ett sådant sätt att ingen onödigt utsätts för misstanke eller får

vidkännas kostnad eller olägenhet, dels att en förundersökning ska bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger och att den ska läggas ner om det inte längre finns anledning att fullfölja den (se JO 2002/03 s. 116, s. 124 f.). Från Justitieombudsmannens sida har vidare framhållits att beslut om att återuppta en förundersökning, i likhet med beslut om att inleda eller utvidga en förundersökning, ska dokumenteras i akten. Denne har även angett som sin åsikt att åklagaren, sedan de kompletterande utredningsåtgärderna vidtagits, i ett beslut redovisar sin bedömning i frågan om utredningsresultatet föranleder åklagarsidan att verka för resning eller ej (se JO 2000/01 s. 69, s. 74).

För handläggningen under det ordinära förfarandet hos polis, åklagare och domstol av mål och ärenden där den misstänkte inte har fyllt tjuogoett år finns det i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) bestämmelser som kompletterar regleringen i bl.a. 23 kap. RB. Exempelvis föreskrivs i 4 § LUL att en förundersökning mot den som inte har fyllt arton år och som gäller brott på vilket fängelse kan följa, ska bedrivas med särskild skyndsamhet. Av 5 § LUL följer att om någon som inte fyllt arton år skäligen kan misstänkas för brott ska vårdnadshavaren eller annan som har en på visst sätt angiven ställning i förhållande till den unge omedelbart underrättas samt kallas till förhör som hålls med den unge, om detta inte är till men för utredningen eller det annars finns särskilda skäl mot det. I 7 § LUL finns vidare en bestämmelse om att företrädare för socialtjänsten i vissa fall ska närvara vid förhör med en person under arton år. Enligt utredningens mening finns det anledning att även vid genomförandet av en förundersökning som återupptas i samband med resning, särskilt beakta om förundersökningen avser en ung person. De särskilda bestämmelser om förundersökning som gäller för unga lagöverträdare bör därför, i den mån det är möjligt, tillämpas på en förundersökning som återupptas i resningssyfte.

Att närmare reglera förfarandet vid en återupptagen förundersökning i resningssyfte, t.ex. i fråga om möjligheterna att i en sådan utredning använda sig av tvångsmedel, ligger dock utanför utredningens uppdrag. Sammanfattningsvis är det utredningens uppfattning att 23 kap. RB och bestämmelserna om förundersökning i LUL även fortsättningsvis ska gälla i tillämpliga delar vid återupptagande av en förundersökning i resningssyfte.

5 Rättsligt biträde i samband med resningsförfarandet

5.1 Offentlig försvarare

Den som misstänks för brott har en ovillkorlig rätt att anlita en försvarare. I första hand ankommer det på den misstänkte att själv sörja för sitt försvar och utse försvarare. I vissa fall har en misstänkt också rätt till offentlig försvarare. Syftet med offentliga försvarare är att skapa garantier för rättsligt bistånd även för de misstänkta som inte själva anlitat försvarare. Avgörande för om offentlig försvarare ska förordnas är om det behövs med hänsyn till målets beskaffenhet (se prop. 1983/84:23 s. 16). Den misstänktes ekonomiska förhållanden är ovidkommande.

Enligt 21 kap 3 a § första stycket rättegångsbalken (RB) ska offentlig försvarare förordnas om den misstänkte begär det och är anhållen eller häktad eller om det för brottet i fråga inte är stadgat lindrigare straff än fängelse sex månader. Därutöver ska, vilket framgår av andra stycket, offentlig försvarare förordnas om det finns ett behov av det med hänsyn till utredningen om brottet, om det behövs med hänsyn till påföljdsvalet eller om det föreligger särskilda skäl kopplade antingen till den misstänktes personliga förhållanden eller till vad målet rör. Av tredje stycket följer att om den misstänkte redan biträds av en försvarare som han själv utsett, ska offentlig försvarare inte förordnas.

Av 21 kap. 4 § RB framgår att det alltid är rätten som prövar frågan om offentlig försvarare. Om försvararfrågan aktualiseras innan åtal är väckt, ska enligt 19 kap. 12 § RB frågan om vilken domstol som är behörig att fatta beslutet bedömas enligt reglerna i det kapitlet. I annat fall ska den domstol där målet handläggs förordna försvarare.

Om det uppkommer ett behov av offentlig försvarare först efter det att den lägre rätten har avgjort målet, får den lägre rätten fram

till dess att den tilltalade överklagat eller klagotiden gått ut förordna offentlig försvarare att biträda honom eller henne i den högre rätten.

Enligt andra stycket samma bestämmelse ska fråga om förordnande av offentlig försvarare prövas när någon gör en framställning om detta eller rätten annars finner anledning till det.

I 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare finns särskilt reglerat att det för en misstänkt person som inte fyllt arton år ska förordnas offentlig försvarare om det inte är uppenbart att han saknar behov av det. Vidare stadgas att det ankommer på undersökningsledaren att göra en anmälan hos rätten när offentlig försvarare ska förordnas. En motsvarande skyldighet finns vad gäller misstänkta över 18 år i 23 kap. 5 § RB. I bestämmelsen anges att om det enligt 21 kap. 3 a § ska utses offentlig försvarare för den misstänkte, åligger det undersökningsledaren att göra anmälan om det hos rätten. Den misstänkte kan också själv begära hos rätten att offentlig försvarare ska utses för honom eller henne. I det fall en sådan begäran framställs till polis eller åklagare ska begäran omedelbart vidarebefordras till domstolen (se Fitger, Rättegångsbalken, Del 2, s. 23:34). Anmälningsskyldigheten i en situation där rätt till offentlig försvarare föreligger är undantagslös och det saknas utrymme för undersökningsledaren att pröva om den misstänkte har behov av försvarare eller inte (se JO 2002/03 s. 67 och JO 2008-10-16 dnr. 3054-2008).

Reglerna om offentlig försvarare avser förundersökning och den ordinarie brottmålsprocessen. Ett försvararförordnande gäller inte i ett senare förfarande avseende t.ex. resning. Högsta domstolen har också uttalat att offentlig försvarare inte lagligen kan förordnas i ärende om resning eller klagan över domvilla (NJA 1980 s. 416). Om däremot ett mål tas upp på nytt, t.ex. genom att resning beviljas, synes ett tidigare förordnande av en offentlig försvarare komma att återupplivas, dvs. utan något nytt förordnande. Särskilt i det fallet att den tilltalade haft rättshjälp inom ramen för det extraordinära ärendet med biträde av annan än den som tidigare varit offentlig försvarare, torde det finnas skäl att tillåta ett byte av försvarare (se Fitger, Rättegångsbalken, Del 4, 7:e avd:6).

5.2 Målsägandebitråde

Bestämmelser om målsägandebitråde finns i lagen (1988:609) om målsägandebitråde. I 1 § anges förutsättningarna för att målsägandebitråde ska förordnas. Den starkaste rätten till biträde gäller i mål om sexualbrott där det krävs att det är uppenbart att målsäganden saknar behov av biträde för att förordnande inte ska ske (1 p). Rätten till biträde enligt andra punkten är begränsad till mål om brott enligt 3 och 4 kap. brottsbalken på vilka fängelse kan följa och till rån, grovt rån och försök, förberedelse och stämpling därtill. I sådana fall kan målsägandebitråde förordnas om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av biträde. Slutligen kan enligt tredje punkten målsägandebitråde förordnas även vid andra brott, på vilka fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas finnas ett särskilt starkt behov av biträde hos målsäganden. Exempel på brott enligt denna punkt är utpressning, stöld och övergrepp i rättssak (se prop. 1993/94 s. 51).

En fråga om förordnande av målsägandebitråde tas upp på begäran av målsäganden eller när det annars finns anledning till det (4 §). Enligt 7 § är det rätten som beslutar i frågor rörande förordnande av målsägandebitråde. Om målsäganden vänder sig till polis eller åklagare och önskar ett målsägandebitråde eller om det annars finns anledning till det, ska undersökningsledaren enligt 23 kap. 5 § RB anmäla saken hos rätten. En begäran om målsägandebitråde som ställs till undersökningsledaren ska omedelbart vidarebefordras till domstolen (se t.ex. JO:s beslut 2003-10-05, dnr 4547-2002). Det kan i sammanhanget tilläggas att Utredningen om målsägandebitråde i betänkandet Målsägandebiträdet – Ett aktivt stöd i rättsprocessen (SOU 2007:6) föreslagit att åklagare ska ges behörighet att fatta beslut om förordnande av målsägandebitråde under förundersökningen. Förslaget bereds för närvarande inom Justitiedepartementet.

Förutom möjligheten för en målsägande att få sina intressen tillvaratagna genom ett målsägandebitråde kan nämnas att åklagaren har en relativt långtgående skyldighet att föra målsägandens talan. Enligt 22 kap. 2 § RB är åklagaren på målsägandens begäran skyldig att i samband med åtalet förbereda och föra målsägandens talan, om det kan ske utan väsentlig olägenhet och anspråket inte är uppenbart obefogat. Om förutsättningarna att

förordna målsägandebiträde inte är uppfyllda och inte heller åklagaren kan bistå målsäganden, finns möjlighet till rättshjälp enligt 7 § rättshjälplagen (1996:1619).

Liksom vad gäller reglerna om offentlig försvarare tar bestämmelserna om målsägandebiträde sikte på den ordinarie förundersöknings- och brottmålsprocessen. I NJA 2002 s. 439 hade riksåklagaren återupptagit en förundersökning för ett senare ställningstagande till om det fanns skäl att begära resning till förmån för en dömd person. Målsäganden i ärendet skulle på nytt höras av polis och begärde i samband med detta att få ett målsägandebiträde förordnat för sig. Riksåklagaren anmälde framställan till Högsta domstolen som konstaterade att något mål eller ärende angående ansvar för brotten inte var anhängigt i vare sig tingsrätten, hovrätten eller Högsta domstolen. Vidare konstaterades att förundersökningen återupptagits för att ge underlag för ett ställningstagande om resning skulle sökas. Av det skälet ansåg sig Högsta domstolen vara behörig att besluta i ärendet. I själva sakfrågan anförde majoriteten att grunderna för lagen starkt talade för att målsägandebiträde borde kunna förordnas även i samband med en förundersökning som eventuellt kan resultera i en ansökan om resning. Med hänsyn till detta, och då det inte ansågs vara uppenbart att målsäganden saknade behov av målsägandebiträde (saken avsåg bl.a. sexualbrott), bifölls framställan. Två justitieråd var skiljaktiga angående behörigheten att pröva framställan. De anförde att i och med att något mål eller ärende angående ansvarsfrågan inte var anhängiggjort hos Högsta domstolen kunde inte heller förordnandefrågan prövas där. Bedömningen ansågs inte påverkas av att den återupptagna förundersökningen eventuellt skulle kunna resultera i en ansökan om resning hos Högsta domstolen. Ärendet om förordnande av målsägandebiträde borde därför enligt de skiljaktiga överlämnas för avgörande till Stockholms tingsrätt. Referenten, med vilken ytterligare ett justitieråd förenade sig, var skiljaktig beträffande själva saken och ansåg att målsägandebiträde inte lagligen kunde förordnas i en situation som den aktuella. En hänvisning gjordes därvid till det tidigare nämnda rättsfallet NJA 1980 s. 416.

5.3 Särskild företrädare för barn

Lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn infördes 2000. Syftet med lagen är att stärka möjligheterna att ta tillvara barnets rätt när en vårdnadshavare eller någon som vårdnadshavaren står i ett nära förhållande till misstänks för brott mot barnet. Avsikten är att förutsättningarna för att utreda sådana brottsmisstankar ska förbättras genom att en särskild företrädare förordnas (se Renfors/Sverne Arvill, Rättshjälpslagen och annan lagstiftning om rättsligt bistånd – en kommentar, 2006, s. 258).

Av 1 § i den angivna lagen framgår förutsättningarna för förordnande av särskild företrädare för barn. När det finns anledning att anta att ett brott som kan föranleda fängelse har begåtts mot någon som är under 18 år, ska en särskild företrädare förordnas för barnet om en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet eller det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta tillvara barnets rätt. Enligt andra stycket ska förordnande inte ske om det med hänsyn till barnet är obehövt eller annars särskilda skäl talar emot det. I fall där barnet har två vårdnadshavare och endast en av dem är brottsmisstänkt, kan den andra vårdnadshavaren under vissa förutsättningar förordnas att ensam ta tillvara barnets rätt under förundersökning och rättegång (2 §).

Enligt 4 § är det åklagaren som hos tingsrätten ansöker om förordnande av särskild företrädare för barn. Det förtjänar att påpekas att Ärendetredningen i betänkandet Domstolarnas handläggning av ärenden (SOU 2007:65) föreslagit att åklagaren bör ges ensam behörighet att förordna särskild företrädare för barn och att ett sådant beslut ska kunna överklagas till tingsrätten. Ärendetredningens förslag bereds för närvarande inom Justitiedepartementet.

Domstolen kan med stöd av 6 § interimistiskt förordna en särskild företrädare utan vårdnadshavarens vetskap, om det kan antas vara nödvändigt för att barnets rätt ska kunna tillvaratas. Av 13 § följer att ärenden om särskild företrädare för barn handläggs enligt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

I praktiken utför en särskild företrädare delvis samma uppgifter som ett målsägandebitråde. En viktig skillnad är dock att ett målsägandebitråde enligt rättegångsbalken enbart är rättegångsbitråde och därmed saknar möjlighet att agera utan fullmakt från huvudmannen (vårdnadshavarna). En särskild företrädare övertar

däremot enligt 3 § vårdnadshavarens befogenheter att ta till vara barnets rätt under förundersökningen och i den efterföljande rättegången (a.a. s. 259).

Ett förordnande av särskild företrädare gäller i samtliga instanser.

Huruvida ett förordnande kan ske i samband med ett resningsförfarande får anses oklart, eftersom det saknas bestämmelser, förarbetsuttalanden och praxis på området.

5.4 Rättshjälpsbiträde

I 2 § första stycket rättshjälpslagen (1996:1619) anges att rättshjälp får beviljas i rättslig angelägenhet om förutsättningarna i 6–8 §§ är uppfyllda. Enligt praxis (se NJA 1976 s. 538 och 1979 s. 99) omfattar beviljad rättshjälp i en rättslig angelägenhet inte en efterföljande ansökan om resning eller klagan över domvilla.

Av 7 § nämnda lag framgår att den som söker rättshjälp måste ha behov av juridiskt biträde för att rättshjälp ska kunna beviljas. Behovsprövningen ska göras utifrån sökandens möjligheter att utan bistånd ta tillvara sina intressen i den rättsliga angelägenheten. Vid bedömningen ska ärendets svårighetsgrad vägas mot den rättsökandes personliga kvalifikationer, bl.a. det psykiska och fysiska tillståndet liksom ålder och familjesituation (se Renfors/Sverne Arvill, Rättshjälpslagen och annan lagstiftning om rättsligt bistånd – en kommentar, 2006 s. 49 f.)

Enligt andra stycket samma paragraf får rättshjälp inte beviljas i sådana angelägenheter där hjälp genom offentlig försvarare eller offentligt biträde kan komma i fråga.

Av bestämmelsen i 8 § framgår att rättshjälp endast ska ges i sådana situationer där det är rimligt att staten bidrar till kostnaderna.

Rättshjälpsfrågor prövas av domstol i den mån det vid domstolen finns ett anhängiggjort ärende eller mål. I annat fall beslutar Rättshjälpsmyndigheten. Överklagande av domstols beslut sker, utom i vissa särskilt angivna fall, enligt vad som i allmänhet gäller för överklagande av beslut av domstolen. Rättshjälpsmyndighetens beslut kan, också det med vissa undantag, överklagas till Rättshjälpsnämnden, se vidare 43 och 44 §§.

Rättshjälp kan beviljas i ärenden som har samband med resning om de allmänna förutsättningarna är uppfyllda. Praxis på området

är dock restriktiv och det krävs särskilda skäl för att rättshjälp ska beviljas när den rättsliga angelägenheten avser resning (se t.ex. Rättshjälpnämndens beslut den 30 mars 2009, dnr. Ö 016-2009). Justitiekanslern, som har klagorätt i rättshjälpsärenden, har också intagit en restriktiv hållning i frågan. Justitiekanslerns uppfattning synes vara att det i fall då Högsta domstolen beslutar att inhämta yttrande från riksåklagaren i anledning av en ansökan om resning finns ett större utrymme att bevilja rättshjälp än annars (se t.ex. yttrande till Högsta domstolen den 18 maj 2009, dnr 3204-09-101 [domstolens mål nr Ö 2125-09, beslut den 4 juni 2009]). Högsta domstolen har vid några tillfällen, bl.a. i det nyss nämnda ärendet, beslutat att bevilja rättshjälp när angelägenheten avsett resning.

6 Överväganden och förslag i biträdesfrågan

6.1 Utredningens uppdrag

Utredningens uppdrag i denna del är enligt direktiven att överväga om och i så fall under vilka närmare förutsättningar den tilltalade eller andra personer som varit parter i ett tidigare brottmål bör ha rätt till rättsligt biträde i samband med ett resningsärende. Förslag ska också lämnas på bl.a. i vilket skede av ett ärende som rätten till biträde bör inträda.

I de följande avsnitten redovisas vilka överväganden som gjorts i anledning av uppdraget samt de förslag som detta mynnat ut i.

6.2 Bör det finnas en författningsreglerad rätt till rättsligt biträde i ärenden om resning?

Förslag: Det ska finnas en författningsreglerad rätt för såväl målsäganden som den tilltalade att under vissa förutsättningar få rättsligt biträde i samband med ett ärende om resning.

Mot bakgrund av vad som redovisats i föregående kapitel kan konstateras att det inte finns någon författningsreglerad rätt till rättsligt bistånd i samband med resningsförfarandet i brottmål. Detta gäller såväl för den tilltalade som för målsäganden. Vidare skiljer sig praxis åt mellan de olika formerna av rättsligt biträde när det gäller möjligheterna att få bistånd beviljat. I rättsfallet NJA 1980 s. 416 har Högsta domstolen slagit fast att en dömd person som ansökt om resning inte har rätt till offentlig försvarare. Däremot har en målsägande, i ett fall då riksåklagaren beslutat att återuppta en förundersökning för att senare kunna bedöma om det

fanns skäl att begära resning, fått ett målsägandebitråde förordnat för sig av Högsta domstolen (NJA 2002 s. 439). Det fanns dock i Högsta domstolen skiljaktiga meningar i såväl behörighets- som sakfrågan och prejudikatvärdet av avgörandet kan därför anses i viss mån begränsat.

När det gäller särskild företrädare för barn saknas praxis eller andra klargöranden avseende frågan om förordnande i samband med ett resningsförfarande. Rättsläget får därmed anses oklart. Såvitt utredningen kan konstatera torde det dock inte finnas några formella hinder mot att en sådan företrädare förordnas under resningsprocessen. Ändamålen med lagstiftningen talar för att en rätt till särskild företrädare bör finnas i en situation där förutsättningarna i och för sig är uppfyllda, även om behovet uppkommer under handläggningen av ett ärende om resning. Vad Högsta domstolen i det nyss nämnda rättsfallet kommit fram till beträffande målsägandebitråde talar också för att en sådan slutsats kan dras. En ansökan om särskild företrädare för barn bör i sådant fall rimligen göras av den åklagare som tagit ställning till eller är behörig att ta ställning till frågan om ett återupptagande av förundersökningen.

Rättshjälp enligt rättshjälplagen (1996:1619) kan komma i fråga för den som ansökt eller avser att ansöka om resning. Som nämnts tidigare är praxis förhållandevis restriktiv och det torde krävas särskilda skäl för att en begäran ska beviljas. Rättshjälp kan för övrigt också beviljas för en målsägande som inte fått biträde på annat sätt.

Det som ovan konstaterats är utgångspunkten för frågan om det i lag bör föreskrivas en rätt till biträde för den tilltalade eller andra parter i resningsprocessen.

Det bör i sammanhanget återknytas till några av de resonemang som förts i avsnitt 4.3.3 gällande förutsättningarna för att återuppta en förundersökning. Vissa av slutsatserna har nämligen betydelse även för frågan om rätten till biträde.

Utredningen har tidigare konstaterat att det för närvarande finns en obalans mellan å ena sidan den dömde som ansöker om resning och som har bevisbördan för att resningsförutsättningarna är uppfyllda, och å andra sidan staten genom åklagaren som förfogar över utredningsresurserna. Som ett exempel har beskrivits situationen att den dömde och dennes ombud i vissa fall själva kan tvingas till bevisupptagning med t.ex. vittnen och den problematik som en sådan ordning kan medföra. Ett sätt att justera obalansen är

att, såsom utredningen föreslagit, sänka kravet för att återuppta en förundersökning i resningssyfte.

Ett annat sätt att minska denna obalans kan vara att ge en rätt till försvarare på statens bekostnad. Många personer som dömts för brott avtjänar fängelsestraff i samband med att ett resningsförfarande i brottmål aktualiseras. Detta, men även andra omständigheter, innebär ofta att personerna i fråga har ett begränsat ekonomiskt utrymme att själva anlita ombud. Mot denna bakgrund framstår det som gynnsamt för balansen mellan den enskilde och staten om det finns en lagreglerad rätt till rättsligt biträde. Det gäller alldeles oavsett under vilka förutsättningar en sådan rätt skulle inträda (frågan behandlas nedan i avsnitt 6.4.2). Liksom i andra liknande sammanhang skulle förutsebarheten öka betydligt om dessa förutsättningar också fanns angivna i lag. Förutsebarheten skulle i sin tur innebära en förstärkning av rättssäkerheten för den enskilde, oberoende av om det är fråga om en tidigare tilltalad person eller en målsägande. Som framgått ovan varierar också praxis i förordnandefrågan mellan de olika biträdesformerna, vilket inte heller är tillfredsställande.

Samtidigt som den enskildes rättssäkerhet ska beaktas, måste också samhällets resurser vägas in i bedömningen. Är det rimligt att staten bekostar rättsligt biträde för t.ex. en person som redan fått sin sak prövad i tre instanser med en lagakraftvunnen dom som följd? Frågeställningen berör den tidigare nämnda orubblighetsprincipen och intresset av att undvika att resningsprocessen blir en s.k. fjärde instans. En parallell kan också göras till den avvägning som enligt 8 § rättshjälpslagen i rättshjälpsärenden ska göras mellan å ena sidan den rättsliga angelägenhetens art och betydelse, tvisteföremålets värde och omständigheterna i övrigt och å andra sidan rimligheten i att staten bidrar till kostnaderna.

En alltför långtgående rätt att kunna få en försvarare bekostad av staten i ett extraordinärt ärende skulle kunna ses som ett ifrågasättande av orubblighetsprincipens ställning och räckvidd.

Utredningens uppfattning är att de samhällsekonomiska och principiella övervägandena inte hindrar att det införs bestämmelser som ger en uttrycklig rätt till rättsligt biträde i resningsförfarandet. En annan fråga är när en sådan rätt kan tänkas inträda, vilket behandlas nedan.

I det ovan anförda har utgångspunkten främst varit den tilltalades rätt till rättsligt biträde. När det gäller målsäganden är avvägningsfrågorna mindre komplicerade och det framstår som

ganska naturligt att målsäganden ska ha en lagfäst rätt till biträde i den mån ett sådant behov uppstår under resningsprocessen. En sådan författningsreglering innebär dessutom bara en kodifiering av det som Högsta domstolen kommit fram till i rättsfallet NJA 2002 s. 439.

Sammanfattningsvis talar övervägande skäl för att det av författning uttryckligen ska framgå att det, under vissa närmare angivna förutsättningar, finns en rätt för såväl den tilltalade som målsäganden att få rättsligt biträde i samband med ett ärende om resning.

6.3 Närmare om formerna för rättsligt biträde

6.3.1 Målsäganden

<p>Bedömning: Målsägandebiträde bör även fortsättningsvis vara den biträdesform som i första hand kommer i fråga för brottsoffer i samband med ett ärende om resning.</p>
--

I det fall en förundersökning återupptas i samband med ett resningsärende torde det i första hand, om brottsoffret har ett behov av biträde, bli aktuellt att förordna ett målsägandebiträde. Det finns också möjlighet till rättshjälp enligt rättshjälpslagen i den mån rättsligt bistånd inte kan nås på annat sätt. Rättshjälpsbiträde för en målsägande framstår dock, mot bakgrund av möjligheten till målsägandebiträde samt åklagarens biträdesskyldighet, inte som den lämpligaste biträdesformen. Enligt utredningens uppfattning finns inga skäl att ändra den ordning som gäller i dag. Behovet av biträde för en målsägande bör alltså även fortsättningsvis i första hand tillgodoses genom att ett målsägandebiträde utses. Det finns dock inte anledning att begränsa den nuvarande möjligheten till rättshjälpsbiträde.

6.3.2 Den tilltalade

Förslag: Om en tidigare tilltalad i ett ärende om resning bedöms ha rätt till rättsligt biträde ska en offentlig försvarare utses. Det ska inte därutöver finnas möjlighet till rättshjälp enligt rättshjälpslagen.

Den som ansöker om resning, eller har för avsikt att göra det, är i dag hänvisad till att ansöka om rättshjälp för att få ett biträde på statens bekostnad, eftersom praxis inte medger att offentlig försvarare förordnas. Ett alternativ är därför att i rättshjälpslagen särskilt reglera under vilka förutsättningar rättshjälp kan beviljas i samband med ett resningsförfarande. Ett annat alternativ är att utvidga tillämpningsområdet för offentlig försvarare till att omfatta även resningsprocessen. Utredningens utgångspunkt är att något av dessa alternativ bör väljas.

En fördel med att välja rättshjälpsinstitutet kan vara att ordningen är relativt inarbetad och inte kräver några större lagstiftningsmässiga omarbetningar. Det finns också viss praxis på området. Konsekvenserna av att ändra en rådande ordning kan också, generellt sett, vara svåra att fullt ut överblicka. Ett införande av offentlig försvarare i resningsförfarandet skulle ju t.ex. innebära ett avsteg från institutets exklusiva tillämpningsområde, dvs. det ordinarie förundersöknings- och brottmålsförfarandet. Det kan också anföras att en rätt till offentlig försvarare i resningsärenden bör föranleda samma rätt i andra extraordinära ärenden, t.ex. klagan över domvilla (jfr NJA 1980 s. 416).

Det finns dock flera skäl som å andra sidan talar för att systemet med offentlig försvarare bör väljas som biträdesform i resningsprocessen. Redan i dag utgör som nämnts målsägandebiträdet den huvudsakliga formen för att tillvarata målsägandens intressen i resningssammanhang. Denna ordning slås också fast genom utredningens förslag ovan. Genom att möjliggöra förordnande av offentlig försvarare skulle biträdesformerna i viss mån bli mer överensstämmande jämfört med om den dömde, som nu är fallet, endast är hänvisad till rättshjälp. Situationen skulle bli likvärdig med vad som gäller i den ordinarie brottmålsprocessen. Vidare skulle biträdessystemet för den dömde bli mer enhetligt i så måtto att ett och samma institut blir tillämpligt genom hela processen i en tänkt situation där en ansökan om resning leder till bifall. Såsom

nämnts tidigare torde ju det gamla försvararförordnandet återupplivas när resning har beviljats och brottmålet tas upp till ny prövning. Tydligheten och överblickbarheten för den dömde bör gynnas av en övergång från att använda rättshjälpsinstitutet till att förordna offentlig försvarare. Det bör enligt utredningens uppfattning för tydlighetens och enkelhetens skull inte finnas mer än en möjlig biträdesform för den tilltalade inom ramen för resningsförfarandet. Det bör framhållas att avsikten inte är att den faktiska möjligheten att få ett biträde beviljat ska påverkas av att den ena eller andra formen väljs. Förutsättningarna för att få ett rättsligt biträde behandlas i nästa avsnitt.

Om den nuvarande möjligheten till rättshjälpsbiträde ersätts av en rätt till offentlig försvarare, skulle domstolen som ska pröva en ansökan om resning också bli behörig att besluta i förordnande-frågan. Frågan om biträde i samband med ett resningsförfarande skulle alltså helt och hållet föras över på domstol till skillnad från i dag då rättshjälpsfrågor i den aktuella ärendetypen prövas antingen av Rättshjälpsmyndigheten (i fall av överklagande även Rättshjälpsnämnden) eller av domstol. Härtill kommer att förordnande-frågan kommer att innebära en bedömning även av själva sakfrågan, t.ex. förutsättningarna för att en förundersökning ska återupptas. Överväganden av sådant slag bör naturligen göras av den instans som så småningom ska avgöra resningsfrågan. Ett annat skäl är att tydligheten främjas av ett system där endast domstol har att pröva biträdesfrågan i resningsärenden.

Mot bakgrund av det anförda bedömer utredningen att i den mån en tidigare tilltalad anses vara berättigad till rättsligt biträde i samband med ett resningsärende bör en offentlig försvarare utses.

6.4 Förutsättningarna för rätt till biträde

6.4.1 Målsägandebiträde och särskild företrädare för barn

Bedömning: Bedömningen av om det finns förutsättningar att förordna målsägandebiträde eller särskild företrädare för barn i ett ärende om resning bör ske utifrån gällande lagstiftning.

När domstolen ska ta ställning till frågan om förordnande av målsägandebiträde ska enligt 1 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde göras en behovsprövning som i huvudsak är kopplad till

brottets karaktär och målsägandens personliga omständigheter. Någon ändring av dessa förutsättningar är inte nödvändig för genomförandet av utredningens förslag att rätten till målsägandebitråde i resningsprocessen ska lagregleras.

Domstolens prövning av en framställan om målsägandebitråde i ett resningsärende bör alltså, enligt utredningens mening, även fortsättningsvis ske i enlighet med de förutsättningar som anges i nämnda lag.

Vad gäller särskild företrädare för barn finns inte heller något behov av att göra några ändringar i förutsättningarna för förordnande. Liksom i fallet med målsägandebitråde föreslår utredningen endast att det av lagen ska framgå att särskild företrädare för barn kan förordnas inte bara under förundersökningen och den efterföljande ordinarie brottmålsprocessen utan även i samband med resningsförfarandet.

6.4.2 Offentlig försvarare

Förslag: Offentlig försvarare ska, om det finns behov av det, utses i ett ärende om resning om förundersökningen återupptagits, det bedöms finnas skäl för att återuppta förundersökningen eller om det med hänsyn till omständigheterna i övrigt finns synnerliga skäl. Vid bedömningen av behovet ska beaktas brottets svårhet och den tilltalades personliga förhållanden samt vilken typ av utredningsåtgärd som kan vara aktuell.

Förutsättningarna för att förordna offentlig försvarare framgår av 21 kap. 3 a § rättegångsbalken (RB). Reglerna är särskilt anpassade för ordinarie förundersöknings- och brottmålsförfarande. Av första stycket följer att man har en absolut rätt till offentlig försvarare dels vid frihetsberövande genom anhållande eller häktning, dels om misstanken avser ett brott för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i sex månader. Därutöver ska enligt andra stycket försvarare förordnas om det finns ett behov med hänsyn till utredningen om brottet eller påföljdsvalet samt i fall då det finns särskilda skäl kopplade till antingen den misstänktes personliga förhållanden eller till vad målet rör.

Med hänsyn till utformningen av och ändamålet med bestämmelsen kan den inte bli direkt tillämplig vid bedömningen av frågan om förordnande av offentlig försvarare i samband med ett resningsförfarande. Den kan möjligen tjäna som vägledning. Utgångspunkten är därför att det bör införas en ny regel som uteslutande tar sikte på resningsärenden. De särskilda förhållanden som råder i sådana ärenden måste då beaktas.

En central fråga, som också framhålls i utredningens direktiv, är när rätten till offentlig försvarare ska inträda. För att beviljas rättshjälpsbiträde enligt rättshjälpslagen i ett resningsärende finns i dag inte något uttryckligt krav på att processen ska ha nått en viss fas eller att något särskilt beslut ska ha fattats. Justitiekanslern synes närmast vara av uppfattningen att det i de fall då Högsta domstolen har begärt skriftlig förklaring av riksåklagaren eller förundersökningen har återupptagits finns ett större utrymme än annars att bevilja en ansökan om rättshjälp. Om någon av eller båda de nämnda åtgärderna vidtagits, torde de särskilda skäl som enligt praxis krävs för att få rättshjälpsbiträde vara uppfyllda. Samtidigt är det svårt att utpeka någon specifik omständighet som avgörande för om det framstår som rimligt att staten bidrar till kostnaderna för rättsligt biträde, vilket är den bedömning som slutligt alltid ska göras i ett rättshjälpsärende (jfr 8 § rättshjälpslagen).

Enligt utredningens mening skulle det kunna innebära att möjligheterna till rättsligt bistånd i ett resningsärende begränsas för mycket om det uppställs ett absolut krav på att t.ex. förundersökningen har återupptagits eller att förutsättningar för ett återupptagande i och för sig föreligger för att en offentlig försvarare ska kunna utses. I dagsläget rör det sig om ett ytterst begränsat antal förundersökningar som återupptas i anledning av ett resningsförfarande. I något fler fall, ett femtontal per år, begär Högsta domstolen skriftlig förklaring av riksåklagaren. Genom de ändringar som utredningen föreslår angående ett sänkt krav för återupptagande av en förundersökning beräknas antalet utredningar som tas upp på nytt öka något. Den förväntade ökningen är dock inte av den omfattningen och så ekonomiskt betungande för staten, att det redan på grund av detta är nödvändigt att uppställa något absolut krav på att förundersökningen ska ha återupptagits för att offentlig försvarare ska kunna komma i fråga.

Detta innebär inte att ett beslut att återuppta förundersökningen, eller att det bedöms finnas skäl för ett sådant beslut, saknar betydelse för domstolens bedömning av frågan om det finns skäl

att förordna offentlig försvarare. Tvärtom kan det enligt utredningens uppfattning utgöra ett starkt skäl för att bevilja försvarare om processen nått en sådan nivå. Vad som framkommit i ärendet kan då ha en sådan substans att det nya materialet sannolikt kan utgöra grund för resning. En offentlig försvarare kan därför vara behövlig oavsett om syftet med utredningen är en ansökan om resning till fördel eller till men för den tilltalade.

Nästa fråga är om det ska krävas att en ansökan om resning har lämnats in, att riksåklagaren har fått en begäran om att förundersökningen ska återupptas eller att resningsfrågan på något annat sätt har anhängiggjorts för att en offentlig försvarare ska kunna utses. Vad gäller förutsättningarna för beviljande av rättshjälpsbiträde finns inga sådana begränsningar, även om praxis i allmänhet är restriktiv. Vidare torde det, som tidigare berörts, inte vara ovanligt att en person som har för avsikt att t.ex. ansöka om resning lever under knapphändiga ekonomiska förhållanden och därför inte har möjlighet att själv bekosta ett rättsligt biträde, ens för att upprätta en ansökan om resning. Mot den enskildes rättssäkerhetsintresse står dock samhällets intresse av att lagakraftvunna domar i princip är orubbliga och att statens resurser används för rimliga ändamål. Utredningens uppfattning är att frånvaron av ett minimikrav av aktuellt slag inte nödvändigtvis påverkar de nämnda samhällsintressena. Bedömningen är naturligtvis beroende av hur en bestämmelse om rätt till offentlig försvarare i övrigt är utformad. Det är nämligen varken önskvärt eller realistiskt att det i ett resningsärende mer eller mindre per automatik ska utses en offentlig försvarare endast av det skälet att någon begär det eller förutskickar att det finns en avsikt att ansöka om resning.

Frågan är då vad som mer konkret ska krävas för att få rätt till en offentlig försvarare i ett resningsärende. I enlighet med det ovan förda resonemanget bör inte uppställas något absolut krav på att processen ska ha nått ett specifikt skede eller att åklagare eller domstol ska ha vidtagit någon åtgärd. Enligt utredningens mening bör domstolen i stället göra en samlad bedömning av de omständigheter som föreligger i det enskilda fallet, dock med en tydlig tyngdpunkt på om förundersökningen återupptagits eller om det finns förutsättningar för ett återupptagande. Därmed blir vad som anförs angående resningsskälens betydelsefullt även i försvararfrågan.

Om en förundersökning återupptagits kan detta alltså utgöra ett starkt skäl för att en offentlig försvarare ska utses. Exempelvis kan

det finnas ett särskilt behov av rättsligt biträde om den tilltalade ska höras på nytt. Likaså kan det finnas skäl för en försvarare att bevaka sin huvudmans intressen genom att närvara och ställa frågor i samband med ett förnyat målsägande- eller vittnesförhör. Generellt sett bör det vidare föreligga särskilt starka skäl att förordna offentlig försvarare om syftet med att återuppta en förundersökning är att utreda om det finns tillräckliga skäl att ansöka om resning till men för den tilltalade.

Det är dock inte så att det regelmässigt ska förordnas offentlig försvarare när en förundersökning återupptagits. Genomförandet av förundersökningen, som ofta torde inskränka sig till enstaka åtgärder, behöver nämligen inte i sig innebära att det finns ett behov av offentlig försvarare. Åtgärden som ska vidtas kan t.ex. bestå i en kompletterande teknisk undersökning, vilket uppenbarligen inte i alla situationer fordrar rättsligt bistånd för den enskilde.

Även i det fall domstolen bedömer att det som framkommit har sådan tyngd att det finns förutsättningar att återuppta en förundersökning, trots att något beslut om det ännu inte fattats av åklagare, kan det finnas skäl att utse offentlig försvarare. Prognosen blir i allt väsentligt beroende av omständigheter och material som den tilltalade lyft fram. Underlaget bör också, om behov finns, kunna kompletteras av synpunkter från åklagaren.

Ett föreläggande från domstolen till åklagaren om skriftlig förklaring i ett resningsärende är en åtgärd som kan anföras vara av betydelse för försvararfrågan, eftersom resningsansökan då i vart fall inte avisats eller omedelbart avslagits (jfr 58 kap. 6 § RB). Utredningen bedömer dock att en sådan åtgärd inte ensamt bör vara avgörande för försvararfrågan, särskilt inte vid handläggning i hovrätt.

Utredningen anser således att det vid bedömningen av försvararfrågan i ett resningsärende som huvudregel bör gälla att förundersökningen återupptagits, eller att det bedöms föreligga skäl för ett återupptagande för att offentlig försvarare ska komma i fråga. Skälet för att dessa omständigheter bör beaktas särskilt är att ärendet när det nått en sådan fas har bedömts innehålla sådan substans att de nya bevisen eller omständigheterna – om de bekräftas av den fortsatta utredningen – förväntas kunna sprida nytt ljus över den lagkraftvunna domen. Det framstår nämligen då som mer rimligt än annars att staten bidrar till kostnaderna för rättsligt biträde.

Även om huvudregeln bör vara den nyss nämnda bör det finnas utrymme för förordnande av offentlig försvarare även i andra fall. Som exempel kan nämnas ärenden som kräver särskilda förberedelser inför en ansökan om resning eller en begäran om att förundersökningen ska återupptas. Det arbete som behöver läggas ned kan innehålla sådana komplicerade juridiska eller andra frågor att det framstår som rimligt att staten bekostar rättsligt bistånd för den enskilde. Naturligtvis måste närmare anges i framställningen vad det är för åtgärder som ska vidtas eller vari den särskilda problematiken består. Denna ventil bör utnyttjas restriktivt och endast då det finns synnerliga skäl, men möjligheten bör enligt utredningens mening i vart fall inte vara utesluten.

När domstolen ska ta ställning till frågan om offentlig försvarare kan inte endast beaktas i vilket skede handläggningen befinner sig. Såsom nämnts i det föregående bör prövningen också innefatta en bedömning av om det finns ett behov av rättslig assistans för den enskilde.

Brottets svårhetsgrad bör enligt utredningen tillmätas betydelse vid behovsprövningen. Även i ett fall där förundersökningen återupptagits och det i samband med detta beslutats om förhör med den tilltalade kan offentlig försvarare anses vara obehövligt. Saken kan gälla t.ex. ett rattfylleribrott eller en enklare form av egendomsbrott där den tilltalade inte ens varit berättigad till offentlig försvarare i det bakomliggande brottmålet. Avser ärendet däremot ett allvarligt brott kan det finnas större anledning att anta att ett försvararbehov föreligger. Följderna för den enskilde av att lagföras för ett grovt brott är ofta mycket ingripande, vilket måste beaktas. Återigen ska dock en samlad bedömning av behovet göras.

Den tilltalades personliga förhållanden bör också vägas in i domstolens bedömning. Det finns i sammanhanget anledning att göra en koppling till 21 kap. 3 a § andra stycket 3 p. RB. Av bestämmelsen framgår att offentlig försvarare ska förordnas om det i övrigt (utöver punkterna 1 och 2) föreligger särskilda skäl med hänsyn till den misstänktes personliga förhållanden. Som exempel anges i motiven mycket hög levnadsålder, psykisk eller allvarlig sjukdom, nedsatt syn eller hörsel eller annat allvarligt handikapp. Det påpekas att offentlig försvarare dock inte bör förordnas av rent kurativa skäl. Detsamma ska naturligtvis gälla även när det är fråga om ett resningsärende. I den ordinarie brottmålsprocessen bör personliga förhållanden av det nämnda slaget i hög grad kunna spela in när det gäller att säkerställa en allsidig belysning av den

åtalade gärningen och påföljdsfrågan (se Fitger, Rättegångsbalken, Del 2, s. 21:18 f.). I detta avseende skiljer sig resningsförfarandet från den ordinarie processen. Exempelvis torde påföljdsfrågor sällan aktualiseras i ett resningsärende. Det ligger också i förfarandets natur att det inte blir fråga om muntlig förhandling och de eventuella komplikationer en sådan kan innebära för t.ex. funktionshindrade eller svårt sjuka personer. Trots skillnaderna bör viss vägledning kunna hämtas från praxis och förarbeten rörande den nämnda bestämmelsen i 21 kap. 3 a § RB.

När det gäller åldern hos den tidigare tilltalade bör i resnings-sammanhang, inom ramen för de personliga förhållandena, även beaktas om personen i fråga är ung. I 24 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (LUL) finns särskilt reglerat förutsättningarna för förordnande av offentlig försvarare beträffande en misstänkt som inte fyllt arton år. Enligt bestämmelsen ska offentlig försvarare förordnas om det inte är uppenbart att den misstänkte saknar behov av det. Utredningens uppfattning är att bestämmelsen inte kan göras tillämplig i ett ärende om resning. I princip bör därför samma regler som för vuxna personer gälla. Domstolen bör dock vid behovsprövningen särskilt beakta den tilltalades låga ålder, inte minst då förundersökningen återupptagits och i än större utsträckning då syftet är att undersöka förutsättningarna för resning till men för den underårige. Även i andra fall kan det förhållandet att den tilltalade är mycket ung anses innebära att det föreligger synnerliga skäl att utse en offentlig försvarare.

Beskaffenheten av den utredningsåtgärd som ska vidtas eller som kan förväntas komma att bli behövlig i den återupptagna förundersökningen är också av betydelse för bedömningen av om ett behov av försvarare finns. Som nämnts ovan förhåller det sig inte alltid så att den aktuella utredningsåtgärden kräver rättsligt bistånd för den enskilde. En kompletterande teknisk undersökning eller inhämtande av ett sakkunnigutlåtande kan vara exempel på sådana åtgärder. Om avsikten är att förhör ska hållas, torde det oftare finnas anledning att utse en offentlig försvarare.

6.5 Förfarandet i samband med en framställan om rättsligt biträde

Förslag: Reglerna om förundersökningsledarens anmälnings-skyldighet enligt 23 kap. 5 § RB ska vara tillämpliga även i samband med ett ärende om resning.

Behovet av rättsligt biträde för en målsägande i ett resningsärende torde i normalfallet uppkomma i samband med att ett förnyat förhör ska hållas inom ramen för en återupptagen förundersökning. Målsäganden bör då, om det är målsägandebiträde som kommer i fråga, kunna vända sig antingen direkt till den domstol som är behörig att pröva resningsfrågan eller till åklagaren. Enligt 23 kap. 5 § andra meningen RB är undersökningsledaren skyldig att hos rätten anmäla om en målsägande begär biträde eller om det annars finns behov av det. Regeln gäller under det ordinarie förundersökningsförfarandet, men bör vara tillämplig även i samband med resningsförfarandet.

I det fall ett förordnande av särskild företrädare för barn skulle bli aktuellt i ett resningsärende är det den handläggande åklagaren som ska göra ansökan om det hos den behöriga tingsrätten (jfr 19 kap. 12 § RB). Det kan för övrigt nämnas att Ärendeutredningen lämnat förslag på att åklagaren ska ges behörighet att fatta beslut i en sådan fråga.

Beträffande offentlig försvarare bör den tilltalade i första hand vända sig till den domstol som är behörig att pröva resningsfrågan. Detta blir också den naturliga gången om framställan görs i samband med att en ansökan om resning lämnas in. Detsamma gäller om framställan görs före en ansökan om resning och det inte heller finns något ärende angående återupptagande av förundersökningen anhängiggjort hos åklagaren. Om åklagaren när en fråga om resning uppkommit gör bedömningen att en offentlig försvarare ska utses, bör han eller hon göra en anmälan om det hos rätten. I det fall den enskilde vänder sig direkt till åklagaren med en begäran om offentlig försvarare, ska denne vidarebefordra framställan till domstolen (jfr 23 kap 5 § första meningen RB och 24 § andra meningen LUL). Åklagarens skyldighet gör sig särskilt starkt gällande om syftet med att återuppta en förundersökning är att ta reda på om det finns förutsättningar att ansöka om resning till men för den tilltalade.

Enligt 21 kap. 4 § andra stycket RB kan rätten också på eget initiativ förordna en offentlig försvarare.

Några ändringar i materiellt hänseende av de nämnda bestämmelserna i RB och LUL torde inte vara påkallade.

7 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Bedömning och förslag: Den nya regleringen bör kunna träda i kraft den 1 april 2011. Om ett rättshjälpsbiträde i ett pågående ärende om resning utsetts för en tidigare tilltalad före ikraftträdandet ska bestämmelserna i rättshjälpslagen gälla. I övrigt finns inget behov av övergångsbestämmelser.

I dag är utredningsförfarandet i samband med resning i stora delar oreglerat. Detsamma gäller rätten till rättsligt biträde. Utredningens författningsförslag syftar till att öka tydligheten och förutsebarheten för de enskilda parterna i nämnda avseenden. Det är därför av värde att den föreslagna regleringen kan träda i kraft så snart som möjligt. Enligt utredningens mening bör detta kunna ske senast den 1 april 2011.

När det gäller frågan om övergångsbestämmelser ska påpekas att regleringen, såvitt gäller förfarandet, i huvudsak utgör en kodifiering av nuvarande praxis. Det saknas därför behov av övergångsbestämmelser i denna del.

I fråga om rättsligt biträde kan uppstå en situation där rättshjälp i ett pågående ärende om resning beviljats en tidigare tilltalad före ikraftträdandet. Ett sådant beslut och konsekvenserna av det ska gälla även sedan de nya reglerna, som bl.a. innebär att det inte längre är möjligt för en tilltalad att få rättshjälp, trätt i kraft.

8 Konsekvensbedömning

Bedömning: I vart fall under en övergångsperiod kommer förslagen att innebära vissa mindre kostnadsökningar för Åklagarmyndigheten och domstolarna till följd av en större ärendehantering i samband med resningsförfarandet. Därutöver tillkommer marginellt ökade kostnader för staten i form av ersättningar för rättsligt bistånd.

Om förslagen i ett betänkande påverkar kostnaderna eller intäkterna för staten, kommuner, landsting, företag eller andra enskilda ska enligt 14 § kommittéförordningen (1998:1474) en beräkning av dessa konsekvenser redovisas i betänkandet. Om förslagen innebär samhällsekonomiska konsekvenser i övrigt, ska dessa redovisas. När det gäller kostnadsökningar och intäktsminskningar för staten, kommuner eller landsting, ska utredningen föreslå en finansiering.

Utredningen föreslår att kraven för att återuppta en förundersökning i resningssyfte ska sättas lägre än vad som enligt praxis gäller för närvarande. I dagsläget återupptas årligen endast ett fåtal förundersökningar i samband med ärenden om resning. Den föreslagna ändringen medför sannolikt en viss ökning av antalet återupptagna förundersökningar. Denna ökning bedöms dock inte bli så stor att den kommer att påverka behovet av resurser hos polis och åklagare för att vidta de utredningsåtgärder som en återupptagen förundersökning kan innebära. Däremot är det troligt att antalet framställningar till åklagaren om att nya utredningsåtgärder ska vidtas kommer att öka, i vart fall under en övergångsperiod. Detta torde i första hand gälla framställningar till riksåklagaren. Uppskattningsvis kan det därvid röra sig om ett förstärkningsbehov motsvarande en halv åklagartjänst. Utredningen gör bedömningen att de allmänna åklagarkamrarna i princip inte kommer att beröras av ändringen.

Utredningen föreslår även att det ska införas en rätt att under vissa förutsättningar få offentlig försvarare utsedd i samband med resningsförfarandet. Den nuvarande möjligheten för tidigare tilltalade att få rättshjälp enligt rättshjälpslagen upphör då. Praxis har varit restriktiv och antalet ansökningar om rättshjälp i samband med ärenden om resning har varit relativt få. Enligt uppgift från Rättshjälpsmyndigheten inkommer det årligen 5–10 sådana ansökningar till myndigheten. Ett lika stort antal ansökningar bedöms handläggas i domstol. Såvitt framgår av de uppgifter som inhämtats har det under perioden januari 2008 – november 2009 beviljats rättshjälp i två ärenden hos Rättshjälpsmyndigheten och Rättshjälpsnämnden, medan det i domstol rör sig om i vart fall fyra bifallna ansökningar under samma period.

Det är utredningens uppfattning att antalet framställningar om offentlig försvarare kommer att bli fler än dagens omfattning av ansökningar om rättshjälp. Ökningen torde i första hand komma att beröra Högsta domstolen. Det framstår dock som sannolikt att frekvensen framställningar med tiden kommer att minska.

Beträffande antalet förordnanden av rättsligt biträde för tilltalade bedömer utredningen att förslaget kommer att medföra en viss ökning. Uppskattningsvis kan det komma att röra sig om 15–20 förordnanden per år. Prognosen får dock anses vara mycket osäker. Under alla förhållanden bör statens ökade kostnader i det sammanhanget bli ganska begränsade.

Kostnaderna för rättsligt bistånd till målsägande i resningsprocessen torde inte komma att påverkas av utredningens förslag.

Sammantaget bedöms de föreslagna ändringarna leda till ett visst behov av resursförstärkning hos riksåklagaren i anledning av en ökad ärendetillströmning. I någon mån torde även Högsta domstolen komma att beröras genom att ett större antal frågor om förordnande av biträde ska handläggas. Statens ökade kostnader för arvoden till rättsliga biträden framstår som förhållandevis marginella. De sammantagna kostnadsökningarna som förslaget förväntas ge upphov till bedöms kunna finansieras inom de befintliga budgetramarna för rättsväsendet.

I övrigt bedöms förslagen inte få några konsekvenser av det slag som anges i kommittéförordningen.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

21 kap. 3 b §

När en fråga om resning kommit upp ska, om det finns behov av det, offentlig försvarare förordnas om

- 1. en förundersökning återupptagits enligt 58 kap. 6 a §,*
- 2. det finns förutsättningar att återuppta en förundersökning enligt samma paragraf, eller*
- 3. det med hänsyn till omständigheterna i övrigt finns synnerliga skäl.*

Vid bedömningen av om det finns behov av offentlig försvarare ska brottets svårhet och den tilltalades personliga förhållanden beaktas samt vilka utredningsåtgärder som ska vidtas.

Paragrafen är ny och innebär att tillämpningsområdet för offentlig försvarare utvidgas till att även gälla i samband med resningsärenden. Offentlig försvarare ersätter därmed rättshjälpsbiträde som rättslig biträdeshjälpsform för tidigare tilltalade i resningsprocessen (jfr 7 § andra stycket rättshjälpslagen [1996:1619]).

Av bestämmelsen framgår att det inte uppställs något absolut krav på att resningsprocessen ska ha nått ett visst skede eller att något särskilt beslut ska ha fattats av åklagare eller domstol för att offentlig försvarare ska kunna förordnas. Vid prövningen av försvararfrågan ska domstolen göra en helhetsbedömning med utgångspunkt i punkterna 1–3 och med beaktande av den tilltalades behov av offentlig försvarare.

Enligt *första stycket punkten 1* ska offentlig försvarare förordnas när en förundersökning återupptagits enligt den föreslagna bestämmelsen i 58 kap. 6 a § rättegångsbalken (RB), förutsatt att ett behov av biträde finns. Om den tilltalade ska förhöras inom ramen för den återupptagna förundersökningen bör det ofta finnas ett behov av biträde. Även i samband med förnyade målsägande-

och vittnesförhör kan det finnas skäl för en offentlig försvarare att bevaka sin huvudmans intressen. Behovet av biträde framstår dock som betydligt svagare om den åtgärd som ska vidtas är begränsad till en kompletterande teknisk undersökning eller till inhämtande av ett sakkunnigutlåtande. Att förundersökningen återupptagits i syfte att klargöra om det finns förutsättningar att ansöka om resning till men för den tilltalade utgör ett starkt skäl att utse offentlig försvarare.

Punkten 2 avser situationen när förundersökningen ännu inte återupptagits, men domstolen bedömer att det i och för sig finns förutsättningar att göra det. Det handlar alltså om att från domstolens sida göra en prognos beträffande åklagarens förväntade ställningstagande i frågan. Bedömningen får göras utifrån det underlag som presenteras av den tilltalade eller dennes ombud. Yttrande i frågan kan också inhämtas från åklagaren.

Finns ett behov av offentlig försvarare och punkterna 1 och 2 inte är tillämpliga kan förordnande i undantagsfall göras med stöd av *punkten 3*. Synnerliga skäl ska då föreligga. En situation som är tänkt att täckas av bestämmelsen är om den tidigare tilltalade inte fyllt arton år. I övrigt bör bestämmelsens tillämpningsområde vara begränsat till fall som kräver särskilda förberedelser inför en ansökan om resning eller en begäran om att förundersökningen ska återupptas. Arbetet kan vara kopplat till komplicerade juridiska eller andra frågor.

Enligt *andra stycket* ska vid behovsprövningen *brottets svårhet* först beaktas. Vid grövre brott ligger det i sakens natur att behovet kan bedömas vara större än annars. Konsekvenserna av en lagföring i ett sådant fall är ofta ingripande för den enskilde. Om det t.ex. är tveksamt om en planerad utredningsåtgärd inom ramen för en återupptagen förundersökning fordrar försvarare, bör den omständigheten att brottet är grovt påverka domstolens ställningstagande i förmånlig riktning från den tilltalades synpunkt. Motsatsvis bör bedömningen av behovet enligt denna punkt vara mer restriktiv om brottet är mindre allvarligt och inte föranlett någon strängare påföljd.

Vidare bör domstolen väga in *den tilltalades personliga förhållanden* i bedömningen. Det har i avsnitt 6.4.2 redogjorts för att förarbetena till bestämmelsen i 21 kap. 3 a § andra stycket 3 RB ger viss vägledning. Faktorer som hög levnadsålder, psykisk eller allvarlig sjukdom, nedsatt syn eller hörsel eller annat allvarligt handikapp kan komma att tillmätas betydelse i ett specifikt fall.

Det har också konstaterats att offentlig försvarare inte ska förordnas av rent kurativa skäl. Resningsförfarandet skiljer sig från den ordinarie brottmålsprocessen och förundersökningen i en del avseenden. Exempelvis torde påföljdsfrågor sällan aktualiseras i ett ärende om resning. När det gäller åldern hos den tidigare tilltalade bör i resningssammanhang, inom ramen för de personliga förhållandena, inte bara beaktas hög ålder utan även den omständigheten att personen i fråga är ung. Detta eftersom utredningen inte bedömer det nödvändigt med någon särskild reglering om offentlig försvarare för unga tilltalade. Låg ålder kan alltså påverka både bedömningen av om det finns ett behov av försvarare och av om det föreligger synnerliga skäl enligt punkten 3.

Vilken *utredningsåtgärd* som är aktuell kan också ha betydelse vid prövningen av om det finns behov av offentlig försvarare. Bedömningen i denna del är kopplad till punkterna 1 och 2 och tar sikte på vad det är för typ av utredningsåtgärd som ska utföras eller bedöms kunna bli aktuell i den återupptagna förundersökningen. Såsom förklarats i anslutning till punkten 1 ovan behöver det faktum att en förundersökning återupptagits, eller att förutläggningar för ett återupptagande finns, inte nödvändigtvis innebära att det finns ett behov av rättsligt biträde för den tilltalade.

21 kap. 4 §

Offentlig försvarare förordnas av rätten. Efter det att rätten har meddelat dom eller slutligt beslut får den, till dess den misstänkte har överklagat avgörandet eller tiden för överklagande har gått ut, förordna försvarare att biträda den misstänkte i högre rätt.

När en fråga om resning kommit upp, fattas beslut rörande offentlig försvarare av den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket är behörig att pröva ansökan om resning.

Fråga om förordnande av offentlig försvarare ska tas upp när det görs framställning om det eller rätten annars finner anledning till det.

Ändringarna i första stycket är rent språkliga.

I paragrafens *andra stycke* har lagts till en forumbestämmelse.

Av bestämmelsen framgår att det, när försvararfrågan väcks med anledning av en resningsfråga, är den domstol som är behörig att pröva ansökan om resning som ska ta ställning till frågan om förordnande av offentlig försvarare och andra därtill knutna frågor.

Paragrafens tredje stycke motsvarar nuvarande andra stycket. De ändringar som gjorts är endast språkliga.

23 kap. 5 §

Ska enligt 21 kap. 3 a § offentlig försvarare utses för den misstänkte, ska undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten. Undersökningsledaren ska också göra anmälan hos rätten, om målsäganden begär att få ett målsägandebiträde eller om det annars finns anledning att förordna ett sådant biträde.

När en fråga om resning kommit upp, ska första stycket tillämpas på motsvarande sätt. Om det inte pågår någon förundersökning ska anmälan göras av åklagare.

Ändringarna i första stycket är av språklig karaktär.

Ett nytt *andra stycke* införs i paragrafen.

Genom tillägget tydliggörs att undersökningsledaren, i detta fall åklagaren, har en anmälningsskyldighet även i samband med ett resningsärende. Det gäller oavsett om det är fråga om offentlig försvarare eller målsägandebiträde.

Det förekommer att den tilltalade ger in en ansökan om resning direkt till åklagaren med önskemål om att denne ska biträda ansökan utan att några utredningsåtgärder behöver företas. Eftersom förundersökningen då inte återupptagits är åklagaren inte heller förundersökningsledare. Anmälningsskyldigheten ska dock gälla även i ett sådant fall.

58 kap. 6 a §

Åklagaren ska återuppta en förundersökning om det i en ansökan om resning åberopas eller det på annat sätt kommer fram omständighet eller bevis som inte tidigare lagts fram och det är sannolikt att omständigheten eller beviset kan utgöra grund för resning. Förundersökningen ska dock återupptas endast om det finns behov av utredningsåtgärder.

Om förundersökningen angående brottet inte är avslutad ska åklagaren, under de förutsättningar som anges i första stycket, i stället besluta att förundersökningen ska avse även frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet.

Att en förundersökning återupptas är enligt nuvarande praxis en förutsättning för att åklagaren efter en lagakraftvunnen dom ska få företa utredningsåtgärder som under det ordinära brottmålsförfarandet endast kan vidtas inom ramen för förundersökningsinstitutet. Det kan t.ex. röra sig om att hålla förhör, att inhämta rättsintyg och att besluta om tekniska undersökningar av olika slag. Genom paragrafen lagfästs denna praxis för utredningsförfarandet i samband med resning.

Paragrafen är tillämplig oavsett om den lagakraftvunna dom som utredningsförfarandet syftar till att angripa är meddelad av tingsrätt, hovrätt eller Högsta domstolen.

I paragrafens *första stycke* regleras förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte. En första förutsättning är att det i en ansökan om resning åberopas, eller på annat sätt kommer fram, omständighet eller bevis som inte tidigare lagts fram. På andra ställen i regleringen av resningsinstitutet talas om omständighet eller bevis som inte tidigare förebringats, se t.ex. 58 kap. 2 § 4 RB. Avsikten är att innebörden av uttrycket i den nya paragrafen ska vara densamma som i resningsregleringen i övrigt.

För att det ska bli aktuellt att överväga att återuppta en förundersökning i resningssyfte är det inte tillräckligt att blankt påstå att det finns en ny omständighet eller ett nytt bevis. Påståendet i sig måste vara så konkretiserat att det förtjänar att tas på allvar. När det gäller påståenden om ändrade uppgifter från förhörspersoner kan det vara tillräckligt att närmare beskriva i vilket sammanhang förhörspersonen ändrat sin utsaga, hur de ändrade uppgifterna blivit kända, varför förhörspersonen ändrat sina uppgifter etc. Om det görs gällande att en ny teknisk undersökning kommer att visa motsatsen till vad en under den ordinära processen genomförd undersökning gett vid handen, kan påståendet vara värt att tas på allvar om det t.ex. kan underbyggas med påvisande av felaktigheter eller otydligheter i relevanta avseenden i protokollet från den tidigare undersökningen. Ett riktmärke för vilka påståenden som kan ligga till grund för en prövning av om en förundersökning ska återupptas, bör vara att uppgifterna om det nya material som åberopas inte får vara så vaga att ett återupptagande av förundersökningen i princip skulle syfta till att "fiska" efter resningsmaterial.

Att det framkommer nytt material är inte en tillräcklig förutsättning för att en förundersökning ska få återupptas i resningssyfte. Av bestämmelsen framgår att det dessutom ska vara

sannolikt att det nya materialet kan utgöra grund för resning. Innebörden av denna förutsättning är att åklagaren ska göra en prognos av det nya materialets betydelse för möjligheten att bevilja resning. Utgångspunkten för bedömningen av om en förundersökning ska återupptas är alltså vad som fordras för resning. Eftersom möjligheterna till resning är mer vidsträckta till förmån än till men för tilltalad – se främst tilläggsregeln – kan det oftare finnas anledning att återuppta en förundersökning när det kan bli fråga om resning till den tilltalades förmån. Vidare innebär det nära sambandet mellan resningsreglerna och förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i samband med resning att åklagaren vid bedömningen av om ett återupptagande ska ske, har att betrakta det nya materialet i ljuset av bevisningen i det tidigare brottmålet. Det är därför inte möjligt att generellt ange vad som krävs i form av nya omständigheter eller nya bevis för att en förundersökning ska återupptas i resningssyfte. Exempelvis är det inte givet att en förundersökning ska återupptas för att en målsägande återtar sina tidigare uppgifter. Vilken betydelse ett sådant återtagande får för möjligheterna att bevilja resning till den tilltalades förmån beror på bevisningen i det tidigare brottmålet, om målsäganden kan ge en plausibel förklaring till de ändrade uppgifterna m.m.

Åklagaren ska alltså i sin prognos komma fram till att det nya materialet sannolikt kan utgöra grund för resning. Detta innebär en sänkning av det krav som enligt nuvarande praxis synes gälla för återupptagande av en förundersökning i resningssyfte.

Återupptagande av en förundersökning i resningssyfte kan initieras genom att en enskild person, t.ex. en dömd, åberopar nytt material i en ansökan om resning som ges in till domstol. I de fall domstolen begär skriftlig förklaring av åklagaren får denne anledning att ta ställning till om förundersökningen ska återupptas. Genom att det i paragrafen anges ”eller det på annat sätt kommer fram” markeras att frågan om att återuppta en förundersökning i resningssyfte kan aktualiseras även på andra sätt, t.ex. genom en framställan om utredningsåtgärder som riktas direkt till åklagaren eller genom att denne på något annat sätt får kännedom om att en lagakraftvunnen dom kan vara materiellt felaktig.

Om förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte är uppfyllda, har åklagaren inte bara en rätt att besluta om ett återupptagande, utan också en skyldighet att göra det. Naturligtvis ska dock åklagaren bara vara skyldig att återuppta förundersökningen om det finns behov av ytterligare utrednings-

åtgärder. Det är nämligen inte ovanligt att ett resningsärende kan avgöras utan kompletterande utredningsåtgärder.

Förutsättningarna för att återuppta en förundersökning i resningssyfte har behandlats närmare i avsnitt 4.4.2. och olika sätt att initiera ett återupptagande har berörts i avsnitt 4.4.1.

Andra stycket i paragrafen reglerar den situationen att förundersökningen angående brottet inte är avslutad när en fråga om utredningsåtgärder i resningssyfte uppkommer. Så kan t.ex. hända om flera personer som är inblandade i ett brott lagförs vid olika tillfällen. Eftersom det i ett sådant fall inte är möjligt att återuppta förundersökningen, ska åklagaren i stället besluta att den pågående förundersökningen ska avse även frågan om den tidigare tilltalades delaktighet i brottet. Förutsättningarna för att fatta ett sådant beslut är dock desamma som för att återuppta en förundersökning i resningssyfte, dvs. det ska ha framkommit nytt material som sannolikt kan utgöra grund för resning.

Utredningen har behandlat bestämmelsen i avsnitt 4.2.4.

När en pågående förundersökning ska omfatta även frågan om en tidigare tilltalads delaktighet i brottet kan den situationen uppstå att flera förundersökningsledare blir engagerade i samma brottsutredning. Fråga uppkommer då om hur ansvaret för utredningen ska fördelas. Denna fråga ingår i den del av utredningens uppdrag som avser förundersökningsledarens ansvar och som ska behandlas i slutbetänkandet. Utredningen återkommer därför till frågan i samband med den slutliga redovisningen av uppdraget.

58 kap. 6 b §

I ett ärende om resning får rätten förelägga åklagaren att vidta viss utredningsåtgärd, om förutsättningar finns enligt 6 a § att återuppta förundersökningen.

Det förekommer, om än sällan, att Högsta domstolen i ett pågående resningsärende förelägger åklagaren att vidta vissa utredningsåtgärder. Genom den föreslagna paragrafen lagfästs en sådan möjlighet för domstolen. Att domstolen får förelägga åklagaren att företa utredningsåtgärder utgör ett undantag från grundinställningen att domstolen i resningsärenden inte bedriver materiell processledning eller har skyldighet att verka för

utredningens fullständighet. Avsikten med att införa bestämmelsen är inte att lägga någon direkt utredningsskyldighet på domstolen i resningsärenden, utan att ge domstolen möjlighet att verka för en mer fullständig utredning i fall där det framstår som särskilt angeläget. De situationer där möjligheten att förelägga åklagaren är tänkt att komma i fråga är framför allt om utredningsåtgärden är av sådant slag att den resningssökande inte själv kan företa den, t.ex. en rättsmedicinsk åtgärd, eller om det nya materialets bevisvärde riskerar att förstöras om den resningssökande skulle vidta utredningsåtgärden på egen hand.

Möjligheten att förelägga åklagaren att vidta utredningsåtgärder i resningssyfte ska användas med försiktighet. Exempelvis bör det i princip inte komma i fråga att förelägga åklagaren att företa utredningsåtgärder förrän denne har avgett skriftlig förklaring. Vidare ska föreläggandet avse en specifik utredningsåtgärd och inte utredningsåtgärder i allmänhet. Av bestämmelsen framgår dessutom att ett föreläggande inte kan meddelas om inte det finns förutsättningar att återuppta en förundersökning i enlighet med vad som föreskrivs i 58 kap. 6 a § RB.

Bestämmelsen är tillämplig vid såväl hovrätts som Högsta domstolens handläggning av resningsärenden.

Liksom när åklagaren i den ordinära brottmålsprocessen föreläggs att komplettera en utredning, bör det i föreläggandet preciseras på vilka punkter utredning ska ske (jfr Fitger, Rättegångsbalken, del 3, s. 45:31). Åklagaren bör även föreläggas viss tid inom viken åtgärderna ska vidtas (jfr JO 1958 s. 146).

Det ska påpekas att om domstolen med stöd av regeln förelägger åklagaren att vidta viss utredningsåtgärd, innebär det i praktiken att denne måste återuppta förundersökningen innan åtgärden lagligen kan vidtas.

Utredningen har behandlat bestämmelsen i avsnitt 4.4.1.

9.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

24 §

För en misstänkt som inte fyllt arton år ska offentlig försvarare förordnas, om det inte är uppenbart att han eller hon saknar behov av försvarare. När offentlig försvarare ska förordnas, ska undersökningsledaren göra anmälan om det hos rätten.

När en fråga om resning kommit upp, gäller vad som föreskrivs i 21 kap. 3 b § och 23 kap. 5 § rättegångsbalken.

I paragrafen har införts ett nytt *andra stycke*.

Bestämmelsen hänvisar först till bestämmelsen i 21 kap. 3 b § RB om offentlig försvarare i resningsärenden. Någon särskild reglering om offentlig försvarare för unga lagöverträdare bedöms inte nödvändig. Den omständigheten att den tidigare tilltalade inte fyllt arton år kan beaktas både vid bedömningen av om det finns ett behov av offentlig försvarare och om det finns synnerliga skäl enligt 21 kap. 3 b §.

I lagtexten hänvisas också till 23 kap. 5 § RB. Bestämmelsen anger att undersökningsledaren har en skyldighet att anmäla till domstolen om offentlig försvarare ska utses. Ett nytt andra stycke har lagts till i den bestämmelsen. Där framgår att anmälnings-skyldigheten gäller även i ärenden om resning. Motsvarande tillämpning ska alltså ske när en fråga om resning uppkommer i ett ungdomsärende.

9.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:609) om målsägandebiträde

1 §

När förundersökning har inletts ska ett särskilt biträde för målsäganden (målsägandebiträde) förordnas i mål om

1. brott enligt 6 kap. brottsbalken, om det inte är uppenbart att målsäganden saknar behov av sådant biträde,

2. brott enligt 3 eller 4 kap. brottsbalken, på vilket fängelse kan följa, eller enligt 8 kap. 5 eller 6 § brottsbalken eller försök, för-

beredelse eller stämpling till sådant brott, om det med hänsyn till målsägandens personliga relation till den misstänkte eller andra omständigheter kan antas att målsäganden har behov av sådant biträde,

3. annat brott på vilket fängelse kan följa, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Målsägandebiträde får förordnas i högre rätt, om åklagaren eller den tilltalade har överklagat domen i ansvarsdelen.

När en fråga om resning kommit upp, ska målsägandebiträde förordnas om det finns skäl enligt första stycket.

Genom ändringen införs ett nytt *tredje stycke* i paragrafen.

Tillägget innebär att det numera direkt av lagen framgår att det finns en rätt till målsägandebiträde även i resningsprocessen. Sådant biträde kan utses om det finns förutsättningar enligt första stycket. Förtydligandet är i enlighet med den praxis som skapats av Högsta domstolen genom avgörandet NJA 2002 s. 439.

7 §

Beslut i frågor som avses i denna lag fattas av rätten. I de fall som avses i 6 § får dock målsägandebiträdet själv besluta om utredning i samma utsträckning som enligt 17 § rättshjälpslagen (1996:1619) gäller för biträde vid rättshjälp.

När en fråga om resning kommit upp, fattas beslut enligt denna lag av den domstol som enligt 58 kap. 4 § första stycket rättegångsbalken är behörig att pröva ansökan om resning.

I paragrafens *andra stycke* har införts en forumbestämmelse.

Högsta domstolens majoritet har i NJA 2002 s. 439 funnit att domstolen var behörig att i ett ärende om resning pröva en fråga om målsägandebiträde trots att någon ansökan om resning ännu inte getts in. Två ledamöter var skiljaktiga i behörighetsfrågan.

Det bör av lagen framgå att det är den domstol som är behörig att pröva en ansökan om resning som också ska pröva frågan om förordnande av målsägandebiträde.

9.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn

2 a §

När en fråga om resning kommit upp, ska särskild företrädare för barn förordnas om det finns skäl enligt 1 eller 2 §.

Genom ändringen införs en ny paragraf.

Bestämmelsen innebär att det i lag föreskrivs en rätt för barn att få en särskild företrädare utsedd även i ett resningsärende. De allmänna förutsättningarna i 1 eller 2 § ska vara uppfyllda för att förordnande ska kunna ske.

I lagen om särskild företrädare för barn finns ingen forumbestämmelse. I de flesta fall torde dock ansökan ges in till den domstol där åtal för brottet ska väckas enligt 19 kap. RB (se Renfors/Sverne Arvill, Rättshjälpslagen och annan lagstiftning om rättsligt bistånd – En kommentar, 2006, s. 266).

Kommittédirektiv

Förstärkt rättssäkerhet och effektivitet i förundersökningsförfarandet

Dir.
2009:35

Beslut vid regeringssammanträde den 7 maj 2009

Sammanfattning

Höga krav måste ställas på kvaliteten i brottmålsprocessen. De regler som de brottsutredande myndigheterna har att tillämpa vid brottsutredning måste vara ändamålsenliga och anpassade till det moderna samhällets krav. De måste vara utformade så att både rättssäkerhet och effektivitet säkerställs. Mot denna bakgrund ska en särskild utredare utreda hur förundersökningarnas kvalitet bäst kan säkerställas och överväga hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål bör vara utformat. I uppdraget ingår frågor om bl.a.

- tillämpningen av objektivitetskravet,
- förundersökningsledarens ansvar,
- metoderna som de brottsutredande myndigheterna tillämpar för kvalitetssäkring,
- dokumentation och bevarande av utrednings- och bevismaterial,
- beslag som görs i bevissyfte och beslag i IT-miljö, samt
- rätten till rättsligt biträde i samband med ansökan om resning i brottmål.

Uppdraget ska i den del som avser förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål redovisas i ett delbetänkande senast den 31 december 2009. Uppdraget ska i övriga delar redovisas senast den 31 december 2010.

Utgångspunkter

För att enskilda ska ha förtroende för rättsväsendet måste den brottsbekämpande verksamheten bedrivas under former som säkerställer höga krav på rättssäkerhet och effektivitet. Begångna brott ska i största möjliga utsträckning lagföras. Tiden mellan brottsanmälan och dom ska vara kort.

Frågor om rättssäkerhet och effektivitet i brottsbekämpningen är ständigt aktuella. Ett exempel på detta är den arbetsgrupp som riksåklagaren tillsatte i september 2005 med uppdrag att undersöka vad som kan göras för att ytterligare effektivisera hanteringen av stora och komplicerade brottmål. Gruppen koncentrerade sin verksamhet till frågan om hur utredningar drivs fram till åtal. Syftet var att föreslå åtgärder som förkortar utredningstiden och begränsar målens volym. Arbetet resulterade i en idéskrift, Effektivare hantering av stora och komplicerade brottmål, som presenterades av riksåklagaren i december 2006. Idéskriften innehåller ett flertal förslag tänkta att inspirera till fortsatt utvecklingsarbete och diskussion inom vissa områden. Den innehåller dock inga författningsförslag.

Ett annat exempel är det tillsynsprojekt om rättssäkerheten i brottmål som Justitiekanslern initierade i maj 2004. Syftet med projektet var att undersöka om rättssäkerheten är tillräckligt väl tillgodosedd i brottmålsprocessens olika delar. Den projektgrupp som tillsattes av Justitiekanslern granskade elva fall från perioden 1990–2004 där den dömda frikänns efter resning. Resultatet av arbetet presenterades i maj 2006 i rapporten Felaktigt dömda. Enligt rapporten kan ett flertal brister – rörande t.ex. objektivitet och fullständigheten i brottsutredningar – konstateras i de förfaranden som ledde till de fällande domarna.

I december 2006 överlämnade Justitiekanslern dels rapporten Felaktigt dömda, dels en egen skrivelse till justitieministern (dnr Ju2006/10574/Å). I skrivelsen redovisar Justitiekanslern sina egna överväganden med utgångspunkt i rapporten och riktar delvis skarp kritik mot framför allt åklagare och domstolar. Justitiekanslern föreslår i detta sammanhang bl.a. att regeringen ska låta utreda frågan hur förundersökningarnas kvalitet bäst kan säkerställas, liksom frågan om inrättandet av en särskild resningsnämnd.

Justitiekanslern beslutade i september 2008 om en uppföljning av rättssäkerhetsprojektet genom att inleda ett initiativärende angående rättssäkerheten i brottmålsprocessen. Syftet med utred-

ningen är bl.a. att ge en säkrare bild av rättssäkerheten och de risker som den utsätts för samt att skapa ett underlag för en fördjupad bedömning av om rättelsemöjligheterna efter lagakraftvunnen fällande dom är tillräckliga och hur de annars bör förändras. Arbetet ska bedrivas i huvudsak genom en granskning av domar och annat skriftligt material, bl.a. resningsärenden under åren 2006–2009. Enligt projektplanen ska ärendet avslutas senast vid utgången av år 2010.

Det arbete som har bedrivits och bedrivs av myndigheterna har bidragit till att frågan om rättssäkerheten i brottmålsprocessen på senare tid har hamnat i den offentliga debattens fokus. Den kritik som har riktats mot delar av rättsväsendet i rapporten Felaktigt dömda har Justitiekanslern, som nämns ovan, delvis ställt sig bakom och vid ett flertal tillfällen framfört offentligt. Rapportens slutsatser har lett till omfattande diskussioner (se t.ex. artiklar av Svensson i JT 2006/07 s. 375 f., Diesen i JT 2006/07 s. 231 f., Cars i SvJT 2006 s. 977 f., Axberger i SvJT 2006 s. 988 f. och Lambertz i SvJT 2006 s. 991 f.). Intresset för frågor om hur brottmålsprocessen fungerar har inte varit begränsat till kretsen av yrkesverksamma jurister. Den diskussion som förts har fått stor uppmärksamhet även i medierna. Allmänhetens engagemang har varit tydligt.

Det är självklart av grundläggande betydelse både för tilliten till rättsväsendet och för dess funktion att frågor som rör rättssäkerheten återkommande diskuteras. Det måste konstateras att kritiken som i detta sammanhang har riktats mot rättsväsendet är allvarlig. Om den skulle ha fog för sig, innebär den att det på flera områden finns brister som riskerar att hota den enskildes rättssäkerhet.

Det har i det föregående konstaterats att höga krav måste ställas på den brottsutredande verksamheten för att förtroendet för rättstaten ska kunna upprätthållas. De grundläggande bestämmelserna om bedrivande av förundersökning i brottmål finns i 23 kap. rättegångsbalken (RB). Flera av bestämmelserna har i huvudsak varit oförändrade sedan de trädde i kraft den 1 januari 1948. Detsamma gäller bestämmelserna om beslag i 27 kap. RB. På vissa områden av betydelse för enskildas rättssäkerhet saknas en uttrycklig lagreglering. Det gäller bl.a. förfarandet med anledning av en ansökan om resning i brottmål och förutsättningarna för att en person som avser att ansöka om resning eller som har lämnat in en sådan ansökan till domstol ska ha rätt till rättsligt biträde. Även när det gäller tvångsmedelsanvändning saknas i vissa fall en

uttrycklig lagreglering. Det gäller bl.a. rätten för polisman att ta med den som ska kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas till en plats där undersökningen kan utföras. Även i fråga om tvångsmedelsanvändning i IT-miljö saknas i många fall en uttrycklig lagreglering.

För att möjliggöra en rättssäker och effektiv brottsutredningsverksamhet är det av största vikt att de regler som de brottsutredande myndigheterna har att tillämpa under förundersökningsförfarandet är ändamålsenliga och anpassade efter rådande förhållanden. Därför finns det ett behov av att göra en översyn av vissa bestämmelser i rättegångsbalken om bedrivande av förundersökning och användande av tvångsmedel. Det finns även ett behov av att se över förfarandet i samband med en ansökan om resning i brottmål.

Brottsutredande myndigheter är Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, polismyndigheterna, Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten. Även Tullverket, Kustbevakningen och Skatteverket (skattebrottsenheterna) har vissa självständiga uppgifter av brottsutredande slag (jfr lagen [2000:1225] om straff för smuggling, lagen [1997:1024] om Skatteverkets medverkan i brottsutredningar och lagen [1982:395] om Kustbevakningens medverkan vid polisiär övervakning). När det i dessa direktiv talas om brottsutredande myndigheter avses samtliga nämnda myndigheter.

Uppdraget att utreda hur förundersökningarnas kvalitet bäst kan säkerställas

Behöver de brottsutredande myndigheternas metoder för kvalitetssäkring förbättras?

En förundersökning leds oftast av en polismyndighet eller en åklagare. Enligt huvudregeln ska en åklagare träda in som förundersökningsledare när någon är skäligen misstänkt för brott, om inte brottsutredningen är av enkel beskaffenhet. Åklagare ska dock alltid leda en förundersökning om det är påkallat av särskilda skäl (23 kap. 3 § första stycket RB). Den som leder förundersökningen ansvarar för att den bedrivs i enlighet med den rättsliga reglering som finns på området.

De brottsutredande myndigheterna ska säkerställa att det finns förutsättningar för deras personal att bedriva förundersökningar i enlighet med den rättsliga regleringen och att de kvalitetskrav som

ställs på förundersökningarna upprätthålls. Myndigheterna ansvarar för att personalen har de kunskaper som krävs och sådana arbetsförhållanden att de kan möta de angivna kraven. För att detta ska vara möjligt måste myndigheterna kontinuerligt utveckla sina metoder för att följa upp och kontrollera kvaliteten i brottsutredningsverksamheten.

Vid flera polismyndigheter har system för kvalitetssäkring utvecklats och dessa omfattar i de flesta fall att åklagaren som förundersökningsledare lämnar synpunkter på den genomförda utredningen till berörda befattningshavare inom polisen. Inom Åklagarmyndigheten har det också bedrivits arbete om förundersökningarnas kvalitet och upprättats dokument för kvalitetsutveckling och kvalitetsuppföljning i åklagarverksamheten.

En särskild utredare ska

- utvärdera de metoder som de brottsutredande myndigheterna tillämpar för kvalitetssäkring, och
- vid behov lämna förslag till hur dessa metoder kan utvecklas och förbättras.

Hur bör objektivitetskravet tillämpas vid utredning av brott?

För all brottsutredande verksamhet gäller ett antal grundläggande principer som ska säkerställa den enskildes rättssäkerhet. En av dessa grundläggande principer är den s.k. objektivitetsprincipen.

Enligt 23 kap. 4 § RB ska vid en förundersökning inte bara de omständigheter som talar emot den misstänkte, utan även de som är gynnsamma för honom eller henne beaktas. Vidare ska bevis som är till den misstänktes förmån tillvaratas. Förundersökningen ska bedrivas så att inte någon i onödan utsätts för misstanke eller får vidkännas kostnad eller olägenhet. Den ska dessutom bedrivas så skyndsamt som omständigheterna medger och den ska läggas ned om det inte längre finns anledning att fullfölja den.

Bestämmelserna i 23 kap. 4 § RB gäller bara under förundersökningen. Objektivitetsprincipen anses dock även gälla vid polisens kriminalunderrättelse- och spaningsverksamhet samt under huvudförhandlingen (Ekelöf, m.fl., Rättegång I, 8:e uppl., s. 73 f., Bring, m.fl., Förundersökning, 3:e uppl., s. 70 och Heuman, m.fl., Brottets beivrande, s. 126 f.). Justitieombudsmannen har också uttalat att objektivitetsprincipen gäller under hela rättsprocessen (JO 2007/08 s. 87).

I inledningsskedet är förundersökningen normalt helt inkvisitorisk men redan vid tidpunkten för delgivning av skäligen misstanke om brott brukar det sägas att den får vissa ackusatoriska inslag. Detta genom att den misstänkte i och med underrättelsen får vissa rättigheter av det slag som kan vara förenade med partsställningen i en rättegång (Fitger, Rättegångsbalken, del 2, s. 23:62 f.). Från den tidpunkt då åklagaren har väckt åtal har åklagaren och den tilltalade tydlig partsställning i målet. Detta framgår särskilt av att åklagaren vid huvudförhandlingen ska styrka sitt åtal. Trots detta anses det vara ett krav att åklagaren även under huvudförhandlingen ska förhålla sig objektiv och agera för att undvika att en person felaktigt döms för ett brott. Av 20 kap. 2 § tredje stycket RB framgår dessutom att åklagare får överklaga en dom till den misstänktes förmån.

Under huvudförhandlingen ska rätten se till att målet blir utrett efter vad dess beskaffenhet kräver samt försöka avhjälpa otydligheter och ofullständigheter i de uttalanden som görs (46 kap. 4 § andra stycket RB). Även om huvudansvaret för förundersökningen ligger hos åklagare eller annan brottutredande myndighet har rätten i vissa särskilt angivna situationer möjlighet att förelägga åklagaren att komplettera förundersökningen (45 kap. 11 § RB). I de fall den tilltalade biträds av en försvarare anses denne bidra till att parternas likställdhet under huvudförhandlingen upprätthålls eftersom försvararens uppgift är att belysa de förhållanden som talar till den tilltalades fördel.

Det saknas alltså uttryckliga lagbestämmelser om objektivitetsprincipens tillämpning före och efter en avslutad förundersökning. Både utifrån enskildas och de brottsutredande myndigheternas perspektiv kan det finnas ett behov av att i lag tydliggöra i vilken omfattning objektivitetsprincipen gäller. Mot bakgrund av senare års utveckling av den brottsutredande verksamheten finns också ett behov av att se över den närmare utformningen av bestämmelserna i 23 kap. 4 § RB.

Utredaren ska

- analysera vilka krav som bör ställas på förundersökningsledarens objektivitet under förundersökningen,
- analysera vilka krav på objektivitet som bör ställas *dels* på åklagare, polis och andra brottsutredande myndigheter i skedet före en förundersökning, *dels* på åklagare under brottmålsrättegången,

- överväga om det finns skäl att ändra eller komplettera regleringen om objektivitet, och
- vid behov lämna författningsförslag.

En utgångspunkt ska vara att åklagarens grundläggande ställning och funktion i brottmålsprocessen ska vara oförändrad.

Vad bör omfattas av förundersökningsledarens ansvar?

En förundersökning leds enligt 23 kap. 3 § RB av antingen en polismyndighet eller en åklagare. Förundersökning kan dock i fråga om vissa brott även ledas av Tullverket eller Kustbevakningen. Enligt 1 a § andra stycket förundersökningskungörelsen (1947:948) ansvarar undersökningsledaren för förundersökningen i dess helhet. Han eller hon ska se till att utredningen bedrivs effektivt och att den enskildes rättssäkerhetsintressen tas till vara. Undersökningsledaren ska också ge dem som biträder honom eller henne behövliga direktiv för arbetet.

Om åklagaren är förundersökningsledare ansvarar han eller hon således för alla åtgärder som vidtas under förundersökningen. Åklagaren ansvarar i formellt hänseende även för de åtgärder som polisen eller annan brottsutredande myndighet vidtar med stöd av sin egen behörighet och som åklagaren i praktiken inte har möjlighet att kontrollera eller påverka. Granskningskommissionen med anledning av utredningen av mordet på statsminister Olof Palme riktade kritik mot det förhållandet att åklagaren som förundersökningsledare har ett formellt ansvar för sådant som han eller hon faktiskt inte har kontroll över och som polis och åklagare dessutom anser att åklagaren inte ska hantera. Detta innebär att åklagarens formella och sakliga ansvar inte helt överensstämmer, vilket enligt Granskningskommissionen kan leda till brister, spänningar och oklarheter mellan dem som arbetar med förundersökningen (SOU 1999:88 s. 994 f.).

Utredaren ska

- överväga om det finns behov av att mera utförligt författningsreglera det ansvar som åklagaren, polismyndigheten eller andra brottsutredande myndigheter har som förundersökningsledare för de åtgärder som vidtas inom ramen för en förundersökning,

- överväga i vilken utsträckning åklagaren i egenskap av förundersökningsledare bör ansvara för åtgärder som en polismyndighet eller annan brottsutredande myndighet genomför inom ramen för en förundersökning med stöd av sin egen behörighet, och
- vid behov lämna författningsförslag.

Vad innebär det i ansvarshänseende att flera åklagare arbetar samtidigt med en och samma förundersökning?

Som framgår ovan är det förundersökningsledaren som har ansvaret för förundersökningens bedrivande. Enligt ordalydelsen av 23 kap. 3 § RB kan enbart *en* åklagare eller *en* polismyndighet vara förundersökningsledare. Det är dock inte ovanligt att fler än en åklagare deltar samtidigt i förundersökningar som rör stora och komplicerade ärenden. I idéskriften Effektivare hantering av stora och komplicerade brottmål förespråkas att Åklagarmyndigheten bör verka för att en dubblering av åklagare i stora mål kommer till stånd (s. 49 f.). Anledningen till detta är att förundersökningens kvalitet bedöms öka om två åklagare har möjlighet att fördela arbetet och att det är en fördel i effektivitetshänseende om flera åklagare är inlästa på materialet.

Utredaren ska

- analysera vad ett arbetssätt där flera åklagare arbetar samtidigt med en och samma förundersökning innebär i bl.a. ansvarshänseende,
- överväga om detta arbetssätt behöver författningsregleras, och
- vid behov lämna författningsförslag.

I vilka fall bör förhör spelas in?

Det är av stor vikt både för de brottsutredande myndigheternas möjlighet att utreda brott och för den enskildes rättssäkerhet att brottsutredningar dokumenteras noggrant. En utförlig dokumentation av förhör utgör ofta ett avgörande underlag för den som ska bedöma om en utredning ska fortsätta eller läggas ned. Förhören är också ett väsentligt underlag för åklagaren när han eller hon ska besluta i fråga om åtal.

En utförlig dokumentation från förundersökningen utgör också en förutsättning för att den misstänkte ska kunna få kännedom om den brottsmisstanke som riktas mot honom eller henne och underlaget för denna. Detta är i sin tur en förutsättning för att den misstänkte ska ha en reell möjlighet att göra en bedömning av om han eller hon ska begära komplettering av utredningen och att förbereda sitt försvar.

Under huvudförhandlingen i domstol kan dokumentationen från polisförhören tjäna som underlag för de förhör som ska hållas inför rätten och i vissa fall även åberopas som bevisning. En utförlig dokumentation är ofta en förutsättning för att ett mål ska kunna avgöras på handlingarna.

Protokoll ska föras över vad som förekommit av betydelse för förundersökningen (23 kap. 21 § RB). I 22 § förundersökningskungörelsen anges hur en utsaga som har intagits i protokollet ska återges. Rikspolisstyrelsen har utfärdat allmänna råd om förhör som spelats in på ljudband eller videoband (RPSFS 2000:62, FAP 400-1). Av dessa framgår att en *ljudbandsupptagning* av förhör som har skrivits ut i sin helhet bör bevaras till dess att ärendet slutligt har handlagts hos polis, åklagare eller domstol. Om en ljudbandsupptagning inte har skrivits ut i sin helhet eller om den i övrigt innehåller information som är av den arten att den kan anses tillföra ärendet sakuppgifter, t.ex. genom tonfall och röstlägen, bör upptagningen anses ingå i utredningen och bevaras enligt de regler som gäller för utredningsmaterialet i övrigt. Beträffande *video-upptagningar* av förhör anges att dessa bör arkiveras enligt samma bestämmelser som gäller för utredningsmaterialet i övrigt.

Numera sker ljud- eller bildupptagning vid många förhör. Det finns dock inte någon bestämmelse som reglerar när ett förhör ska spelas in. I förundersökningar som rör allvarigare brott kan det av rättssäkerhetsskäl vara av största vikt att förhör med misstänkta och andra inte bara dokumenteras skriftligen utan även spelas in och sedan bevaras för att vid behov kunna användas under domstolsprocessen.

Från och med den 1 november 2008 gäller som huvudregel att tingsrätterna ska ta upp berättelser som lämnas i bevissyfte genom videoupptagning. För bilduppgiften i dessa videoupptagningar råder sekretess (7 kap. 48 § sekretesslagen [1980:100]). Syftet med sekretessbestämmelsen är att med hänsyn till skyddet för den personliga integriteten förhindra att vem som helst ska kunna ta del av bildupptagningen (prop. 2004/05:131 s. 115 f.). Samma skäl för

sekretess kan göras gällande för förhör under förundersökningen som upptas genom en ljud- och bildupptagning.

Utredaren ska

- överväga i vilken utsträckning det bör vara obligatoriskt att också spela in eller på annat sätt göra upptagningar av förhör under förundersökningen och i vilken utsträckning sådana upptagningar efter förundersökningen eller rättegången ska arkiveras eller lagras,
- överväga behovet av begränsningar av rätten att ta del av bilduppgiften i ljud- och bildupptagningen, och
- vid behov lämna författningsförslag.

Utredningsmaterial som inte tas in i förundersökningsprotokollet

I större utredningar finns det normalt sett ett omfattande undersökningsmaterial. Åklagaren ska vid sammanställandet av förundersökningsprotokollet göra en bedömning av vad som förekommit av betydelse för utredningen (23 kap. 21 § RB) och utesluta det som är betydelselöst för utredningen. Vid detta förfarande måste åklagaren vara objektiv och inte ta bort uppgifter som ur försvarets synvinkel kan framstå som betydelsefulla. Det har under senare år vid granskning i efterhand riktats kritik mot dels att uppgifter utelämnats från förundersökningsprotokollet, dels att det saknats upplysningar i förundersökningsprotokollet om att det finns ytterligare utredningsmaterial som inte har tagits in i protokollet (JO 2007/08 s. 87, Felaktigt dömda – Rapport från JK:s rättssäkerhetsprojekt s. 225, 345, 400 f.).

Utredningsmaterial som inte har tagits in i förundersökningsprotokollet kan i vissa fall ha betydelse för den enskildes möjligheter att förbereda sitt försvar. Tryckfrihetsförordningens bestämmelser om allmänna handlingar, sekretesslagens bestämmelser och arkivlagens bestämmelser om gallring av handlingar ska tillämpas på dessa handlingar. Det saknas dock en särskild lagreglering, liknande bestämmelserna om förundersökningsprotokoll, om hur detta slags material ska dokumenteras och bevaras.

Utredaren ska

- överväga om det finns behov av en särskild reglering om dokumentation och bevarande av utredningsmaterial som inte tagits in i förundersökningsprotokollet, och
- vid behov lämna författningsförslag.

Beslag som görs i bevissyfte

Såväl Justitieombudsmannen som Justitiekanslern har i flera beslut uppmärksammat brister i nuvarande reglering av beslag som görs i bevissyfte. Även Rikspolisstyrelsen och Åklagarmyndigheten har framfört att det finns ett behov av en översyn av denna reglering. Ett problem som har uppmärksamrats är att bedömningen av vad som ska tas i beslag och vad som ska hanteras på annat sätt kan variera mellan olika myndigheter och åklagare. Vid beslag av omfattande skriftligt material är det resurskrävande att ange varje enskild handling i beslagsprotokollet.

En annan fråga som har diskuterats är om ett beslag alltid ska hävas i samband med en frikännande dom i avvaktan på laga kraft. Att beslaget hävs kan i dessa fall försvåra rättegångens genomförande i högre instans. Justitieombudsmannen har dock i flera beslut anfört att ett beslag alltid ska hävas om den mot den tilltalade väckta talan ogillas (JO 1962 s. 46, 1973 s. 111, 1978/79 s. 28 och 2001/02 s. 45).

Även sedan en dom har vunnit laga kraft kan det finnas skäl att bevara den beslagtagna egendomen. Vid en frikännande dom kan återlämnande av beslagtagna egendom omöjliggöra framtida undersökningar som kanske med då utvecklad ny teknik hade kunnat tillföra utredningen viktig information. Vid en fällande dom kan det också finnas skäl att spara sådant material, eftersom detta kan få betydelse vid en ansökan om resning. Såväl rättssäkerhetsskäl som samhällets intresse av att kunna utreda brott talar för att en möjlighet att bevara bevismaterial även efter lagakraftvunnen dom i vart fall bör finnas vid utredningar om allvarligare brott. Det finns även annat förundersökningsmaterial än förhørsutsagor och föremål som har tagits i beslag som det av samma skäl kan vara av vikt att bevara, t.ex. material från en brottsplats som samlats in för att säkra spår efter en gärningsman.

I fråga om kopiering av beslagtagna egendom, något som med teknikens utveckling blivit allt vanligare, saknas lagreglering. Med

hänsyn till att den som beslaget har riktats mot saknar möjlighet att få åtgärden prövad av domstol i de fall det beslagtagna materialet kopieras och beslaget därefter hävs, finns det av rättssäkerhetsskäl anledning att överväga om frågan om kopiering av beslagtagna egendom bör regleras i lag. En särskild fråga i detta sammanhang är kopiering av information i elektronisk form. En metod som ofta används är s.k. spegling. Speglingen innebär att det görs en exakt kopia av hela innehållet i ett lagringsmedium. Beslaget av t.ex. en dator kan ofta hävas när speglingen har genomförts. Eftersom datorstödet numera utgör en viktig förutsättning för såväl företag som enskilda är det ofta av stor betydelse att datorutrustningen kan återlämnas så fort som möjligt. Tekniken medför också att raderad information kan återskapas, något som kan ha stor betydelse i en brottsutredning. Att den speglade kopian inte kan ändras innebär att brottsutredande myndigheter och domstolar kan bortse från påståenden om att innehållet i kopian skulle vara manipulerat. Att kopian inte kan ändras innebär emellertid också att det inte är möjligt att skilja ut sådan information som inte bör eller får tas i beslag. Tekniken medför också stora mängder överskotts-information.

Utredaren ska

- överväga om det finns behov av att dra en tydligare skiljelinje mellan föremål som har tagits i beslag för olika ändamål och om det bör införas en särskild reglering för beslag som sker i bevissyfte,
- överväga om det bör införas en möjlighet att vid omfattande beslag av skriftliga handlingar göra undantag från skyldigheten att ange samtliga handlingar i beslagsprotokollet genom att flera handlingar ska kunna beskrivas genom en samlade beteckning,
- överväga om det finns behov av en reglering rörande bevarandet av bevismaterial och annat material än förhørsutsagor i förundersökningar som rör allvarliga brott,
- överväga om kopiering av beslagtagna material bör lagregleras, och
- vid behov lämna författningsförslag.

Beslag i IT-miljö

Frågan om behovet av att anpassa husrannsakens- och beslagsreglerna som en följd av den tekniska utvecklingen har länge varit föremål för diskussion. Datastraffrättsutredningen föreslog år 1992 omfattande ändringar i dessa bestämmelser (SOU 1992:110). Polisrättsutredningen, som såg över reglerna i 27 och 28 kap. RB, ansåg att polisens sökande efter information i datorer saknar lagstöd och att det fanns behov av att lagreglera detta (SOU 1995:47 s. 184). Motsatt bedömning gjordes nästföljande år av IT-utredningen, som menade att reglerna i 27 och 28 kap. RB är direkt tillämpliga på datainformation (SOU 1996:40 s. 209). I promemorian Brott och brottsutredning i IT-miljö (Ds 2005:6), som behandlar frågan om vilka lagändringar som krävs för att Sverige ska kunna ratificera Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet och dess tilläggsprotokoll, föreslås att en uttrycklig reglering ska införas genom vilken bestämmelsen i 27 kap. 2 § RB om begränsningar i rätten att lägga beslag på skriftliga handlingar görs direkt tillämplig på elektronisk information. Förslagen har inte lett till lagstiftning. Behovet av lagreglering har på senare tid uppmärksamrats i beslut av Justitieombudsmannen och Justitiekanslern (JO:s beslut 2008-12-04 dnr 2138-2007 samt JK:s beslut 2007-12-19 dnr 6372-07-31 och 6373-07-31.) De senare besluten rörde frågor som aktualiserades i samband med ett beslag av en dator hos en person med anknytning till ett medieföretag. Justitiekanslern ansåg bl.a. att förutsättningarna för genomsökande av en dator tillhörande någon inom den skyddade krets som avses i 27 kap. 2 § RB bör författningsregleras. Även Sveriges Advokatsamfund har framfört att det finns behov av att förtydliga lagstiftningen på området till skydd för informationsutbytet mellan en advokat och dennes klient.

Utredaren ska

- göra en översyn av hur reglerna om beslagsförbud för vissa skriftliga handlingar tillämpas på elektroniska uppgifter och handlingar,
- överväga om det i syfte att stärka skyddet för information som lagras i elektronisk form finns anledning att komplettera dessa regler,

- överväga under vilka rättsliga förutsättningar en dator eller annat medium där uppgifter eller handlingar som omfattas av beslagsförbud kan finnas ska få genomsökas, och
- vid behov lämna författningsförslag.

Kompletterande lagstiftning för att stärka den enskildes rättssäkerhet

Det har uppmärksammats att det beträffande vissa åtgärder som kan behöva vidtas under en förundersökning saknas lagreglering och att lagstiftningen beträffande andra är otydlig. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv kan det finnas skäl att införa uttryckliga bestämmelser om dessa åtgärder.

Ett område där regler saknas är polisens och övriga brottsutredande myndigheters möjlighet att tillfälligt omhänderta egendom inom ramen för en brottsutredning för att hindra att sakens utredning försvåras, t.ex. att inför ett förhör frånta en misstänkt person hans eller hennes mobiltelefon för att hindra personen från att ringa ett samtal (JO 2005/06 s. 84).

Generella regler saknas också i fråga om rätt till ersättning till den vars egendom skadas vid en teknisk undersökning, t.ex. ett brottsoffer vars kläder klipps sönder för att möjliggöra säkring av DNA-spår i en utredning om sexualbrott.

Det saknas även uttryckliga lagbestämmelser i 28 kap. RB om polismans rätt att inskränka en persons rörelsefrihet i avvaktan på att ett myndighetsbeslut om kroppsvisitation inhämtas. Även när det gäller polismans rätt att inskränka en persons rörelsefrihet i avvaktan på att kunna genomföra en beslutad kroppsvisitation saknas uttryckliga bestämmelser. I samband med att det infördes en uttrycklig bestämmelse om att den som ska kroppsbesiktigas kan hållas kvar en kortare tid anförde dåvarande departementschefen att behovet av en självständig regel om kvarhållande av den som ska kroppsvisiteras inte var särskilt stort, varför det heller inte föreslogs någon sådan regel (prop. 1993/94:24 s. 53). Polisrättsutredningen, som senare övervägt frågan, delade departementschefens bedömning (SOU 1995:47, Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen s. 344). Justitieombudsmannen har gjort bedömningen att det finns behov av uttryckliga bestämmelser som ger polisman dels rätt att hålla kvar en person om det krävs för att ett beslut i kroppsvisitationsfrågan ska kunna inhämtas, dels rätt att inskränka en persons rörelsefrihet för att beslutad kropps-

visitation ska kunna genomföras (JO:s beslut 1999-10-13 dnr 4887-1997).

Bestämmelsen i 23 kap. 8 § RB ålägger envar som befinner sig på en plats där ett brott har förövats att efter tillsägelse av en polisman följa med till ett förhör som hålls omedelbart därefter. Om personen vägrar att följa med och inte har någon giltig orsak för att inte göra det får polismannen ta med honom eller henne till förhöret. Beträffande beslutad kroppsbesiktning och kroppsvisitation enligt 28 kap. RB finns det inte några motsvarande bestämmelser. Det har dock ansetts att bestämmelserna om kroppsvisitation och kroppsbesiktning i sig kan läggas till grund för en sådan inskränkning i rörelsefriheten. Polisrättsutredningen och Justitieombudsmannen har med hänvisning till legalitetsprincipen ansett att dessa inskränkningar särskilt bör regleras (SOU 1995:47, Tvångsmedel enligt 27 och 28 kap. RB samt polislagen, s. 339 f. samt JO:s beslut 2001-01-26 dnr 4769-1999 och JO 2001/02 s. 76).

Utredaren ska

- överväga om lagstiftningen bör ändras för att ge en polismyndighet eller polisman möjlighet att tillfälligt omhänderta egendom för att en brottsutredning inte ska försvåras,
- överväga behovet av att införa en lagreglerad rätt till ersättning för egendom som genomgår teknisk undersökning,
- överväga behovet av uttryckliga lagbestämmelser om polismands rätt att inskränka en persons rörelsefrihet i avvaktan på myndighetsbeslut om kroppsvisitation och för att kunna genomföra en beslutad kroppsvisitation,
- överväga behovet av uttryckliga lagbestämmelser om en skyldighet för den som ska kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas att följa med till den plats där åtgärden ska genomföras, samt polismands befogenhet att ta med den som ska kroppsvisiteras eller kroppsbesiktigas till platsen, och
- vid behov lämna författningsförslag.

Uppdraget att utreda hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål kan förbättras

Förfarandebestämmelser

Det är i första hand den som vill ansöka om resning i ett brottmål som måste ombesörja att nödvändig utredning i hans eller hennes mål tas fram. Det kan dock vara svårt för den enskilde att ta fram nödvändiga omständigheter och bevis. I de flesta fall är det åklagaren som förfogar över utredningsresurserna. Åklagaren kan därför behöva vidta utredningsåtgärder oavsett om det rör sig om resning till fördel eller till nackdel för den tilltalade. Det är inte ovanligt att enskilda vänder sig till Åklagarmyndigheten med en begäran om att specifika utredningsåtgärder ska vidtas. Sedan år 2007 finns inom riksåklagarens kansli en särskild funktion bestående av en överåklagare för handläggning av resningsärenden. Denne överåklagare utför inga andra operativa åklagaruppgifter. Under år 2008 handlade den utsedde överåklagaren 50 resningsärenden.

Det finns inga särskilda förfarandebestämmelser som anger i vilka situationer utredningsåtgärder eller förundersökning ska vidtas i samband med att någon har begärt resning. Den förundersökning som har legat till grund för åtalet mot en misstänkt person är normalt avslutad i och med åtalsbeslutet. De bestämmelser som finns om komplettering och återupptagande av förundersökning är direkt tillämpliga enbart om handläggningen av brottmålet pågår (23 kap. 23 §, 45 kap. 11 § och 46 kap. 12 § RB). Det förfarande som tillämpas har vuxit fram ur riksåklagarens och Högsta domstolens praxis.

En förutsättning för att åklagaren lagligen ska kunna vidta faktiska utredningsåtgärder, t.ex. besluta om en teknisk undersökning eller hålla ett vittnesförhör, inom ramen för ett resningsärende är att förundersökningen återupptas (JO 2000/01 s. 69). För att åstadkomma rättsligt stöd för dessa åtgärder har bestämmelsen i 23 kap. 23 § RB tillämpats analogt. Det saknas även en uttrycklig reglering av vad som krävs i form av nya omständigheter och bevis för att en förundersökning ska få återupptas. Justitieombudsmannen har i två ärenden från början av 2000-talet uttalat att det krävs mycket starka skäl för att förundersökningsåtgärder ska få vidtas efter det att en dom vunnit laga kraft (JO 2000/01 s. 69 och JO 2002/03 s. 116). Justitieombudsmannen har i ett senare ärende (JO 2007/08 s. 87) dessutom tillagt att det finns anledning att skilja

mellan resning till nackdel för tilltalad och till förmån för tilltalad. Enligt Justitieombudsmannen är skälet till att man kan göra denna åtskillnad att möjligheterna till resning är betydligt större i resningsfallen till förmån för tilltalad. Det kan därför finnas anledning att oftare återuppta en förundersökning i dessa fall.

Att det saknas uttryckliga bestämmelser om när åklagaren ska vidta utredningsåtgärder för att komplettera utredningen med anledning av att frågan om resning i brottmål uppkommit kan medföra svårigheter för den enskilde att avgöra när han eller hon kan få del av det allmännas utredningsresurser. Även ur ett åklagar- och domstolsperspektiv kan det finnas anledning att göra systemet klarare och tydliggöra åklagarens roll.

Åklagaren kan i vissa av de fall där sökanden gör gällande att det finns nya omständigheter eller ny bevisning efter att en dom har vunnit laga kraft ha ett behov av att kunna vidta vissa begränsade utredningsåtgärder, t.ex. fatta beslut om att en person ska förhöras eller att viss teknisk undersökning ska genomföras, utan att behöva återuppta förundersökningen. Resultatet av sådana utredningsåtgärder kan innebära att åklagaren får ett bättre beslutsunderlag inför sitt ställningstagande om en förundersökning ska återupptas eller inte.

Utredaren ska

- redovisa riksåklagarens och Högsta domstolens praxis gällande förutsättningarna för att utredningsåtgärder ska vidtas med anledning av en ansökan om resning i brottmål,
- överväga hur åklagares och domstolars förfarande med anledning av ansökan om resning i brottmål bör vara utformat så att förfarandet blir mer förutsebart och tydligt för de enskilda parterna,
- överväga om en åklagare bör ges möjlighet att utanför förundersökningsinstitutet kunna vidta vissa begränsade utredningsåtgärder med anledning av att en ansökan om resning i brottmål förbereds eller har getts in till domstol, och
- vid behov lämna författningsförslag.

Redovisningen av riksåklagarens och Högsta domstolens praxis ska särskilt belysa *dels* vilka åtgärder som vidtas när en person som tidigare varit part i ett brottmål, t.ex. en tidigare tilltalad eller målsägande, begär att nya utredningsåtgärder ska vidtas, *dels* under vilka förutsättningar sådana åtgärder vidtas innan en resningsansökan

getts in till domstolen och vid domstol i ett pågående ärende om resning.

I övervägandena om åklagares möjlighet att utanför förundersökningsinstitutet kunna vidta vissa begränsade utredningsåtgärder ingår att analysera förhållandet mellan dessa och rättegångsbalkens bestämmelser.

Rätt till rättsligt biträde

Det finns inte någon särskild författningsreglerad rätt till rättsligt biträde för den som avser att ansöka om resning i brottmål eller som har lämnat in en sådan ansökan till domstol. Detta gäller oavsett om initiativet till de åtgärder som ligger till grund för ansökan kommer från en enskild eller från åklagaren. Ett förordnande av offentlig försvarare i det tidigare brottmålet gäller inte i ett senare förfarande gällande resning. Av praxis (se t.ex. NJA 1980 s. 416) framgår att den som ansöker om resning inte har rätt till biträde av offentlig försvarare utan är hänvisad till att ansöka om rättshjälp enligt bestämmelserna i rättshjälpslagen (1996:1619). Högsta domstolen har bifallit en ansökan om målsägandebiträde i bl.a. ett fall där riksåklagaren beslutat att återuppta förundersökningen i syfte att ge underlag för ett ställningstagande till om resning skulle sökas (NJA 2002 s. 439).

Utredaren ska

- överväga om och i så fall under vilka närmare förutsättningar den tilltalade eller andra personer som har varit parter i det tidigare brottmålet bör ha rätt till rättsligt biträde i samband med ett resningsärende, och
- vid behov lämna författningsförslag.

I detta sammanhang ska förslag lämnas på bl.a. i vilket skede av ett ärende som rätten till biträde bör inträda.

Uppdragets genomförande

Generella förutsättningar

I uppdraget ingår att, utifrån de överväganden som gjorts, lämna fullständiga författningsförslag. Förslagen ska utformas på ett sådant sätt att de är förenliga med en framtida ratifikation av Europarådets konvention om IT-relaterad brottslighet och dess tilläggsprotokoll. Utredaren är fri att ta upp sådana närliggande frågor som han eller hon anser behöver övervägas för att uppdraget ska kunna genomföras på ett fullgott sätt.

I de delar som förslagen särskilt kan komma att beröra barn och ungdomar under 18 år ska utredaren utgå från ett barnperspektiv och redovisa vilka konsekvenser förslagen har för denna åldersgrupp. I förekommande fall ska förslagen utformas på ett sådant sätt att de är förenliga med FN:s konvention om barnets rättigheter.

I uppdraget ingår att analysera hur lämnade förslag bedöms påverka effektiviteten i brottsutredningsverksamheten.

Utredaren ska redovisa de ekonomiska konsekvenserna av de förslag som läggs fram. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna ska utredaren lämna förslag till finansiering.

Beaktande av regleringen av internationell rättslig hjälp i brottmål

I svenska förundersökningar och rättegångar finns det emellanåt behov av att söka internationell rättslig hjälp i brottmål från andra stater. Vissa regler om detta finns i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål och lagen (2005:500) om erkännande och verkställighet inom Europeiska unionen av frysningsbeslut. Det är dock i allt väsentligt regleringen i den andra staten som är styrande. När svenska åklagare och domstolar lämnar internationell rättslig hjälp ska de regler som gäller för ett motsvarande svenskt förfarande tillämpas med den modifiering som följer av specialregleringen för sådan hjälp. Det innebär att ändringar som sker i de ordinarie svenska reglerna också får genomslag för hanteringen av ärenden om rättslig hjälp. I vissa fall leder sådana ändringar också till att specialregleringen på området måste ändras. De särskilda behov och regler som finns för internationell rättslig hjälp i brottmål ska därför beaktas vid översynen.

Samråd och redovisning av uppdraget

Utredaren ska samråda med Insynsutredningen (Ju 2007:13), Polismetodutredningen (Ju 2008:01), Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Tullverket, Kustbevakningen och Skatteverket samt andra myndigheter och organisationer i den utsträckning som utredaren finner lämpligt.

Utredaren ska i ett delbetänkande senast den 31 december 2009 redovisa uppdraget i den del som avser förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål. Uppdraget i övrigt ska redovisas senast den 31 december 2010.

(Justitiedepartementet)

Statens offentliga utredningar 2009

Kronologisk förteckning

1. En mer rättssäker inhämtning av elektronisk kommunikation i brottsbekämpningen. Ju.
2. Nya nät för förnybar el. N.
3. Ransonering och prisreglering i krig och fred. Fö.
4. Sekretess vid anställning av myndighetschefer. Fi.
5. Säkerhetskopiers rättsliga status. Ju.
6. Återkrav inom välfärdssystemen. – Förslag till lagstiftning. Fi.
7. Den svenska administrationen av jordbruksstöd. Jo.
8. Trygg med vad du äter – nya myndigheter för säkra livsmedel och hållbar produktion. Jo.
9. Säkerhetskontroller vid fullmäktige- och nämndsammanträden. Fi.
10. Miljöprocessen. M.
11. En nationell cancerstrategi för framtiden. S.
12. Skatt i retur. Fi.
13. Effektiviteten i Kriminalvårdens lokal-försörjning. Ju.
14. Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor. Ju.
15. Kraftsamling!
– museisamverkan ger resultat.
+ Bilagor. Ku.
16. Betänkande av Kulturutredningen.
Grundanalys
Förnyelseprogram
Kulturpolitikens arkitektur. Ku.
17. Kommunal kompetenscatalog.
En problemorientering. Ju.
18. Två rapporter till Grundlagsutredningen. Ju.
19. Aktiv väntan – asylökande i Sverige. Ju.
20. Mer järnväg för pengarna. N.
21. Redovisning av kommunal medfinansiering. Fi.
22. En ny alkohollag. S.
23. Olovlig tobaksförsäljning. S.
24. De statliga beställarfunktionerna och anläggningsmarknaden. N.
25. Samordnad kommunstatistik för styrning och uppföljning. Fi.
26. Det växande vattenbrukslandet. Jo.
27. Ta klass. U.
28. Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt. + Bilagor. U.
29. Fritid på egna villkor. IJ.
30. Skog utan gräns? Jo.
31. Effektiva transporter och samhällsbyggande – en ny struktur för sjö, luft, väg och järnväg. N.
32. Socialtjänsten. Integritet – Effektivitet. S.
33. Skatterabatt på aktieförvärv och vinstutdelningar. Fi.
34. Förenklingar i aktiebolagslagen m.m. Ju.
35. Moderna hyreslagar. Ju.
36. Främja, Skydda, Övervaka
– FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. IJ.
37. Enklare beslutsfattande i ekonomiska föreningar. Ju.
38. Ingen får vara Svarte Petter. Tydligare ansvarsfördelning inom socialtjänsten. S.
39. En ny kollektivtrafiklag. + Bilagor. N.
40. En ny modell för arbetsmiljötillsyn. A.
41. Bättre och snabbare insättningsgaranti. Fi.
42. Vattenverksamhet. M.
43. Klinisk forskning – ett lyft för sjukvården. U.
44. Integritetsskydd i arbetslivet. A.
45. Områden av riksintresse och Miljökonsekvensbeskrivningar. M.
46. Försenad årsredovisning och bokföringsbrott, m.m. Ju.
47. God arbetsmiljö - en framgångsfaktor? A
48. Koncessioner för el- och gasnät. N.

49. Bättre samverkan. Några frågor kring samspelet mellan sjukvård och socialförsäkring. S.
50. Nytt pensionssystem för den statsunderstödda scenkonsten. Fi.
51. Avskaffande av filmcensuren för vuxna – men förstärkt skydd för barn och unga mot skadlig mediepåverkan. Ku.
52. Staten och imamerna. Religion, integration, autonomi. U.
53. Fiskevård i enskilt vatten. En översyn av lagen om fiskevårdsområden. Jo.
54. Uthållig älgförvaltning i samverkan. Jo.
55. Ett effektivare smittskydd. S.
56. Den nya migrationsprocessen. Ju.
57. Myndighet för hållbart samhällsbyggande – en granskning av Boverket. M.
58. Skatteförfarandet. Fi.
59. Skatteincitament för gåvor till forskning och ideell verksamhet. Fi.
60. Återvändandedirektivet och svensk rätt. Ju.
61. Modernare adoptionsregler. Ju.
62. Skatt på fluorerade växthusgaser. Fi.
63. Totalförsvarspålit och frivillighet. Fö.
64. Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det? U.
65. Moderniserade skatteregler för ideell sektor. Fi.
66. Signalspaning för polisiära behov. Ju.
67. Försvarsmaktens helikopter 4 – frågan om vidmakthållande eller avveckling. Fö.
68. Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU) + bilaga. S.
69. En ny ransonerings- och prisregleringslag. Fö.
70. Utvärdering av buggning och preventiva tvångsmedel. Ju.
71. EU, Sverige och den inre marknaden – En översyn av horisontella bestämmelser inom varu- och tjänsteområdet. UD.
72. Insyn och integritet i brottsbekämpningen – några frågor. Ju.
73. Vägval för filmen. Ku.
74. Höghastighetsbanor – ett samhällsbygge för stärkt utveckling och konkurrenskraft. N.
75. Folkbokföringen. Fi.
76. Svenskt rättsväsende i internationella uppdrag, m.m. Ju.
77. EU:s Viseringskodex. Ju.
78. Ökad säkerhet i domstol. Ju.
79. Några begravningsfrågor. Ku.
80. Kriminalvården – ledning och styrning. Ju.
81. Lag om resenärers rättigheter i lokal och regional kollektivtrafik. N.
82. En ny postlag. N.
83. Miljömålen i nya perspektiv. + Bilagor. M.
84. Regler för etablering av vårdgivare. Förslag för att öka mångfald och integration i specialiserad öppenvård. S.
85. Gymnasial lärlingsutbildning – hur blev det? Erfarenheter från första försöksåret. U.
86. Strategi för myndigheternas arbete med e-förvaltning. Fi.
87. En ny kameraövervakningslag. Ju.
88. Kärnkraft – nya reaktorer och ökat skadeståndsansvar. M.
89. Gränslandet mellan sjukdom och arbete. Arbetsförmåga/Medicinska förutsättningar för arbete/Försörjningsförmåga. S.
90. Tredje sjösäkerhetspaketet. Hamnstatskontrolldirektivet, Övervakningsdirektivet, Flaggstatsdirektivet. N.
91. Fingeravtryck i uppehållstillstånd. Ju.
92. Se medborgarna – för bättre offentlig service. Fi.
93. Inkluderande arbetsliv. A.
94. Att nå ut och nå ända fram. Hur tillgången till policyinriktad utvärdering och forskningsresultat inom utbildningsområdet kan tillgodoses. U.
95. Sjöarbetskonventionen – om Sveriges anslutning. N.
96. En utvidgad trafikförsäkring. S.
97. Marknadsorienterade styrmedel på arbetsmiljöområdet. A.
98. Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande av förundersökning och rätt till biträde. Ju.

Statens offentliga utredningar 2009

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

- En mer rättssäker inhämtning av elektronisk kommunikation i brottsbekämpningen. [1]
Säkerhetskopiars rättsliga status. [5]
Effektiviteten i Kriminalvårdens lokalförsörjning. [13]
Grundlagsskydd för digital bio och andra yttrandefrihetsrättsliga frågor. [14]
Kommunal kompetenscatalog.
En problemorientering. [17]
Två rapporter till Grundlagsutredningen. [18]
Aktiv väntan – asylsökande i Sverige. [19]
Förenklingar i aktiebolagslagen m.m. [34]
Moderna hyreslagar. [35]
Enklare beslutsfattande i ekonomiska föreningar. [37]
Försenad årsredovisning och bokföringsbrott, m.m. [46]
Den nya migrationsprocessen. [56]
Återvändandedirektivet och svensk rätt. [60]
Modernare adoptionsregler. [61]
Signalspaning för polisiära behov. [66]
Utvärdering av buggning och preventiva tvångsmedel. [70]
Insyn och integritet i brottsbekämpningen – några frågor. [72]
Svenskt rättsväsende i internationella uppdrag, m.m. [76]
EU:s Viseringskodex. [77]
Ökad säkerhet i domstol. [78]
Kriminalvården – ledning och styrning. [80]
En ny kameraövervakningslag. [87]
Fingeravtryck i uppehållstillstånd. (91)
Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande av förundersökning och rätt till biträde. [98]

Utrikesdepartementet

- EU, Sverige och den inre marknaden
– En översyn av horisontella bestämmelser inom varu- och tjänsteområdet. [71]

Försvarsdepartementet

- Ransonerings och prisreglering i krig och fred. [3]
Totalförsvarspålit och frivillighet. [63]
Försvarsmaktens helikopter 4
– frågan om vidmakthållande eller avveckling. [67]
En ny ransonerings- och prisregleringslag. [69]

Socialdepartementet

- En nationell cancerstrategi för framtiden. [11]
En ny alkohollag. [22]
Olovlig tobaksförsäljning. [23]
Socialtjänsten. Integritet – Effektivitet. [32]
Ingen får vara Svarte Petter. Tydligare ansvarsfördelning inom socialtjänsten. [38]
Bättre samverkan. Några frågor kring samspelen mellan sjukvård och socialförsäkring. [49]
Ett effektivare smittskydd. [55]
Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU). + Bilaga. [68]
Regler för etablering av vårdgivare.
Förslag för att öka mångfald och integration i specialiserad öppenvård. [84]
Gränslandet mellan sjukdom och arbete.
Arbetsförmåga/Medicinska förutsättningar för arbete/Försörjningsförmåga. [89]
En utvidgad trafikförsäkring. [96]

Finansdepartementet

- Sekretess vid anställning av myndighetschefer. [4]
Återkrav inom välfärdssystemen.
– Förslag till lagstiftning. [6]
Säkerhetskontroller vid fullmäktige- och nämndsammanträden. [9]
Skatt i retur. [12]
Redovisning av kommunal medfinansiering. [21]

Samordnad kommunstatistik för styrning och uppföljning. [25]
Skatterabatt på aktieförvärv och vinstutdelningar. [33]
Bättre och snabbare insättningsgaranti. [41]
Nytt pensionssystem för den statsunderstödda scenkonsten. [50]
Skatteförfarandet. [58]
Skatteincitament för gåvor till forskning och ideell verksamhet. [59]
Skatt på fluorerade växthusgaser. [62]
Moderniserade skatteregler för ideell sektor. [65]
Folkbokföringen. [75]
Strategi för myndigheternas arbete med e-förvaltning. [86]
Se medborgarna – för bättre offentlig service. [92]

Utbildningsdepartementet

Ta klass. [27]
Stärkt stöd för studier – tryggt, enkelt och flexibelt. + Bilagor. [28]
Klinisk forskning – ett lyft för sjukvården. [43]
Staten och imamerna. Religion, integration, autonomi. [52]
Flickor och pojkar i skolan – hur jämställt är det? [64]
Gymnasial lärlingsutbildning – hur blev det?
Erfarenheter från första försöksåret. [85]
Att nå ut och nå ända fram.
Hur tillgången till policyinriktad utvärdering och forskningsresultat inom utbildningsområdet kan tillgodoses. [94]

Jordbruksdepartementet

Den svenska administrationen av jordbruksstöd. [7]
Trygg med vad du äter – nya myndigheter för säkra livsmedel och hållbar produktion. [8]
Det växande vattenbrukslandet. [26]
Skog utan gräns? [30]
Fiskevård i enskilt vatten. En översyn av lagen om fiskevårdsområden. [53]
Uthållig älgförvaltning i samverkan. [54]

Miljödepartementet

Miljöprocessen. [10]
Vattenverksamhet. [42]

Områden av riksintresse och Miljökonsekvensbeskrivningar. [45]
Myndighet för hållbart samhällsbyggande – en granskning av Boverket. [57]
Miljömålen i nya perspektiv. + Bilagor. [83]
Kärnkraft – nya reaktorer och ökat skadeståndsansvar. [88]

Näringsdepartementet

Nya nät för förnybar el. [2]
Mer järnväg för pengarna. [20]
De statliga beställarfunktionerna och anläggningsmarknaden. [24]
Effektiva transporter och samhällsbyggande – en ny struktur för sjö, luft, väg och järnväg. [31]
En ny kollektivtrafiklag. + Bilagor. [39]
Koncessioner för el- och gasnät. [48]
Höghastighetsbanor.
Ett samhällsbygge för stärkt utveckling och konkurrenskraft. [74]
Lag om resenärers rättigheter i lokal och regional kollektivtrafik. [81]
En ny postlag. [82]
Tredje sjösäkerhetspaketet.
Hamnstatskontrolldirektivet, Övervakningsdirektivet, Flaggstatsdirektivet. [90]
Sjöarbetskonventionen – om Sveriges anslutning. [95]

Integrations- och jämställdhetsdepartementet

Fritid på egna villkor. [29]
Främja, Skydda, Övervaka
– FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. [36]

Kulturdepartementet

Kraftsamling!
– museisamverkan ger resultat. + Bilagor. [15]
Betänkande av Kulturutredningen.
Grundanalys
Förnyelseprogram
Kulturpolitikens arkitektur. [16]
Avskaffande av filmcensuren för vuxna – men förstärkt skydd för barn och unga mot skadlig mediepåverkan. [51]
Vägval för filmen. [73]
Några begravningsfrågor. [79]

Arbetsmarknadsdepartementet

En ny modell för arbetsmiljötillsyn. [40]

Integritetsskydd i arbetslivet. [44]

God arbetsmiljö - en framgångsfaktor? [47]

Inkluderande arbetsliv. [93]

Marknadsorienterade styrmedel på arbetsmiljöområdet. [97]